

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

RETORISTA DEMOKRATIAPOLITIIKKAA

Suomalaisen demokratian toimivuutta koskevien käsitysten retorinen rakentuminen eduskuntakeskustelussa

Heikki Leinonen
Valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2013

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

LEINONEN, HEIKKI: Retorista demokriatipolitiikkaa. Suomalaisen demokriatian toimivuutta koskevien käsitysten retorinen rakentuminen eduskuntakeskustelussa

Pro gradu -tutkielma, 74s.

Valtio-oppi

Joulukuu 2013

Pro gradu -työn aiheena on eduskuntapuheiden hyödyntäminen suomalaisessa demokriatitutkimuksessa. Tutkielma tarkastelee suomalaisen demokriatian toimivuutta koskevien käsitysten retorista rakentumista eduskuntakeskustelussa. Poliittista keskustelua suomalaisen demokriatian toimivuudesta kehystää valtioneuvoston demokriatipoliittinen ohjelma. Aikaisemmat edustuksellisen demokriatian toimivuutta tarkastelleet politologiset tutkimukset osoittavat tulostensa ja johtopäätönsä monitulkintaisuudella retorisen tulkintaulottuvuuden mahdolliseksi. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu näkökulmaan poliitikkojen puheiden hyödyntämisessä politologisessa teorian muodostumisessa ja parlamentaarisen puheen tutkimisen teoreettisiin erityispiirteisiin. Tutkimuksen aineistona käytettiin valtioneuvoston demokriatipoliittiseen ohjelmaan kuuluvaa 22.9.2010 annettua pääministerin ilmoitusta vaikutusmahdollisuuksien kehittämisestä parlamenttien ja kansalaisten välillä sekä sen johdosta käytyä eduskuntakeskustelua. Tutkimusmenetelmänä sovellettiin retorista diskurssianalyysia, joka mahdollisti argumentoinnin retorisuutta avaavan näkökulman eduskuntakeskustelussa esitettyjen puheenvuorojen tulkintaan.

Tutkimuksen tulokset jakaantuvat kolmeen osaan. Ensimmäiseksi eduskuntakeskustelun puheenvuorojen tuottamat käsitykset luovat kolme luottamuksen, vaalipassiivisuuden ja poliittisen aktiivisuuden kautta ilmaistua näkökulmaa keskusteluun suomalaisen demokriatian toimivuudesta. Toiseksi suomalaisen demokriatian toimivuudesta esitettyjen käsitysten vakuuttavuuden tulkitaan perustuvan kolmeen kulttuurisesti jaettuun merkityssysteemiin, joita kutsutaan inhimillisyyssdiskurssiksi, sosiaalisuusdiskurssiksi ja institutionaalisuusdiskurssiksi. Kolmanneksi eduskuntakeskustelussa esiin nousevat käsitykset suomalaisen demokriatian toimivuudesta sisältävät poliittisia ulottuvuuksia, jotka tulevat oppositiopuolueen edustajien puheenvuoroissa esiin kriittisenä puheena hallitusvastuusta ja rakentavina toimenpide-ehdotuksina. Hallituspuolueiden edustajien puheenvuoroissa poliittisiksi ulottuvuuksiksi tulkitaan vastakkainasettelun välttäminen, päätöksenteon sivuuttamispuhe, ongelmallisten ilmiöiden tiedostamisen ilmaisu ja vaalipassiivisuuden merkitystä vähättelevä asenne.

Tutkimuksen tulosten perusteella eduskuntakeskustelu suomalaisen demokriatian toimivuudesta sisältää sekä tieteellisen, kulttuurisen että poliittisen ulottuvuuden. Eduskuntakeskustelusta tulkitut käsitykset suomalaisen demokriatian toimivuudesta peilautuvat edustuksellisen demokriatian toimivuutta tarkastelevien politologisten tutkimusten näkemyksiin. Eduskuntakeskustelusta hahmottuneet diskurssit tukevat näkemystä suomalaisen demokriatian toimivuutta ilmaisevien käsitysten kulttuurisuudesta kyseenalaistaen näin objektiivisuuteen vakuuttavuutensa perustavien käsitysten selitysvoimaa. Lisäksi tulkinnat poliittisista ulottuvuuksista tuovat esiin sen, että kielelliset käsitykset suomalaisen demokriatian toimivuudesta sisältävät eduskuntakontekstissa esitettynä runsaasti instrumentteja parlamentaaristen ryhmittymien väliseen poliittisretoriseen kamppailuun.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
2. AIKAISEMPI TUTKIMUS.....	5
2.1. Luottamus ja legitimitetti.....	5
2.2. Vaalipassiivisuuden vaikutukset.....	8
2.3. Demokratiamallien välinen jännite.....	10
3. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS, AINEISTO JA METODI.....	14
3.1. Poliittisen argumentaation teoreettinen viitekehys.....	14
3.1.1. Poliitiikan tutkimuksen retorinen käänne.....	14
3.1.2. Eduskuntapuheiden tutkimisen teoreettiset erityispiirteet.....	18
3.2. Tutkimusaineiston esittely.....	20
3.3. Metodina retorinen diskurssianalyysi.....	24
3.3.1. Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssien hahmottaminen.....	24
3.3.2. Retoriset keinot.....	27
3.3.3. Tutkimuskysymykset.....	31
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	33
4.1. Analyysin esittely.....	33
4.2. Havaitut argumentaatiopositiot.....	35
4.2.1. Luottamuspuhe.....	35
4.2.2. Vaalipassiivisuuspuhe.....	42
4.2.3. Aktiivisuuspuhe.....	49
4.3. Havaitut diskurssit ja poliittiset intentiot.....	56
5. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	61
LÄHTEET.....	70

1. JOHDANTO

Eduskunnan täysistunnoissa käydään istuntokausien aikana runsaasti keskusteluja, jotka vaihtelevat konkreettisesta lainsäädäntöä koskevasta keskustelusta yleisluontoisempaan keskusteluun ajankohtaisista teemoista. Kari Palonen (2005a, 143) väittääkin hieman kärjistetyksi puhumista parlamentaarisen politiikan tärkeimmäksi toiminnaksi. Parlamentaarinen keskustelukulttuuri on nähty politiikan tutkimuksessa kuitenkin myös yhtenä edustuksellisen demokratian toimivuutta heikentävänä ja päätöksenteon tehottomuutta lisäävänä tekijänä (Palonen 2008, 103). Osoitan tutkielmassani, että eduskunnassa käytävä keskustelu voi olla arvokas osa retoriikkaa painottavaa politiikan tutkimusta. Tutkielmani näkökulmasta eduskuntakeskustelujen tieteellinen arvo on erityisen merkittävä silloin, kun ne käsittelevät edustuksellisen demokratian toimivuutta. Eduskunnan täysistunnon tarjoama retorinen keskusteluareena yhdistettynä kansanedustajien keskeiseen asemaan edustuksellisen demokratian toimijoina luovat mahdollisuuden laajentaa demokratian toimivuutta tutkivan politologisen tutkimuskentän näkökulmaa.

Keskustelua suomalaisen demokratian toimivuudesta kehystää sitä tehostamaan luotu valtioneuvoston demokratiapoliittinen ohjelma. Demokratiapolitiikan on tarkoitus olla osa perustuslain (14.3§) vaatimaa yksilöiden yhteiskunnallisten osallistumismahdollisuuksien tukemista. (Aalto-Matturi 2010, 18.) Demokratiapolitiikan konkreettisina tuloksina ovat syntyneet keskusteluasiakirja ”Demokratiapolitiikan suuntaviivat” (Aalto-Matturi & Wilhelmsson 2010) sekä pääministerin ilmoitus (PTK 87/2010) vaikutusmahdollisuuksien kehittämisestä parlamenttien ja kansalaisten välillä. Lisäksi valtioneuvosto on tehnyt periaatepäätöksen demokratian edistämisestä Suomessa (Aalto-Matturi 2010).

”Demokratiapolitiikan suuntaviivat” (Aalto-Matturi & Wilhelmsson 2010, 10–20, 47, 64–72) keskusteluasiakirjan kolme keskeistä demokratian toimivuuteen liittyvää teemaa ovat poliittinen luottamus, poliittinen passiivisuus ja suuremmat poliittiset vaikutuskeinot. Suomalaisten luottamus demokratiaan on kansainvälistä keskitasoa mutta pohjoismaisessa vertailussa heikkoa. Luottamus valtion ja puolueorganisaatioon on sen sijaan kansainvälistä kärkitasoa. Vaalirahoitukseen liittyvät epäselvyydet uhkaavat kuitenkin lisätä epäluottamusta puolueita, ehdokkaita ja koko äänestysinstituutiota kohtaan. Vaikka poliittisen passiivisuuden voi katsoa toteuttavan demokratian arvoihin kuu-

luvaa itseilmaisun vapautta, merkittävin syy suomalaisten poliittiseen passiivisuuteen näyttää olevan mielekkäiden osallistumiskanavien puute, ei niinkään erityinen tahto olla passiivinen. Lisäksi kokonaisten väestöryhmien jääminen yhteiskunnan ulkopuolelle vaikuttaa keskusteluasiakirjan mukaan lopulta haitallisesti demokratian legitimitettiin.

Vaaliosallistumisen hiipuminen on vahvistanut vaatimuksia suuremmista poliittisen vaikuttamisen tavoista. Niitä voidaan edistää sekä vuorovaikutteisemmalla hallinnolla että kansalaisjärjestöjen toiminnan tukemisella. Vahva kansalaisyhteiskunta rakentaa luottamusta ja yhteiskuntarauhaa, mutta huonosti toteutettu osallisuus vähentää luottamusta hallintaan ja päätöksentekoon. Yhteiskunnallisten osallistumistapojen muutoksilla nähdään olevan suora yhteys muutoksiin poliittisen identiteetin muodostumisessa. Yhteiskunnalliset vaikuttamisprosessit ovat nykyään enemmän projekteja kuin pitkäikäisiä aatteellisia liikkeitä, sillä kollektiiviset poliittiset identiteetit ovat korvautuneet individualistisimmilla identiteeteillä. Poliittisen hallinnan haasteena on yhdistää perinteisen poliittisen osallistumisen ja suurempien osallistumismuotojen tukeminen. (Aalto-Matturi & Wilhelmsson 2010, 10–20, 34, 96–99, 144.)

Aikaisempi edustuksellisen demokratian toimivuutta tutkinut kirjallisuus on painottunut empiirisiin ja teoreettisiin lähestymistapoihin.¹ Empiirisesti demokratian toimivuuden haasteita on tutkittu kansalaislähtöisesti erilaisten vaalitutkimusten (Borg 2006a; Martikainen & Fredriksson 2006; Borg & Paloheimo 2009) ja kansalaisyhteiskuntatutkimusten (Kankainen ym. 2009) kautta. Teoreettisesti edustuksellisen demokratian toimivuutta on tutkittu sekä edustuksellisen demokratian sisäisten ominaisuuksien (Manin 1997; Manin ym. 1999a; della Porta 2000; Coicaud 2002; Setälä 2003; Post 2005; Suhonen 2005; Dahl 2006; Rosanvallon 2008; Rothstein 2009) että vaihtoehtoihin demokratiamalleihin (Conge 1988; Setälä 1999; Habermas 2004; Mattern 2006; Urbinati & Warren 2008) peilaamisen kautta.

Tutkielmani tutkimustehtävänä on tarkastella demokratian toimivuutta koskevien käsitysten retorista rakentumista demokratiapoliittisen ohjelman kontekstiin kuuluvassa eduskuntakeskustelussa. Tutkielma kohdentuu toteuttamaan ”Demokratiapolitiikan suuntaviivat” (Aalto-Matturi & Wilhelmsson 2010, 165–166) keskusteluasiakirjan peräänkuuluttamaa suomalaisen demokratiatutkimuksen teoreettista perustutkimusta. Teoreettisuus ymmärretään tutkielmani kontekstissa kuitenkin

¹ Tutkimusten kategorisointi empiiriseksi ja teoreettiseksi tutkimukseksi on vahvasti viitteellistä. Käytännössä ne kietoutuvat vaihtelevissa määrin toisiinsa.

perinteisestä näkökulmasta poiketen kielellisenä mahdollisuuksien maailmojen tuottamisena. Retorisesta näkökulmasta tarkasteltuna demokratian toimivuudesta esitettyjen käsitysten tieteellinen validiteetti pohjautuu tulkintoihin käsitysten argumentoinnin kielellisestä vakuuttavuudesta ja merkityksiä rakentavasta retoriikasta. (Palonen 1996, 137; Palonen 2005b, 354–360.)

Demokratian toimivuuteen liittyvien käsitysten tarkastelu retorisisina argumentaatioina täyttää myös retorisen näkökulman tyhjiötä edustuksellisen demokratian toimivuutta käsittelevässä politologisessa tutkimuskentässä. Poliitikkojen puheiden retorisuutta voidaan katsoa analysoitaneen aikaisemmassa politologisessa tutkimuskirjallisuudessa lähinnä kahdesta eri näkökulmasta. Niitä on tutkittu joko välineinä jonkin konkreettisen tutkimusteeman ominaisuuksien valaisemiseksi (Summa 1989; Jokinen 1993) tai poliittisten puheiden ja keskustelujen sisäisten rakenteiden selvittämiseksi (Wiberg & Koura 1996; Turja 2007; Manner ym. 2012). Tutkimukseni näkökulma on näiden kahden yhdistelmä. Olen samaan aikaan kiinnostunut tutkimaan sekä käsityksiä suomalaisen demokratian toimivuudesta että eduskuntapuheiden rakenteellisesta potentiaalista tuottaa uutta tieteellistä sisältöä. Retoriseen diskurssianalyysiin (Jokinen 1999b, 126–159) pohjautuvat argumentaation tutkimisen menetelmät tarjoavat mahdollisuuden liittää poliitikkojen puheet demokratian toimivuutta koskevaan tutkimukseen.

Lisäksi tutkielmani esittää retoriikkaan perustuvan mallin, jolla poliitikkojen mielipiteiden ilmaisu voitaisiin liittää osaksi suomalaista demokratiatutkimusta. Poliitikkojen esittämät näkemykset edustuksellisesta demokratiasta eivät näytä sopivan suomalaisen demokratiatutkimuksen kansalaislähtöiseen paradigmaan, sillä ominaista esimerkiksi ”Demokratiapolitiikan suuntaviivat” (Aalto-Matturi & Wilhelmsson 2010, 190–196) keskusteluasiakirjan esittelemille demokratiaindikaattoreihin (ks. esim. Borg 2006a) perustuville tutkimustarpeille on poliitikoille osoitettujen kysely- ja haastattelututkimusten puuttuminen. Poliitikot nähdään pelkästään määrällisen tutkimuksen indikaattoreina ilmaisemassa esimerkiksi vaaliehdokkaiden määrää tai sukupuolijakaumaa. Poliitikkojen roolin tutkimuksellinen marginalisointi voidaan liittää Kari Palosen (2009, 146) esiin tuomaan kriittiseen näkökulmaan, jossa oikeusministeriön demokratiapolitiikkaa syytetään hallinnollisin keinoin demokratiaa kansalaisille opettavaksi demokratiahallinnoksi, vaikka demokratiaa on perinteisesti pidetty juuri hallinnon vastavoimana. Palosen kritiikin valossa on ymmärrettävää, että poliitikkojen näkyvyyttä demokratiatutkimuksessa ei haluta erityisesti korostaa.

Tutkielmani rakentuu siten, että luvussa 2 tarkastelen aikaisempia edustuksellisen demokratian toimivuutta käsitteleviä tutkimuksia. Luvun 3 alussa luon tutkimukselleni poliittisen puheen retorisen

tutkimusnäkökulman ja parlamentaarisen puheen tutkimuksellisten erityispiirteiden kautta teoreettisen viitekehyksen. Lisäksi esittelen tutkittavan aineiston, retoriseen diskurssianalyysiin perustuvan tutkimusmetodin sekä tarkennetut tutkimuskysymykset aineistolle. Luku 4 sisältää analyysin lähtökohdian esiin tuomisen, analyysiprosessin selostamisen ja analyysin tuloksien raportoinnin. Luvussa 5 kertaan tutkielman kulkua, tarkastelen tutkimustuloksia suhteessa aikaisempiin tutkimuksiin ja esittelen tuloksista tekemiäni johtopäätöksiä. Lopuksi esitän suosituksiani jatkotutkimuksille ja pohdin tutkimusprosessin eri vaiheiden onnistumista.

2. AIKAISEMPI TUTKIMUS

2.1. Luottamus ja legitimizeetti

Tässä luvussa selvitan, miten aikaisempi demokratian toimivuutta tarkastellut tieteellinen tutkimus pohjustaa tämän tutkielman lähtökohtaa tutkia edustuksellisen demokratian toimivuutta. Tutkimustehtävänä vuoksi tarkastelunäkökulma painottuu erityisesti tutkimustulosten sisältämiin retorisiin tulkintaulottuvuuksiin. Ensimmäiseksi tarkastelen aikaisemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta, miten kansalaisten luottamusta edustuksellisen demokratian toimivuuteen haastaa sen vaikeus mukautua poliittiselta järjestelmältä edellytettäviin uusiin vaatimuksiin. Toiseksi käsittelen aikaisempien tutkimusten ristiriitaisia johtopäätöksiä vaalipassiivisuuden vaikutuksesta demokratian toimivuuteen. Kolmanneksi tarkastelen suorempien demokratiamallien asettamaa haastetta edustuksellisen demokratian toimivuuden arvioinnille.

Demokratian toimivuutta koskevan pohdinnan kattokäsitteenä voidaan pitää poliittisen hallinnan oikeuttamista eli legitimizeettiä². Oikeutus voi ääritapauksissa perustua esimerkiksi fyysisen vallankäytön suomaan oikeutukseen tai taloudelliseen ylivaltaan. Demokratioissa legitimizeetin katsotaan perustuvan kansalaisten vallanpitäjille suomaan oikeutukseen käyttää poliittista valtaa. Legitimeoitu vallankäyttö ei demokraattisessa mielessä ole lähtöisin vallanpitäjän suorittamasta alistuksesta, vaan kansalaiset asettavat itse itsensä vallankäytön alaiseksi ja legitimoivat vallanpitäjien vallan ja sen rajat. (Manin 1997, 83; Coicaud 2002, 10–14.) Näkemykset poliittisen hallinnan legitimizeetistä ovat väistämättä enemmän poliittisen oikeutuksen jälkikäteistä retorista perustelua kuin käynnissä olevan legitimizeetin muodostumisen objektiivista arviointia. Edustuksellinen demokratia voidaankin nähdä ideologisena positiona, jota puolustetaan retorisesti. Ideologialla ei tässä yhteydessä tarkoiteta niinkään järjestyneesti ymmärrettyjä poliittisia ideologioita, kuten konservatismi tai sosialismi, vaan sillä viitataan ajatukseen nähdä demokratia erilaisista arvoista kootuksi ideologiaksi, jossa ideologian tehtävänä on ensisijaisesti legitimoita tietyt käsitykset demokratiasta yleisesti hyväksytyiksi käsityksiksi. (Palonen 1996, 149–152.)

2 On syytä huomata poliittisen legitimizeetin ero tavalliseen legitimizeettiin. Ihmiset voivat saavuttaa tiedoillaan ja taidoillaan monenlaista legitimizeettiä tietyissä piireissä. Lääkäreillä on asiantuntija-auktoreettiin perustuvaa legitimizeettiä lääketiedettä koskevissa asioissa, opettajilla taas kasvatuksellisissa asioissa. Nämä legitimizeetit eroavat kuitenkin poliittisesta legitimizeetistä, jonka keskeinen ominaisuus on yleispätevyys. (Rosanvallon 2008, 97.)

Demokratian käsitteen retorinen käyttökelpoisuus tulee ilmi erityisen selkeästi totalitarististen ja autoritaaristen valtioiden esiintymisessä demokratioina ilman, että niillä on halua noudattaa demokratian formaaleja vaatimuksia. Toisaalta demokratiaa ei voida edes pitää pelkästään tietynä formaalina järjestelmänä, vaan demokratiaan kuuluu lisäksi vahvasti tunne siitä, että se on jonkinlainen yhteiskunnallinen ideaali. (Lagerspetz 1999, 33.) Suomen poliittisen järjestelmän voidaan nähdä kuuluvan vanhan länsimaisen demokratiakulttuurin piiriin. Demokratian rooli on näissä yhteiskunnissa juurtunut erityisen syväälle, eikä todellista kyseenalaistamista edustuksellisen demokratian tai oikeusvaltion periaatteiden suhteen synny. (Karvonen 2011, 3–4.) Huomioitavaa on myös demokratian yleinen käytettävyys hyvyyden, tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden synonyymina (Setälä 2003, 9).

Nykyaikaisen edustuksellisen demokratian voidaan katsoa pohjautuvan viime vuosisadan alun äänioikeuden laajenemiseen ja liberaaleihin yhteiskuntarakenteisiin. Lisäksi edustuksellisuus yhdisti onnistuneesti eliittien vallan yhteiskunnan sosiaaliseen ja poliittiseen demokratisoitumiseen. (Urbinati & Warren 2008, 396.) Poliittikan edustuksellisuus voidaan nähdä vastavoimana perinnölliselle vallanjakautumiselle. Edustuksellisen järjestelmän avulla kyettiin luomaan uudenlaisia hallitsevia ryhmiä, jotka kykenivät ottamaan poliittista vastuuta perinteisiltä hallitsijasuvuilta ja siirtämään valtaa kansalle. Itse asiassa demokraattiset vaalit tuottavatkin ennen kaikkea suhteellista, erilaisten eliittien tasa-arvoa. Toisaalta on kiistatonta, että äänestämällä on myös demokratiaa ja kansalaisten tasa-arvoa edistäviä vaikutuksia. Länsimaisissa oikeusvaltioissa jokaisella täysi-ikäisellä kansalaisella on mahdollisuus äänestää vapaasti ja toisaalta myöskin mahdollisuus asettua ehdolle vaaleihin. Edustuksellisessa demokratiassa vaaleilla on siis yhtä aikaa sekä demokraattisia että aristokraattisia seurauksia. (Manin 1997, 8, 40, 149.)

Edustuksellisen demokratian retorinen merkittävyys tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta tuottavana hallintamallina näyttää pitävän sen peruspilareita pystyssä silloinkin, kun kiinnostus sen toimintatapoihin ja samaistuminen puolueiden sosioekonomisiin lähtökohtiin horjuu (Karvonen 2011, 3–4). Bernard Manin (1997, 202–203) on teoretisoinut kansalaisten parlamentaarille poliitikoille osoittaman poliittisen luottamuksesta rakentumista poliittisen aikakausijaottelun *parlamentarismi, puoluedemokratia ja yleisödemokratia* kautta. Erilaiset edustuksellisen demokratian aikakaudet synnyttävät omanlaisiansa luottamuksen muodostumistapoja. Nykyinen yleisödemokratian aikakausi ilmentää yhteiskunnallista aikaa, jossa modernin ajan suuret tarinat ovat vaihtuneet postmoderniin fragmentoituneeseen yksilökulttuuriin. Yleisödemokratian aikakausi on aiheuttanut kokonaisvaltai-

sen demokratian toimintaympäristön muutoksen, jonka kankea poliittinen järjestelmä ja sen keskeiset instituutiot kokevat monella tapaa ongelmallisena.

Parlamentarismin aikakaudella poliittinen luottamus henkilöityi vahvasti yksilöiden väliseksi suhteeksi. Luottamus edustajaan pohjautui hänen yksilöllisyyteensä, lähinnä epäpoliittisiin seikkoihin. Ehdokas oli suorassa yhteydessä kannattajiinsa, ja tärkeintä luottamuksen ansaitsemisessa oli kuulua samaan sosiaaliseen yhteisöön äänestäjien kanssa. Sosiaalinen yhteisö saattoi perustua esimerkiksi maantieteellisiin tai taloudellisiin seikkoihin. Yhteisön suosion saavuttaminen ei perustunut poliittiseen kilpailuun, vaan luottamuksen arvoisella ehdokkaalla oli jokin yhteisön arvostama jalo ominaisuus. (Manin 1997, 202–203.)

Äänestäjäkunnan laajetessa ehdokkaat eivät voineet enää muodostaa henkilökohtaista tuttavuussidettä jokaisen äänestäjien kanssa. Yksittäisten poliitikkojen etäännyttyä suurilta äänestäjämassoilta äänestäjien mobilisointiin tarvittiin puolueita, jotka pystyivät tarjoamaan äänestäjille luottamuksen arvoista poliittista sisältöä. Puoluedemokratiassa ihmiset suosivat enemmän puoluetta kuin yksilöä, joten ehdokas herätti luottamusta kuuluessaan oikeaksi miellettyyn puolueeseen. Puolueiden uskottiin myös edistävän tavallisen ihmisen pääsyä edustajaksi. Yksilökeskeisillä vaaleilla todettiin olevan elitistinen leima ja puolueiden korostamien sosiaalisten erojen avulla esimerkiksi työväestö sai läpi omia edustajiansa, jolloin eliittien vallan oletettiin vähenevän. Vaikka äänestäjän suhde puolueeseen olisikin ollut syvä, se ei korvannut parlamentarismin aikakaudelle ominaista vuorovaikutussuhdetta edustajaan yksilönä. Tästä seurasi politiikan etäännyminen kansalaisten elämänpiiristä ja äänestysinnon laskeminen. (Mt., 203–209.)

Nykyisellä yleisödemokratian aikakaudella äänestäjien ja ehdokkaiden välisellä suhteella on jälleen tärkeä rooli. Yleisödemokratian aikakaudella äänestäjät ovat taipuvaisia muuttamaan äänestyskäyttäytymistään vaaleista toiseen. Lisäksi he kilpailuttavat ehdokkaita uudella tavalla. Ennen muutamaa viime vuosikymmentä länsimaisten demokratioiden vaalitulosten muutokset voitiin selittää joko sosioekonomisilla tai kulttuurisilla syillä. Viime vuosikymmenien aikana vaalitulokset ovat kuitenkin vaihdelleet huomattavasti vaaleista toiseen ilman, että sosioekonomisessa tai kulttuurisessa todellisuudessa olisi tapahtunut merkittävää muutosta. Voidaan nähdä paluu parlamentarismin aikakaudelta tuttuun yksilökeskeiseen valintamotiiviin. Toisin kuin parlamentarismissa, yleisödemokratiassa äänestäjien ja edustajien välinen suhde ei toteudu kuitenkaan henkilökohtaisella tasolla,

vaan vallan henkilöitymisen³ vuoksi kansalaiset tuntevat poliitikot lähinnä mediajulkisuuden kautta. Puolueiden rooliksi jää yleisdemokratian aikakaudella toimia johtavien poliitikkojen mediajulkisuutta tukevinä organisaatioina. (Manin 1997, 218–219.)

2.2. Vaalipassiivisuuden vaikutukset

Edustuksellisessa demokratiassa vaaleissa äänestämisen on moniulotteinen prosessi, jossa täytyy huomioida sekä tulevat poliittiset agendat että edustajaehdokkaiden menneisyyden teot (Manin ym. 1999b, 14). Voidaan ajatella, että edustuksellisessa demokratiassa kansalainen luo äänestystilanteessa joka kerta poliittisen identiteettinsä. Vaalitulanteessa syntyvät sekä edustajat että edustettavat omine identiteetteineen. Samalla syntyy etäisyys näiden kahden toimijan välille. (Palonen 2009, 148.) Äänestäjä äänestää omien intressiensä puolesta, mutta osallistuu samalla sekä hallituksen ja opposition luomiseen⁴. Edustuksellisessa demokratiassa yleinen äänioikeus on voidaan nähdä tasa-arvoisena vain maantieteellisestä näkökulmasta. Vaalipiirit edustavat maantieteellistä jakoa ihmisten välillä jättäen samalla kaikki muut ihmisten materiaaliset ja henkiset eroavaisuudet huomioimatta. Tästä seuraa, että tarkalleen ottaen ihminen on osa edustettavaa kantaa demokratiassa vain silloin, kun hänen päällimmäinen intressinsä liittyy maantieteellisiin jakolinjoihin. Kaikenlaisten muiden intressien ajaminen jää sattuman varaan. (Urbinati & Warren 2008, 396–399.) Toisaalta Åsa Bengtsson & Hanna Wass (2009, 298) ovat tutkineet suomalaisten odotuksia edustajuudesta ja keskeisin odotus äänestäjillä on juuri se, että ehdokas ajaa oman vaalipiirinsä keskeisiä tavoitteita.

Äänestysaktiivisuuden hidas mutta jatkuva hiipuminen on ollut yleinen trendi länsimaisissa demokratioissa jo vuosikymmenien ajan (Kankainen ym. 2009, 33–35). Poliitiikan tutkimuksen haasteena on ollut pohtia, miten vaaliosallistumisen heikkeneminen vaikuttaa edustuksellisen demokratian toimivuuteen ja legitimizeettiin. Pertti Suhonen (2005, 678) esittää vaaliosallistumisen heikkenemiseen kolme syytä, joista ensimmäinen on vähentynyt usko kansallisen tason politiikan vaikutusmahdollisuuksiin. Vaikutusmahdollisuusretoriikan mukaan poliittinen valta on siirtynyt ylikansallisille toimijoille, kuten Euroopan unionille tai globaaleille talousmarkkinoille. Toisena syynä vaaliosallistumisen hiipumiseen Suhonen näkee yhteiskunnan individualisoitumisen ja rationalisoitumisen. Nämä

3 Toisaalta Bernard Maninin esittämä väite politiikan henkilöitymisestä ei Lauri Karvosen (2011, 4) mukaan ole tutkimusten perusteella täysin universaali ilmiö.

4 Suomen äänestysjärjestelmässä äänestystulos ei suoraan luo hallitusta ja oppositiota, mutta antaa silti perusteita sen luomiseen (Wiberg & Koura 1996, 202–203).

ilmiöt ovat johtaneet äänestämisen turhuutta korostavan retoriikan suosion nousuun. Rationaalisesti ajateltuna yksittäisellä äänellä miljoonien joukossa ei ole suurta painoarvoa. Individualisoitumisesta johtuvan yhteisöllisyydentunteen puuttumisen vuoksi äänien yhteisvoimaakaan ei pidetä enää tärkeänä. Vähintäänkin äänestysperusteen rakentuminen on rationaalisesti rajoittunutta perustuen vain kohtuullisella vaivalla saatuun käsitykseen poliittisista vaihtoehdoista ja äänestyspäätösten mahdollisista seurauksista (Lagerspetz 1999, 36–37). Kolmantena syynä äänestysinnon hiipumiseen voidaan pitää kokemusta poliittisesta vaihtoehdottomuudesta. Äänestäjät eivät löydä sopivia ehdokkaita puolueiden tarjoaman ehdokasasettelun pohjalta. Poliitiikan kysyntä ja tarjonta eivät kohta, vaan päinvastoin erkanevat kokoajan toisistaan, sillä poliittiset toimijat ovat samankaltaistuneet samaan aikaan, kun äänestäjien tarpeet ovat yhä vaihtelevampia. (Suhonen 2005, 678.)

Kansalaisten tyytymättömyyden tulkinnan edustuksellisen demokratian toimivuutta kohtaan tekee monimutkaiseksi se, että samaan aikaan suomalaista demokratiaa kohtaan annetaan sekä myönteisiä että kielteisiä signaaleja. Poliittisen passiivisuuden liittyminen demokratian arvostukseen ei ole tutkimusten perusteella yksiselitteinen riippuvuussuhde. Heikki Paloheimo ja Sami Borg (2009, 359–361) tulevat empiiristen tutkimustensa perusteella johtopäätökseen, että äänestysaktiivisuuden hiipuminen ja puoluetoininnan houkuttelevuuden heikkeneminen Suomessa eivät ole johtaneet kansalaisten epäluottamuslauseeseen demokratiaa kohtaan. Heidän tulkintansa mukaan sitä arvostetaan jopa entistä enemmän. Myös tyytyväisyys demokratian toimivuuteen on kasvanut, vaikka se ei olekaan aivan samalla tasolla demokratian arvostuksen kanssa. Tarkasteltuaan tuloksia Suomen demokratiaindikaattoreita koskevista tutkimuksista Sami Borg (2006b, 324) toteaa kansalaisten tyytyväisyyden edustuksellisen demokratian yleiseen tilaan ja tuloksiin olevan hyvällä tasolla, mutta tulkitsee ongelmakohdiksi politiikan etäisyyden ja vaikutusmahdollisuuksien puutteen. Teoreettisemmin perinteisten poliittisten vaikutuskeinojen merkitystä demokratian toimivuuden kannalta käsitelty Pierre Rosanvallon (2008, 34–35) kritisoi passiivisesta kansalaisesta luotua myyttiä. Myytti perustuu lähinnä laajalle levinneeseen käsitykseen äänestämisen ratkaisevasta merkityksestä demokratian toimivuuden kannalta. Rosanvallon näkee äänestämisen merkityksen perustuvan lähinnä retoriseen statusarvoon tasa-arvoisuuden symbolina.

Pertti Suhonen (2005, 678) näkee vaalipassiivisuuden haitallisena edustuksellisen demokratian toimivuuden kannalta erityisesti siksi, että äänestämättömyys painottuu tiettyihin osiin kansasta. Aktiivisimpia äänestäjiä ovat sellaiset hyväosaiset kansalaiset, joilla on myös muunlaista yhteiskunnallista valtaa erilaisten sosiaalisten verkostojen kautta. Passiivisimpia ovat ne tavalla tai toisella yhteiskunnasta syrjäytyneet, joilla ei muutenkaan ole yhteiskunnallista vaikutusvaltaa. Äänestysaktiivi-

suuden hiipuminen ei pelkästään vähennä poliittista osallistumisastetta, vaan kasvattaa myös ihmisryhmien välistä poliittista eriarvoisuutta. Tämä suuntaus ei ole demokratialle keskeisen tasavertaisuusperiaatteen mukaista. Yksi merkittävä yhteiskunnallisesti passiivinen joukko on nuoret ihmiset. Tuomo Martikainen ja Sami Fredriksson (2006, 11, 88) ovat tutkineet suomalaisnuorten kiinnittymistä politiikkaan ja toteavat sen 2000-luvun alun pienestä myönteisestä muutoksesta huolimatta olevan pitkän laskusuhdanteen vuoksi demokratian toimivuuden kannalta huolestuttavan alhaalla.

2.3. Demokratiamallien välinen jännite

Edustuksellinen demokratia ei ole ainoa tapa toteuttaa demokraattista hallintaa. Vaihtoehtoisia demokratiamalleja on aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa käsitelty suoran, osallistavan ja deliberaatiivisen demokratian muodossa. Niiden suhde edustukselliseen demokratiaan vaihtelee täysin yhteensopimattomasta sulavasti integroituvaksi. Rossanvallon (2008, 34–35) tarkastelee kansalaisten poliittista aktiivisuutta laajennetussa poliittisen osallistumisen kontekstissa. Hän jakaa poliittisen osallistumisen kolmeen teemaan, jotka ovat *ilmaisun demokratia*, *osallisuuden demokratia* ja *asioihin puuttumisen demokratia*. Ilmaisun demokratia on kollektiivisten mielipiteiden ilmaisua eli yhteiskunnan äänenä toimimista. Tämä tarkoittaa päätöksentekijöiden arviointia ja vaatimusten esittämistä. Osallisuuden demokratialla tarkoitetaan kaikkia niitä keinoja, joilla kansalaiset kokoontuvat yhteen ja luovat keskinäisiä suhteita tuottaakseen yhteisen maailman. Asioihin puuttumisen demokratia sisältää ne kollektiivisen toiminnan muodot, joilla pyritään haluttuun lopputulokseen.

Suoran ja edustuksellisen demokratian suhdetta voidaan tarkastella vähintään kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin suoraa demokratiaa voi pitää tavoiteltavana ihanteena ideaalissa tilanteessa, mutta lähinnä ajallisten resurssien riittämättömyyden vuoksi edustuksellisuus on välttämätöntä. Tämä näkemys olettaa, että suoran demokratian puute heikentää ihmisten tahdon toteutumista päätöksissä heikentäen samalla koko yhteisöä koskevien päätösten laatua. (Manin 1997, 2.) Demokratian edustuksellista ulottuvuutta onkin itsessään tarkasteltu potentiaalisena ongelmanaiheuttajana. Suoraa demokratiaa puolustava rousseualainen näkemys perustuu siihen, että kansan suvereniteettia ei voi edustaa. Kansa joko käyttää itsemääräämisoikeuttaan suoraan tai ei ollenkaan. Suvereenissa valtiossa vaaleilla valitut henkilöt eivät tämän käsityksen mukaan voi olla edustajia, ainoastaan asianhoitajia. Kansan yleistahdon pitää pysyä sen omissa käsissä, joten edustamisen tulee olla aina sidotulla man-

daatilla toimimista. Välillinen ja tulkitseva edustajisto on tämän näkemyksen mukaan epädemokraattinen osa poliittista päätöksentekoa. (Urbinati & Warren 2008, 391.) Toisaalta toimiakseen kunnolla sidotulla mandaatilla edustaminen vaatii ihannetilanteen, että kansalaisilla on ensinnäkin perustellut mielipiteet lähes jokaiseen käsiteltävään poliittiseen asiaan ja toiseksi kyky tunnistaa päätöstensä yhteisseuraukset (Manin ym. 1999b, 10–11).

Toinen näkökulma suoran ja edustuksellisen demokratian suhteeseen on tulkita edustuksellisuuden tuovan itsessään lisäarvoa päätöksentekoon. Tässä näkemyksessä edustuksellinen päätöksenteko ei ole vain suoran päätöksentekotavan pakollinen korvike, vaan itsenäinen, tietoisesti ja perustellusti valittu päätöksentekojärjestelmä. Asiaan perehtynyt pieni ja osaava joukko kykenee muotoilemaan kansan näkemykset kompromissien kautta tehokkaiksi ja oikeudenmukaisiksi päätöksiksi. Kansa on usein liian suuri, hajanainen ja eripurainen yksikkö tekemään suoraan yhteisiä asioita koskevia päätöksiä. Tässä näkökulmassa korostuu ajatus siitä, että yhteiskunnallinen päätöksenteko on enemmän kuin sen jäsentensä mielipiteiden summa. (Manin 1997, 2–8.)

Edellä käsiteltyä edustamisnäkemystä voidaan kutsua vastuulliseksi edustamiseksi tarkoittaen sitä, että edustajat ovat aina seuraavissa vaaleissa vastuussa edustettavilleen itsenäisistä päätöksistään. Vastuu rajoittuu yleensä uhkaan jatkokauden menetyksestä. Ihannetilanteessa lopputulos mandaattiin ja vastuullisuuteen perustuvassa edustuksellisuudessa on sama: edustajat toimivat antennin tavoin äänestäjiltä tulevan signaalin vahvistajina. Erottavana tekijänä on tapa, jolla tämä signaali puretaan. Äänestäjien väistämättömästä tiedollisesta vajaavaisuudesta on kuitenkin merkittävät seuraukset molemmille edustuksellisuuden malleille. Kumpikin niistä olettaa, että äänestäjät tietävät aina, mitä poliittisilta päätöksiltä haluavat. Äänestäjien rajoittuneet näkemykset poliittisista asioista voivat johtaa siihen, että vaikka edustaja toimisikin päätöksentekijänä objektiivisesti perusteltuna oikein, edustaminen tuomitaan epäonnistuneeksi, mikäli edustaja ei toteuta äänestäjiensä rajoittuneeseen näkemyksiin perustuvia toiveita. (Manin ym. 1999b, 10–11.)

Suoran demokratian kannatusta on pidetty oireena edustuksellisen demokratian toimivuutta koskevista ongelmista, ennen kaikkea edustamisen responsiivisuuden puutteesta. Tutkimuksissa on käynyt kuitenkin ilmi, että kansalaisten keskuudessa epäluottamus nykyiseen demokratiamalliin tuottaa yhtäaikaisen kannatuksen sekä suoraa demokratiaa että niin sanottua häivedemokratiaa kohtaan. Suomalaiset haluavat muutosta, mutta muutoksen suunnalla ei näytä olevan suurta merkitystä. (Bengtsson & Mattila, 2009, 305, 322.) Edustuksellisuutta suuremmilla demokratiamalleilla näyt-

tääkin olevan ennen kaikkea retorinen ylivalta edustuksellisuutta kohtaan. Tätä käsitystä vahvistaa osaltaan kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia käsittelevä oikeusministeriön julkaisema keskusteluasiakirja, jonka mukaan edustuksellisen demokratian kokemien haasteiden myötä paineet suoran demokratian vahvistamiseen ovat nousussa. (Aalto-Matturi & Wilhelmsson 2010, 89.) Kari Palosen (2009, 147–148) tulkinnan mukaan tämä merkitsee sitä, että suoraa demokratiaa pidetään suomalaisessa demokratiapolitiikassa edustuksellista demokratiaa paremmin todellista kansanvaltaa toteuttavana demokratiamallina. Edustuksellisen demokratian toimivuuden kohtaama epäluulo kansalaisten keskuudessa yritetään hävittää ylistämällä suoraa demokratiaa, joka näyttäytyy kansalaisille ainakin retorisella tasolla uskottavampana poliittisena vaikutuskanavana.

Suoran demokratian ihanteellisuutta ylistävällä retoriikalla on ongelmallisia vaikutuksia edustukselliseen demokratiaan. Suoraa demokratiaa ihannoivassa ilmapiirissä myös edustuksellisen demokratian tavoitteeksi asetetaan pyrkimys olla mahdollisimman kattava otos kansasta, eräänlainen kansan pienoiskuva eli mimeetti. Mimeettiä on kuitenkin hankala luoda vaalien kautta. Jos vaalit kuitenkin halutaan järjestää, arpominen olisi paras tapa valita edustajat. Ei ole tarpeellista eikä järkevää käydä äänestämiseen perustuvia demokraattisia vaaleja, mikäli tiedetään jo valmiiksi, millainen edustajiston tulisi olla. Mikäli mimeettiin tähtäävät vaalit kuitenkin pidettäisiin äänestämällä, tulisi äänestystilanteen koostua mielipidekyselystä⁵, jonka pohjalta vaalikone valitsee sopivan ehdokkaan äänestäjän puolesta. (Mt., 147–148.)

Poliittista osallistumista on tarkasteltu myös erityisenä osallistavan demokratian muotona. Keskeinen erottava tekijä edustukselliseen demokratiaan nähden on se, miten kansalaisten intressejä tuodaan esiin poliittiseen päätöksentekoon. Osallistavassa demokratiassa kansalaiset asettavat intressinsä itse, kun taas edustuksellinen demokratianäkemyksessä luottaa vaaleilla kansaan yhteydessä olevan edustajiston kykyyn nostaa kansalaisten intressejä esiin. (Mattern 2006, 299–302.) Vaikuttamisen lisäksi osallistavan demokratian puolustajat korostavat poliittisen osallistumisen itseä kehittäviä ominaisuuksia (Urbinati & Warren 2008, 392).

5 Toimiakseen mielipidekyselyyn perustuva äänestys vaatii kuitenkin sitä, että äänestäjillä on selvä mielipide jokaiseen politiikkaa koskevaan asiaan. Liberaaliseen käsityksen mukaan ihmiset ovat oman elämänsä parhaita asiantuntijoita. Mielipidekyselyvaali toimii niin pitkään kuin politiikassa on kyse omien asioiden hoitamisesta. Poliittisen työnjaon rakentuminen vahvasti kansalaispainotteiseksi asettaa kuitenkin haasteita kansalaisten arjen yläpuolella olevien yhteisten asioiden hoitamiseen, kuten esimerkiksi ulkopoliittikkaan. Rajoituksia tulee niin tiedon saatavuudessa, sen sisäistämisen kompetenssissa kuin puhtaasti ajallisissa resursseissa. Rajoitteina toimivat myös päätösten seurauksvaikutukset, jotka voivat olla erittäin vaikeaselkoisia. Tavallisen äänestäjän on mahdotonta tietää vajavaisilla tiedoilla ja resursseilla, miten päätös a tulee vaikuttamaan asiaan b. (Manin ym. 1999b, 10–11.)

Merkittävä viimeaikainen muutos demokraattisessa ajattelussa on ollut deliberoinnin eli julkisen poliittisen harkinnan roolin kasvaminen. Siinä edustuksellisen demokratian instanssit pyrkivät luomaan harkintayhteyden, jossa yhdistyvät niin vaaleilla valitut toimielimet kuin kansalaisyhteiskunnasta ja mediasta esiin nousevat poliittista päätöksentekoa koskevat näkemykset. Yhteisen harkinnan ansiosta maailman monimutkaisuus tulee otetuksi paremmin huomioon päätöksenteossa lisäten samalla tavallisen ihmisen vaikutusmahdollisuuksia. Vaikuttaminen äänestämällä on yksi ulottuvuus, minkä lisäksi kansalainen voi osallistua julkiseen harkintaan antaen myös tiedollisen panoksensa käsiteltävään asiaan. Parhaimmillaan syntyy tilanne, missä edustuksellinen demokratia ei ole pelkästään korvike ”aidolle” suoralle demokratialle, vaan se kykenee kietomaan yhteen osallistuvan kansalaisen, poliittisen harkinnan ja kansan itsevaltiutta turvaavan politiikan institutionaalisen rakenteen. Äänestämiseen perustuva edustuksellisuus voidaan nähdä rakenteena, joka tukee erilaisten tahojen käymää julkista harkintaa. (Urbinati & Warren, 401–402.) Lauri Karvonen (2011, 6) näkee deliberatiivisen demokratian toimivuuden ongelmina huonon edustavuuden ja mittakaavaongelman. Kansalaiskeskusteluun on haastavaa koota edustavaa otosta kansasta, mikä aiheuttaa riskin julkiseen harkintaan osallistuvan joukon epäsymmetriasta. Tämä on todettu myös edustuksellisen äänestysdemokratian haasteeksi (Suhonen 2005, 678). Mittakaavaongelmalla tarkoitetaan sitä, että deliberatiivista demokratiaa on käytännön syistä hankala toteuttaa koko maan kattavasti. Tämän vuoksi empiirinen deliberatiivinen demokratiatutkimus onkin suuntautunut enemmän paikallisen tason kohteisiin. (Karvonen 2011, 6.)

Olen käynyt retorisisista näkökulmaa painottaen läpi aikaisemman tutkimuskirjallisuuden edustuksellisen demokratian toimivuutta tarkastelevia tutkimuksia. Keskeisin havaintoni on, että käsitykset edustuksellisen demokratian toimivuudesta on mahdollista nähdä myös retorisisina käsityksinä, sillä niin poliittisen luottamuksen, poliittisen passiivisuuden kuin demokratiamallien kilpailunkaan osalta ei ole löydettävissä yhteisesti sovittua objektiivista mittaristoa toteamaan totuutta demokratian toimivuudesta. Havaintoni perustelee retorisen näkökulman mahdollisuuden tuottaa lisäarvoa edustuksellisen demokratian toimivuuden tutkimiseen.

3. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS, AINEISTO JA METODI

3.1. Poliittisen argumentaation teoreettinen viitekehys

3.1.1. Poliitiikan tutkimuksen retorinen käänne

Edellisessä luvussa päädyttiin toteamaan edustuksellisen demokratian toimivuutta koskevien tutkimusten retorinen tulkintaulottuvuus. Tämän tutkimuksen tutkimustehtäväksi asetettiin tarkastella demokratian toimivuutta koskevien käsitysten retorista rakentumista eduskuntakeskustelussa. Tässä luvussa luodaan tutkimustehtävän toteutusta palveleva teoreettinen viitekehys, esitellään tutkimusaineisto, valittu tutkimusmetodi ja täsmennetyt tutkimuskysymykset. Luku alkaa politiikan tutkimuksen retorisen käänteen esittelyllä edeten parlamentaarisen puheen tutkimukseen antaen teoreettisen pohjan tutkia erityisesti eduskuntakeskustelun kontekstissa tapahtuvaa retorista argumentaatiota. Tutkimuksen aineistoksi esitellään eduskuntakeskustelu vaikutusmahdollisuuksien kehittämistä parlamenttien ja kansalaisten välillä. Lopulta rakennetaan tutkimustehtävän vaatimuksiin soveltuva retoriseen diskurssianalyysiin pohjautuva metodi, joka sisältää argumentoinnin analyysiin liittyviä tutkimusmenetelmiä. Viimeiseksi aineistolle esitetään kolme parlamentaarisen argumentaation tulkittamiseen liittyvää tutkimuskysymystä.

Rakennan seuraavaksi parlamentaarisen argumentaation tutkimiseen tarvittavan teoreettisen viitekehysten. Sen runkona on ensinnäkin Kari Palosen (1996, 137; 2005b, 354–360) esiin nostama politiikan tutkimuksen retorinen käänne, joka avaa näkökulman tutkia poliittisia puheita politiikan teoriaan liittyvinä tuotoksina. Retorinen käänne mahdollistaa poliittisten puheaktien tulkittamisen politiikan tutkimukseen kuuluvien käsitteiden ja ilmiöiden muotoilijoina. Toisen tukijalan teoreettiselle viitekehykselle antaa parlamentaarisen puheen erityispiirteiden huomioiminen. Eduskuntapuheilla on oma toimintakehyksensä, jotka sisältävät parlamentaarisille puheille tyypillisiä toimintatapoja, mahdollisuuksia ja rajoituksia. Niiden kautta syntyvää käsitystä eduskuntapuheen kehiksestä voidaan kutsua eduskuntapuhegenreksi (ks. Jokinen 1993, 190). Tämän tutkimuksen ymmärtämää käsitystä eduskuntapuhegenreistä kehystää Timo Turjan (2007, 168–180) argumentoimat eduskuntaretoriikan tasot: pintataso, poliittisen kulttuurin taso ja puhetraditioiden taso. Kahden ensimmäisen ta-

son kehystämää parlamentaarisen puheen retorista argumentointia koskevaa tutkimusulottuvuutta jäsenetään Palosen (2008, 82–100; 2005a, 143–145; 2005b, 356–362) tutkimusten lisäksi Suvi Soinisen ja Tapani Turkan (2008, 10–11) ajattelun avulla. Puhetraditioiden taso luo vastaavasti teoreettisen perustelun tutkimusmetodinä käytettävien argumentaatiota tehostavien retoristen keinojen havaitsemisen mielekkyydestä parlamentaarisen puheen kontekstissa.

Perinteisesti tieteellisen ajattelun suhdetta politiikkaan on totuttu tarkastelemaan kahdesta eri suunnasta. Ensimmäiseksi tieteellistä ajattelua voi pitää politiikan harjoittamisen pohjana. Poliitikon ja teoreetikon yhteiseksi kiinnostuskohdaksi muodostuu poliittinen innovaatio. Vaikka poliittiset päätökset eivät olisikaan suoraan johdettavissa politiikan teorioista, teorioiden voidaan ajatella toimivan päätösten innoittajina ja ohjaajina. Tieteelliset tutkimukset antavat instrumentteja poliittisten agendojen edistämiseen, joita poliittinen toimija voi halutessaan hyödyntää. Jälkimmäisessä näkökulmassa poliittinen toiminta tuottaa politologisia ongelmanasetteluja sekä ongelmanratkaisuja, joista teoreetikot ovat kiinnostuneita. (Palonen 2005b, 359–60.) Skinneriläisen näkemyksen mukaan politiikan teorian tulee unohtaa filosofian soveltaminen ja reflektoitua politiikasta. Poliitiikan tutkimuksen ongelmanasettelut syntyvät poliittisesta ajattelusta, eivät abstrakteista filosofisista lähtökohdista. (Palonen 1996, 143.)

Politiikan tutkimuksen retorinen käänne avaa edellä käsiteltyjä näkökulmia yhdistävän lähestymiskulman politiikan tarkasteluun. Siinä poliitikko käsitetään myös politiikan teoreetikkona. Tieteellinen ajattelu nähdään poliittisen toimijan itsereflektiona, joka ei vie poliitikon omaa päätösvaltaa, mutta ohjaa kuitenkin niin politiikan sisältöä, kohdetta, tekotapaa ja käsittämistä koskevia tulkintoja. Tätä voidaan kutsua poliittisen ajattelun taidoksi:

Kysymysten politisointi ja tematisointi tärkeiksi, käsitteiden tulkinta ja käyttö, vaihtoehtojen jäsentäminen, vastustuksen ennakoiminen, seurausten arviointi sekä valittujen vaihtoehtojen perusteleminen ovat esimerkkejä niistä operaatioista, joita poliittisesti ajattelemiselta edellytetään. (Mt., 137.)

Tapa ajatella poliitikkoa politiikan teoreetikkona vaatii näkökulman, jossa teoriaa ei pidetä universaaliin muuttumattomaan totuuteen tähtäävänä, vaan teoria käsitetään mahdollisuuksien maailmoina. Perinteisten politiikan teorioiden ongelmana voidaan pitää niiden liiallista idealisoitumista. Ne luovat perspektiivin, jossa teorian heijastama todellisuus muuttuu väistämättä epäonnistuneeksi tilaksi. Tämä on todettu esimerkiksi edustuksellisen demokratian ongelmaksi (Rosanvallon 2008). Laajentamalla käsitystä teoriasta koskemaan myös mahdollisuuksien maailmoja erilaiset retoriset

aktit nousevat teorioiksi. Politologiseksi tutkimuskohteeksi muotoutuu kokonaiskuvan luominen siitä, miten poliitikko toimii nähdessään erilaisia toimintamahdollisuuksia. Retorisesti tulkittuna politiikan teorioiden voidaan ajatella olevan enemmän keinoja legitimoida politiikkaa kuin sääntöjä tai tiedollisia kokoelmia. On olemassa poliittinen teema, johon retorinen argumentointi pyrkii oikeuttamaan tietynlaisen näkemyksen. (Palonen 2005b, 354–360.)

Esimerkki parlamentaarisen retoriikan voimasta voidaan löytää jo 1700-luvun Englannista. Käyttämällä puheissaan käsitettä ”kansan”⁶ eräät kansanedustajat kategorisoivat argumentoinnillaan käsitteen uudesta poliittisesta toimijasta. Puheella ”kansasta” synnyttiin vastakkainasettelu kansan tahtoa kuuntelevien ja niistä välittämättömien poliittisten tahojen välille. Näin luotiin retorisesti vaihtoehtoinen näkemys poliittisesta todellisuudesta. Perinteinen brittiläinen parlamentaarinen politiikka perustui enemmän perittyihin poliittisiin vapauksiin kuin kansan mielipiteiden kuulosteluun. Käsitystä kansalaisten itsehallintaan perustuvasta valtiosta ei vielä ollut, joten tällaisia puheita voidaan pitää varhaisena perustana kansanvallasta demokratian synonyymina⁷. Samoin käsitykset kansanedustamisesta ja valtiosta kansalaisten hallintaorganisaationa alkoivat nousta parlamentin retoriikkaan. Yhtä lailla myös kansanvallan vastainen retoriikka voimistui brittiläisessä parlamentarismissa. Parlamentaarinen puhe puolesta ja vastaan sai aikaan tilanteen, jossa tietyn poliittisen teeman eri puolet tulivat julkisen keskustelun ja harkinnan alaisiksi. Kyse oli yhtä lailla kollegoiden kuin suuren yleisön vakuuttelusta. 1700-luvun brittiläisessä parlamenttikeskustelussa tuloksena oli ”kansan äänen” hallittu voimistuminen menemättä kuitenkaan liian pitkälle kansanvaltaiseen politiikkaan. (Ihalainen 2008, 21–31.)

Parlamentaarista retoriikkaa kohtaan on esitetty kritiikkiä päätöksenteon tehottomuuden lisäämisestä sekä sen ongelmallisesta suhtautumisesta tietoon. Kritiikki on osaltaan vaikuttanut retoriikan ase-

6 On mielenkiintoista huomioda, että suomen kielen käsite ”kansan” eroaa esimerkiksi englannin kielestä, jossa käsitteet ”people” ja ”folk” erotetaan toisistaan. ”Kansan” tarkoittaa siis samalla sekä koko väestöä että äänestäjiä. Tästä seuraa se, että kansanvallaksi voidaan tulkita monta eri asiaa. Kansanvalta voi tarkoittaa kaikkien ihmisten valtaa, köyhien ihmisten valtaa, kansakunnan valtaa, jonkin etnisen yhteisön valtaa tai sitä avointa ja oikeudenmukaista prosessia, minkä nykyään liitämme demokratian käsitteeseen. On selvää, että tällaiset kansanvallan tulkinnat sopivat hyvin kaikenlaiseen populistiseen retoriikkaan. (Hyvärinen 2003, 38.)

7 Merkittävimpana erona ”demokratian” ja ”kansanvallan” välillä Matti Hyvärinen (2003, 37) pitää käsitteiden erilaisesta abstraktivisuustasosta. Vaikka demokratia voidaan johtaa kreikan kielen sanoista ”kansan” ja ”valta”, niin nykymuodossaan se on paljon ”kansanvaltaa” abstraktimpi käsite, niin englannin kuin suomen kielessäkin. Käsite ”kansanvalta” on täten sanastollisen merkityksensä takia paljon huonommin mukautuva erilaisiin muutoksiin ja sovellutuksiin. Puhutaan esimerkiksi osallistavasta demokratiasta, ei osallistavasta kansanvallasta. Hyvärinen väittääkin, että viimeistään 1970-luvulla ”demokratiasta” on tullut kansainvälisyyteen, intellektualisuuteen ja vasemmistolaisuuteen viittaava käsite, kun taas termiä ”kansanvalta” käytetään vain kansallisissa ja perinteisissä yhteyksissä. Vaikka nämä käsitteet ovat periaatteessa synonyymeja, niiden käyttöympäristöt ovat erkaantuneet toisistaan ja samalla niiden merkityssisällöt ovat hieman eriytyneet.

maan politologisessa tutkimuksessa. Väitetään, että politiikassa on paljon puhetta mutta vähän tekoja. Nykyajan parlamenttien agendalistat täyttyvät herkästi, ja perusteellisen keskustelun ja ehdotusten kritisoinnin voidaan nähdä heikentävän parlamentin päätöksentekokyvyn tehokkuutta. Retorisen parlamentarismien puolestapuhujat näkevät asian kuitenkin päinvastaisena. Poliitiikan päiväjärjestyksen agendojen asettamisessa tulisi käyttää enemmän retorista metodologiaa kuin asiantuntijatietoon perustuvaa, näennäisesti objektiivista toimintatapaa. Retorinen objektiivisuus perustuu eri näkemysten aidosti dynaamisen vuorovaikutukselliseen vastakkainasetteluun. Puhe ei ole pelkkää puhetta, vaan puheet on nähtävä myös retorisin tekoina, joissa on otettava huomioon tilanteen kaikki ulottuvuudet. On poliittinen teko käsitteellistää käsiteltävänä oleva asia tietyllä tavalla. Välillä taas puhumatta jättäminen on tarkoituksenmukaisinta poliittista toimintaa. (Palonen 2008, 96–103.)

Tiedollisesta näkökulmasta katsottuna puolesta ja vastaan käytävällä keskustelulla ja argumentoinnilla on uutta näkökulmaa luova potentiaali. Oletetaan että parlamentissa on aihe, josta jollakin poliittisella osapuolella on tietynlainen kanta, mutta heidän kilpailijoillaan ei vielä lainkaan. Menestyäkseen politiikan pelikentällä kilpailijan on kehiteltävä oma, mieluiten vastakkainen kanta asiaan. Poliittinen asia saa laaja-alaisemman käsitteilykontekstin, ja syntyy vähintäänkin paremmin perustelluja päätöksiä. Poliittisten päätöksentekovaihtoehdot sisältävät lähes poikkeuksetta etuja ja haittoja. Retorisesta näkökulmasta tarkasteltuna tärkeintä ei ole päätösten täydellinen rationaalisuus ja totuuteen perustuminen vaan se, miten tulkinnat päätösten eduista ja haitoista vertautuvat toisiinsa päätöksentekokontekstissa. (Mt., 82–88.)

Poliittisen ajattelun retorisen käänteeseen voidaan katsoa liittyneen sen eurooppalaiseen retoriikan paradigmaan, jossa *totuus* on muuttunut puheen mukana vaihtelevaksi arvoksi. Samalla suostuttelu nähdään keskeisenä ihmisten välisenä kommunikaation ulottuvuutena. Poliitiikan tutkimuksen kannalta kyse ei ole pelkästään poliittisen käyttäytymisen retorisuuden tunnustamisesta vaan myös retorisesta lähtökohdasta tulkita analyttisesti parlamentaarista puhetta. Retorisuutta painottavassa tutkimuksessa haetaan vastauksia siihen, millaisen roolin puhe ja suostuttelu saavat parlamentaarisen argumentoinnin kontekstissa. (Soininen & Turkka 2008, 9–11.) Ajatus retorisesta tutkimusnäkökulmasta tukeutuu skinneriläiseen tapaan lukea ja tulkita historiallisten tekstien argumentteja. Argumenttien tulkinnassa keskeisintä on tiedostaa, mihin kysymykseen tai ongelmaan ne ovat vastauksia. Tekstejä luetaan ja arvioidaan kontekstuaalisesti. Sisällön ohella oleellista on tutkia tilannetta, jossa tutkittava argumentti on tehty. Argumentin vaikuttavuutta arvioidaan sillä

perusteella, miten se pyrkii vakuuttamaan juuri kyseisessä kontekstissa. (Skinner 2002, 113.)

3.1.2. Eduskuntapuheiden tutkimisen teoreettiset erityispiirteet

Timo Turja (2007, 168) jakaa eduskuntaretoriikan eri tasoihin. Pintatason muodostavat kannanotot päivänpolttaviin aiheisiin sekä ajankohtaiset poliittiset keskustelut ja konfliktit. Parlamentaarinen puhe saa eduskuntapuhegenrelle ominaiset piirteensä erityisten sääntöjen, tapojen ja sopimusten kautta. Lähtökohtaisesti parlamentaariselle puheelle löytyy kuulijoista aina vastustajia, joiden mieltä puheen avulla yritetään muuttaa. Viimeistään parlamentin puolueettomana pysyvä puhemies pitää huolen siitä, että keskustelu pysyy elävänä ja monipuolisena. (Palonen 2005a, 143–144.) Parlamentaarisen keskustelun puheenvuorojen argumentointia voidaan retorisisessa argumentaatiotutkimuksessa kutsua *selonteoiksi*. Selontekojen argumentoinnilla asemoidaan näkökanta ja paljastetaan erot vastakkaisiin näkemyksiin. (Palonen 2005b, 356.) Argumentaatiot eivät synny tyhjiössä vaan retorisisessa kontekstissa, jonka sisällä ne toimivat vuorovaikutuksen osina. Tällöin argumenttien positionaalinen merkitys syntyy vasta siinä esittämiskontekstissa, jossa ne tuodaan julki. (Jokinen 1999b, 127–128.)

Retoriikkaa painottavaan parlamentaarisen puheen tutkimukseen kuuluu keskeisesti nominalistinen eli yksilöllisyyttä korostava tapa ymmärtää parlamentaarista keskustelua. Keskustelua ei tulkita ryhmien tai puolueiden ohjaamina puheina vaan kansanedustajayksilöiden tuottamina selontekoina. Ajatuksena on, että poliittisten ryhmien sisäinen yksimielisyys ei synny tyhjästä, vaan puolesta ja vastaan argumentoiminen muotoilee parlamentin poliittista asetelmaa niin ryhmien sisällä kuin niiden välilläkin. Avoimen keskustelun seurauksena poliittinen ryhmittely on aina vähintäänkin potentiaalisesti altis muutoksille. Retorisen paradigman näkökulmasta parlamentaarinen keskustelukulttuuri nähdään ideaalina ympäristönä selvittää erimielisyyksistä. (Soininen & Turkka 2008, 10–11.)

Parlamentaarisen puheen yleisö ei koostu pelkästään kansanedustajista ja ministereistä, vaan lisäksi paikalla lehtereillä olevista toimittajista ja kansalaisista sekä median tavalla tai toisella tavoittamista ihmisistä. Puheen yleisösuuntauksen voidaan tämän vuoksi sanoa olevan moniosoitteinen. (Elspeß 2002, 84.) Parlamentaarisen argumentaation tutkimuksen kannalta tärkein vakuutettava yleisö on sillä hetkellä ”olemassa oleva” yleisö, ei myöhemmin puhetta tarkasteleva tutkijajoukko (Palonen 2008, 96–100). Retorisen diskurssianalyysin kannalta eduskuntapuheiden tarkastelu onkin mahdol-

lista juuri siksi, että puheet ovat tilanteellisia, tutkijasta riippumattomia tekoja. Tämä mahdollistaa tutkijalle ulkopuolisen tarkkailijan perspektiivin tutkittavaan aineistoon nähden ja eliminoi tutkijan vaikutuksen aineiston syntymiseen ja sisältöön.

Eduskuntaretoriikan pintatason alapuolella sijaitsee poliittisen kulttuurin taso. Siihen vaikuttavat yleiset käsitykset ja opit politiikasta ja poliittisista voimasuhteista. (Turja 2007, 168, 179–180.) Poliittisen kulttuurin taso tarjoaa kehyksen tutkia parlamentaarisen argumentaation sisältämiä merkityssisältöjä ja poliittisia pyrkimyksiä eli intentiota. Parlamentaarisen argumentaation merkityssisältöanalyysissä haetaan vastausta kysymykseen, miksi selonteko asettuu tiettyyn keskustelun argumentaatiopositioon. Merkityssisältöihin viittaamalla siis perustellaan selonteon asemointi keskustelun sisällä. Perustelemisella on kaksi ulottuvuutta. Ensinnäkin sillä tarkoitetaan jo valmiiksi päätehtyn asemoitumisen perustelemista. Toiseksi perusteluilla mahdollistetaan asemoitumisen poliittinen hyväksyntä. (Palonen 2005b, 357.)

Perusteltavuuden lisäksi eduskuntaretoriikan kulttuurinen taso tarjoaa mahdollisuuden tarkastella parlamentaaristen selontekojen poliittiseen kontekstiin liittyvää intentiota eli pyrkimystä johonkin poliittiseen aktiin. Retorisesti tuotettua poliittista intentiota voidaan tutkia tulkinnoilla siitä, miten selonteon argumentointia voidaan arvioida tilanteeseen sopivana poliittisena tekona. Selontekojen poliittiseen intention liittyvät tulkinnat ovat eräänlaista kommentointia⁸ siitä, kuinka selonteot sopeutuvat laajempaan kontekstiin suhteessa selonteon antajaan sekä hänen poliittisiin vastustajiinsa. Parlamentaarisen selonteon sisältämiä poliittisia intentiota voi ymmärtää paremmin ihanteellisten poliitikon kompetenssien kautta. Ihanteellisessa tilanteessa poliitikko osaa tulkita eteen tulevat tilanteet oikein ja käyttäytyä niiden mukaisesti. Tätä taitoa voi kutsua *tilanteelliseksi kompetenssiksi*. Poliitikko joutuu usein uhraamaan pitkän tähtäimen suunnitelmansa, mikäli niiden vaatimat keinot ovat epäsovivia akuutin tilanteen ratkaisemisen kanssa. Tämä vahvistaa näkemystä siitä, että parlamentaaristen puheiden tulkinnassa on tärkeää ottaa tilanteellisuus oikealla tavalla huomioon ja unohtaa mahdolliset häiritsevät mielikuvat pitkän tähtäimen suunnitelmista. Toista parlamentaarisen poliitikon kompetenssia voidaan kutsua *kilpailevaksi mielikuvitukseksi*. Poliitikon täytyy ottaa kaikessa poliittisessa toiminnassaan huomioon poliittisten vastustajien ja kilpailijoiden olemassaolo. Poliitikon on aistittava herkästi jokaiseen tilanteeseen liittyvät mahdollisuudet, vaihtoehdot ja ristiriidat. Kolmas kompetenssi on taito käyttää hyväksi *ajan rajallisuutta*.⁹ Saadakseen aikaan halutun

8 Politiikan tutkijoiden tekemät tulkinnat poliittisista intentioista ja niistä aiheutuvat kiistat voivat olla osaltaan uudelleenmuotoilemassa poliittisia selontekoja (Palonen 2005b, 358).

9 Lisää politiikan aikateorioista esimerkiksi Kia Lindroosin ja Kari Palosen (2000) toimittamassa teoksessa ”Politiikan aikakirja: Ajan politiikan ja politiikan ajan teorisoitua”.

lopputuloksen poliitikon täytyy osata ajoittaa toimensa oikein ja toisaalta käyttää hyväksi mahdollista ajan puutetta. (Palonen 2005b, 358–362.)

Eduskuntaretoriikan syvimmän tason muodostavat neljä puhetraditiota¹⁰, jotka ovat osaltaan muotoilleet eduskunnan retorista keskustelukulttuuria (Turja 2007, 168). Tämän tutkielman näkökulmasta puhetraditioita voidaan Palosen (2005b, 358) termein käyttää poliittisen esityksen kuvauksen apuvälineinä. Puhetraditiot antavat viitteitä siitä, miten politiikassa toimitaan retorisesti. Ensimmäinen on poliittisia vastustajia kunnioittava *klassinen puhetapa*. Keskustelun monipuolisuutta kunnioittavassa traditiossa pidättäydytään aggressiivisesta käytöksestä ja henkilökohtaisuuksiin menevistä lausunnoista. Toinen puhetraditio on *teatraalinen puhetapa*. Eduskuntaretoriikan teatraalisuus juontaa juurensa siitä, kun parlamentaarinen puhe avautui suuren yleisön kuultavaksi. Syntyi tarve esittää poliittisia asioita kansalaisia kiinnostavaan sävyyn. Puheen tuli olla suuria joukkoja kosiskelevaa. Teatraalinen puhetapa voi koetella niin eduskunnalle asetettuja laillisia kuin sosiaalisia normeja tukahduttaen samalla aitoa parlamentaarista keskusteleavuutta esimerkiksi välitiluuksilla. (Turja 2007, 168–175.)

Klassisen ja teatraalisen puhetyylin yhteinen piirre on poliittisten asioiden vastakkaisten puolien tarkastelun korostaminen. *Kanoninen puhetapa* sen sijaan korostaa yksimielisyyden ihanteellisuutta eduskuntakeskustelussa. Kanoninen puhetapa on saanut inspiraationsa kirkollisista puheista. Käsiteltäviä asioita pidetään niin arvokkaina, että ne tulee esittää juhlanan liturgisesti. Kanonisen puhetavan voidaan katsoa toimivan retorisenä tyylinä puolustaa vallitsevia sosiaalisia normeja ja arvoja. Neljäs puhetraditio on *rationaalis-legaalinen argumentaatiotyyli*. Se on täydellinen vastakohta teatraaliselle puhetavalle. Rationaalis-legaalinen argumentaatiotyyli on virkamiestyylistä, neutraalia puhetapaa myötäilevää. Tavoitteena on luoda kuva asiallisesta, asiantuntevasta ja objektiivisesta eduskuntakeskustelusta. (Mt., 176–179.)

3.2. Tutkimusaineiston esittely

Tutkimukseni aineistona toimii 22.9.2010 annettu pääministerin ilmoitus (PTK 87/2010) vaikutusmahdollisuuksien kehittämistä parlamenttien ja kansalaisten välillä sekä siitä eduskunnan täysis-

¹⁰ Parlamentaariset puhetraditiot ovat Turjan (2007, 168) mukaan periaatteiltaan samanlaisia kaikissa länsimaisissa parlamenteissa.

tunnossa käyty keskustelu. Aineiston valintaa tukee sen liittyminen demokradiapoliittiseen ohjelmaan, joka on perustettu edistämään rakentavaa pohdintaa demokratian toimivuuden kohtaamista haasteista. Aineiston rajaaminen yhteen keskusteluun on perusteltua siksi, että puheet jakavat saman tilanteisen keskustelukontekstin, jolloin niiden sisältämien tulkintojen keskinäinen vertailtavuus on loogisesti perusteltua. Lisäksi vastaavanlaisia demokradiapoliittisen ohjelman kehystämiä demokratian toimivuuteen liittyviä ajankohtaiskeskusteluja ei ole toistaiseksi järjestetty. Heikkous aineiston rajaamisessa yhteen keskusteluun on ajallisen ulottuvuuden puuttuminen.

Pääministeri Mari Kiviniemi (PTK 87/2010) kertoo pääministerin ilmoituksessa lähtökohtana on huoli demokratian tulevaisuudesta tilanteessa, jossa äänestysprosentit laskevat ja järjestötoimintaa uhkaa hiipua. Huoli kohdistuu ennen kaikkea siihen, kuinka uskottavana edustuksellisen demokratian järjestelmä, sen instituutiot ja toimijat näyttäytyvät kansalaisten silmissä. Tärkeää poliittisessa keskustelussa kansalaisten osallistumisesta ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä on edellytyksien luominen, ei ylhäältä päin ohjaaminen. Uhkakuvista huolimatta Kiviniemi kehuu nykyistä suomalaista demokratiaa. Luottamus on suomalaisen demokratian tunnuspiirre, joka on pysynyt vahvana samaan aikaan, kun muualla Euroopassa se on laskenut. Vaalirahoituskeskustelu on kuitenkin rapauttanut kansalaisten luottamusta politiikkaan, ainakin väliaikaisesti. Joka tapauksessa Suomi on pääministeri Kiviniemen mukaan monilla mittareilla vahva demokratia, jossa kansalaisille taataan vahvat osallistumisoikeudet ja kansalaiset ottavat osaa poliittiseen päätöksentekoon myös vaalien ulkopuolella. Järjestötoiminta on edelleen hyvällä tasolla ja päätöksentekijöihin otetaan suoraan yhteyttä kansalainvälisesti verrattuna aktiivisesti. Myös äänestysaktiivisuus on vielä suhteellisen korkealla tasolla, etenkin eduskunta- ja presidentinvaaleissa.

Huolestuttavaa Kiviniemen (PTK 87/2010) mukaan on kuitenkin äänestysaktiivisuuden ja järjestötoiminnan poikkeuksellisen, eurooppalaisen keskiarvon ylittävä laskutrendi. Perinteiset vaali- ja järjestötoiminnan muodot menettävät suosiotaan samalla, kun epämuodolliset kansalaistoiminnan muodot saavat sijaa suomalaisessa kansalaisyhteiskunnassa. Pääministeri Kiviniemen mukaan ominainen piirre suomalaisen demokratian kehitykselle on osallistumisen ja yhteiskunnallisen kiinnostuksen kahtia jakautuminen poliittisesti aktiivisiin ja poliittisesti passiivisiin kansalaisiin. Hyvin koulutetut, hyvätuloiset ja varttuneemmat suomalaiset ovat pääasiassa aktiivisia, kun taas nuoret, vähemmän koulutetut ja heikommassa asemassa olevat kansalaiset pysyvät poliittisesti passiivisina. Haasteena on lisäksi maahanmuuttajien poliittinen aktivointi. Pääministeri Kiviniemi kertoo, että kansalaisten luottamusta ja äänestysaktiivisuutta pyritään vahvistamista tulossa olevalla vaalipiirija-

koa muokkaavalla ja vaalirahoituksen avoimuutta lisäävällä uudella vaalilailla. Lisäksi Kiviniemi muistuttaa, että kansalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien turvaamisesta on huolehdittava myös kuntatasolla.

Pääministeri Kiviniemi (PTK 87/2010) kertoo demokradiapoliittisen ohjelman syntyneen Vanhasen ensimmäisen hallituksen reagointina demokradiakehityksessä ja kansalaisten osallistumisessa tapahtuneisiin muutoksiin. Oikeusministeriöön on perustettu yksikkö koordinoimaan demokradiapolitiikan valmistelua ja edistämään kansalaisten perusoikeuksien toteutumista. Valtioneuvosto on tehnyt 4.2.2010 periaatepäätöksen demokradian edistämisestä Suomessa. Periaatepäätös kohdentaa näkökulman erityisesti siihen, miten julkinen valta voi vahvistaa kansalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia. Periaatepäätöksen valmistelussa nähtiin myös tärkeäksi, että eduskunta saa keskustelulla suomalaisen demokradiapolitiikan suuntaviivoista. Periaatepäätökseen sisältyy linjaus, jossa eduskunnalle annetaan jatkossa noin kymmenen vuoden välein demokradiaselonteko, jossa arvioidaan suomalaisen demokradian tilaa ja kehitystä sekä pohditaan, millaisia toimenpiteitä demokradian vahvistaminen jatkossa edellyttää. Ensimmäinen demokradiaselonteko on tarkoitus valmistella vuonna 2011 alkaneen hallituskauden aikana.

Tietoyhteiskunta on pääministeri Kiviniemen (PTK 87/2010) mukaan synnyttämässä mahdollisuutta verkkodemokratiaan, jonka myötä kansalaisten on entistä helpompaa saada tietoa ja välittää sitä eteenpäin päättäjille. Toisaalta peruslähtökohta kaikenlaiselle poliittiselle osallistumiselle ja vaikuttamiselle on valmistelukulttuurin avautuminen, jolloin kansalaisten osallistumisella on myös todellista vaikuttavuutta päätöksentekoon. Avoimuutta suurempi ongelma suomalaisessa hallinnossa on sen keskustelukulttuurin heikkous. Vahva kansalaisyhteiskunta on pääministeri Kiviniemen mukaan poliittisen osallistumisen ydin, jonka keskiössä ovat erilaiset järjestöt. Haasteena on kansalaisyhteiskunnan ja järjestömaailman muutos, jossa julkinen valta ei ole pysynyt mukana. Julkinen valta ei tunnista nykypäivän järjestötoiminnan muotoja ja niitä avoimuuden lainsäädännöllisiä tarpeita, joita järjestöt tarvitsevat toimiakseen ideaalilla tavalla avoimen valmistelukulttuurin kentällä. Julkinen valta voi Kiviniemen mukaan vahvistaa kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä kehittämällä sitä koskevia säädöksiä, rahoitusmekanismeja sekä osallisuutta tukevaa kouluopetusta. Julkisen vallan haaste on tunnistaa uudet, usein epämuodolliset kansalaisverkostot. Pohdinnan arvoista on, miten esimerkiksi yhdistyslakia voidaan uudistaa tukemaan myös epämuodollista verkottumista.

Pääministeri Kiviniemi (PTK 87/2010) nostaa esiin myös huolen nuorten poliittisesta passiivisuudesta. Nuorten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Nuorena omaksuttu äänestämättömyys jää tavallisesti pysyväksi ratkaisuksi, joten äänestysaktiivisuuden lasku jatkuu vääjäämättä, mikäli nuoria ei saada aktivoitua äänestämään. Ongelma on ennen kaikkea osallistuvan kansalaisuuden identiteetin puute. Suomalaisnuorten hyvät tiedolliset valmiudet eivät kanavoidu poliittis-yhteiskunnalliseen kiinnostukseen. Osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja on opetettava koulussa kansalaisidentiteetin ja poliittis-yhteiskunnallisen ympäristön ymmärtämisen näkökulmaa painottaen. Äänestysikärajan laskeminen 16 vuoteen kuntavaaleissa on pääministeri Kiviniemen mielestä pohdinnan arvoinen asia. Lisäksi äänestysaktiivisuutta on mahdollista tukea äänestyspaikkoja lisäämällä, jolloin äänestyspaikat olisivat siellä, missä ihmiset muutenkin liikkuvat. Lopuksi Kiviniemi toivoo yhteiskuntaan laajapohjaisia yhteisvastuutalkoita, joilla korkea äänestysaktiivisuus turvattaisiin kaikissa väestöryhmissä.

Pääministerin ilmoituksen johdosta käytyyn eduskuntakeskusteluun eivät osallistuneet puheenvuorojen muodossa läheskään kaikki edustajat, vaan kyseessä on pienen mutta puolueittain katsottuna kattavan joukon keskustelu. Käsitteisiin ”keskustelu” ja ”vuoropuhelu” on eduskunnan täysistuntojen kohdalla suhtauduttava varauksella, sillä puhemiehen ylläpitämä puheenvuororakenne ei aina tue puhtaan vuorovaikutuksellista keskustelutyyliä. Voidaan puhua retoristen argumenttien virrasta ilman, että niihin saadaan suoraa välitöntä vastakaikua. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kyseessä olisi vuorovaikutuksellinen tapahtuma. Puheenvuorot eivät ole irrallisia niiden esittämistilanteesta. Keskustelu koostuu yhteensä 36 puheenvuorosta, joista pääministeri Mari Kiviniemi (kesk.) käyttää kolme ja oikeusministeri Tuija Brax (vihr.) kaksi puheenvuoroa. Muut puheenvuorot jakaantuvat eduskuntaryhmittäin seuraavasti: Keskustan eduskuntaryhmä (7 puheenvuoroa, 6 puhujaa), Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä (6 puheenvuoroa, 5 puhujaa), Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä (8 puheenvuoroa, 7 puhujaa), Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä (3 puheenvuoroa, 3 puhujaa), Vihreä eduskuntaryhmä (3 puheenvuoroa, 3 puhujaa), Ruotsalainen eduskuntaryhmä (1 puheenvuoro), Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä (1 puheenvuoro) ja Perussuomalaisten eduskuntaryhmä (2 puheenvuoroa, 1 puhuja). Täysistunnosta oli poissa aluksi 38, myöhemmässä vaiheessa 35 kansanedustajaa.

3.3. Metodina retorinen diskurssianalyysi

3.3.1. Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssien hahmottaminen

Edellä esitellyn eduskuntakeskustelun sisältämien demokratian toimivuutta koskevien argumenttien retorisia ominaisuuksia analysoidaan tässä tutkimuksessa retorisen diskurssianalyysin menetelmin. Diskurssianalyysi tarkastelee kielenkäyttöä toimintana, joka luo sosiaalista todellisuutta (Suoninen 1999, 17–20). Se on laaja-alainen metodipaketti, joka sisältää paljon tulkinnanvaraa ja vaihtoehtoja. Yhdistävä piirre on sosiaaliseen konstruktionismiin perustuva näkökulma todellisuuteen. (Jokinen ym. 1993a, 10; Remes 2003, 20.) Jari Eskolan (2001, 140) mukaan jokaisen laadullista tutkimusta tekevän tutkijan on otettava jonkinlainen kanta sosiaaliseen konstruktionismiin, joten käsittelen aluksi tutkimukseeni vaikuttavaa käsitystä kielen konstruktiivisesta luonteesta ja sosiaalisen konstruktionismin näkökulmaa tietoon ja todellisuuteen. Seuraavaksi etenen diskurssianalyttisen tradition tapaan tutkia argumentointia retorisena aktina. Lopuksi tukeudun Arja Jokisen (1999b, 132–157) argumenttien vakuuttavuutta tehostavien retoristen keinojen kokoelmaan, joka toimii argumentoinnin eri ulottuvuuksia esiin tuovana metodisena työkaluna.

Diskurssianalyysi liittyy laajempaan konstruktivismin traditioon, jossa kieli ei pelkästään kuvaile vaan luo uusia merkityksiä ja jäsentää ympäröivää sosiaalista todellisuutta (Jokinen 1999a, 39). Se merkityksellistää eli konstruoi viittauskohteensa. Kielenkäytössä on väistämättä paljon käsitteitä, joihin liittyy piilomerkityksiä siitä, millainen tila on ”luonnollinen tila”. Lisäksi tarvitaan sosiaalisesti rakentunut kulttuurinen yhteisö jakamaan nämä oletukset. Kulttuuriyhteisön sisällä olevan yksilön onkin vaikea hahmottaa näitä piilomerkityksiä, sillä ne ovat hänen kulttuurikontekstissaan itsestäänselvyysiksi. (Jokinen ym. 1993b, 18–19.)

Kielen konstruktiivisen ulottuvuuden hyväksyminen on välttämätön ehto retorisen argumentaation tutkimiselle. Konstruktivismi on yksinkertaistettuna sellainen näkemys kielen ja maailman suhteesta, joka ei näe tämän suhteen olevan millään tavalla yksinkertainen. Kielellä on aina mahdollista rakentaa useita vaihtoehtoisia maailmoja, niin ihmisen sisäisiä kuin ympäristöäkin koskevia. Episteeminen näkökulma konstruktivismiin ei ota kantaa siihen, onko kielen ulkopuolista maailmaa olemassa. Siihen pohjautuva diskurssianalyysi on kiinnostunut siitä, miten kielen tuotokset rakentavat kielen ulkopuoliseksi miellettyä maailmaa. Kysymys on kielellisten käytäntöjen kautta tapahtu-

vasta maailman rakentamistapojen tutkimisesta ottamatta kantaa siihen, millaisia nämä maailmat ”todellisuudessa” ovat suhteessa kieleen. (Juhila 1999, 160–177.)

Sosiaalinen konstruktionismi¹¹ on näkökulma itsestäänselvyysiin. Oletuksena on, että mikä tahansa asia yhteiskunnassa voi olla itsestäänselvyys. Tutkimuksellinen kiinnostus kohdistuu siten sekä yhteiskunnan itsestäänselvyysiin että niihin prosesseihin, jotka mahdollistavat minkä tahansa tiedonkokonaisuuden tulemisen sosiaalisesti hyväksytyksi ”todellisuudeksi”. Sosiaalisen konstruktionismin sosiologinen näkökulma tietoon ja todellisuuteen voidaan teoreettisesti paikallistaa maallikon ja filosofin näkökulman väliin. Maallikolle on tyypillistä olla kyseenalaistamatta tietoa ja todellisuutta silloin, kun asiat toimivat hyvin. Maallikko turvautuu helposti itsestäänselvyyksien verkostoon. Filosofin näkökulma on vastakohta pyrkiessä järjestelmällisesti kyseenalaistamaan kaikki todellisuuksiin ja tietoon liittyvät oletukset. Sosiologinen näkökulma lähtee kyseenalaistamisesta mutta eroaa filosofisesta näkemyksestä siten, että siinä ei pyritä verifioimaan ja falsifioimaan käsityksiä tiedosta ja todellisuudesta. Yhteiskuntaa sosiologisesta näkökulmasta tarkasteleva tutkija ei kykene perustellusti arvostelemaan tiedon ja todellisuuden totuudellisuutta vaan kysyy, miksi ja miten tiettyä todellisuutta ja tietoa pidetään oikeana tietyn yhteisön sisällä. Tästä syntyy todellisuuden ja tiedon yhteiskunnallinen sidonnaisuus. (Berger & Luckmann 2002, 12–15.)

Diskurssianalyysissä on oleellista, mutta haastavaa välttää ”helpot” tulkinnot puhujan motiiveista ja puheiden faktuaalisesta paikkansapitävyydestä. Analyysin tekijä ei ole kiinnostunut näistä, koska konstruktivistisesta näkökulmasta tarkasteltuna niistä on mahdotonta saada perusteltua tietoa. Sen sijaan diskurssianalyysin avulla voidaan tutkia monipuolisesti tietyn asian argumentointia. (Jokinen 1999b, 127.) Argumenttien tutkiminen voidaan jakaa kahteen osaan: argumenttien kehittelyyn ja ihmisten väliseen kommunikaatioon. Argumenttien kehittelyn tutkimiseen kuuluvat argumenttien sisäisen rakenteen tutkiminen, retoriikka ja merkityssisältöjen hakeminen. Argumentointia kommunikointina tarkastellaan taas siitä kulmasta, mitä tarkasteltavana olevilla argumenteilla tai selonteoilla tehdään tilanteissa, joissa ne tuotetaan. (Jokinen 1993, 190.) Argumenttien sisäisen rakenteen tutkimisella haetaan tapaa tutkia argumenttien sisältämää asemointia. Argumenttien merkityssisältöjen hakemisella viitataan argumenttien asemoinnin perusteltavuuden esiin tuomiseen. Argumentointi

11 Huolimatta siitä, että käsite sosiaalisesta konstruktionismista ei ole kuin muutaman vuosikymmenen vanha, on sen perusta pitkällä filosofisessa ajattelussa kaiken inhimillisen ajattelun suhteellisuudesta. Jo antiikin kulttuureissa esitettiin näkemyksiä tiedollisten, moraalisten ja maailmankuvallisten käsityksen sidonnaisuudesta vallitsevaan yhteiskuntaan. Tämän jälkeen sitä on käsitelty läpi länsimaisen filosofisen ja poliittisen ajattelun. Erityisen merkittävä on Karl Marxin väite siitä, että ihmisen yhteiskunnallinen oleminen määrää hänen tietoisuutensa. Sosiaalisen konstruktionismin voidaan todeta olevan yksi, sekä filosofisesti että sosiologisesti perusteltu näkökulma tulkita sosiaalista todellisuutta. (Berger & Luckmann 2002, 13–15.)

kommunikointina liittyy poliittisten intentioiden tulkitsemiseen. (Palonen 2005b, 356–358.)

Argumentointiin liittyy tietyn asenteen ilmituominen. Asennetta ei voi diskurssianalyttisessä tulkinnassa kuitenkaan pitää ihmisen sisäisenä tilana, koska siitä tutkija ei voi saada suoraa tietoa. Asenteella voidaan sen sijaan tarkoittaa aseman eli argumentaatioposition ottamista keskustelussa. Asemoitumisessa on oleellista suhde vastaposition. Oleellista poliittista argumentointia tutkittaessa on tehdä havaintoja siitä, mihin keskusteluun ne ovat puheenvuoroja ja mitä niillä tehdään kyseisessä kontekstissa. Argumentointi tietyn kontekstin sisällä sisältää strategisia piirteitä, mutta toisaalta on huomioitava kielenkäytön syvemmät kulttuuriset juuret, joita on vaikeampi havaita. Retorista argumentointia ei pidetä pelkästään strategisena pelinä, vaan se on osa kaikkea eri argumentointipositioista käsin käytävää kielellistä kanssakäymistä. Tietoisten retoristen suostuttelukeinojen lisäksi on sen vuoksi olemassa myös kulttuuriseen kontekstiin sidottuja suostuttelun malleja. (Jokinen 1999b, 127–129.)

Sosiaalisesti konstruotuneeksi tulkittu todellisuus tarkoittaa näkemystä ihmisten kokeman todellisuuden rakentumisesta merkitystulkinnoista ja toisaalta tulkintasäännöistä, joihin nojautumalla ihmiset orientoituvat arjessaan. Voidaan puhua sosiaalisesti jaetuista merkityssystemeistä. Merkitykset muodostuvat suhteessa ja erotuksena toisiinsa. Tämän näkemyksen mukaan käsitteellä ei voi olla merkitystä yksinään, vaan se on aina verkostoitunut muihin käsitteisiin. Merkityssystemit ovat sosiaalisten käytäntöjen seurausta. On tärkeää nähdä kulttuurin itsenäisyys suhteessa kollektiivisesta tajunnasta riippumattomaan ”objektiiviseen” maailmaan. (Jokinen ym. 1993b, 19–21; Alapuro 1999, 60–61.)

Merkityssystemit eli diskurssit eivät ole suoraan poimittavissa aineistossa, vaan ne täytyy analysoida esiin. Selventääkseen diskurssien määritelmää Eero Suoninen (1993, 60–62) nostaa Ian Parkeria (1992, 6–17) mukailleen esiin kriteerejä, joiden avulla diskursseja voidaan perustellusti tunnistaa. Diskursseja etsiessään tutkijaa kiinnostaa ensisijaisesti teksti¹², ei niiden tuottajat yksilöinä. Tuottajan ulkoistaminen auttaa näkemään selkeämmin ne kulttuuriset merkitykset, joita tekstissä käytetään. Tuottajan ulkoistaminen diskurssien analysoimisesta ei kuitenkaan tarkoita tekstin tuottamiskontekstin ulkoistamista. Diskurssien muodostama objektien todellisuus voidaan jakaa kahteen tasoon. Ensimmäinen taso on diskursiivisten objektien suhde todellisuuteen ja toinen diskursiivisten

12 Tekstit ymmärretään tässä monenlaisena toimintana, kuten verbaalisena ja ei-verbaalisena puheena, kirjoituksena, arkkitehtuurina, morsekoodina, bussilippuna ja niin edelleen. Tekstillä ei ole välttämättä suoranaista tekijää, ja niitä on mahdollista tarkastella tekijästä irrallisina diskurssin osina. Diskurssianalyysissä teksti nähdään osana kulttuurista vuorovaikutusympäristöä, jossa se saa erilaisia merkityksiä erilaisissa yleisökonteksteissa. (Parker 1992, 6–7.)

objektien välinen dialoginen yhteys toisiinsa. Tämän tutkimuksen omaksuman episteemisen konstruktivismiin puoltamalla jälkimmäisellä tasolla diskurssit ovat itse toisten diskurssien objekteja. Jokaisessa diskurssikeyksessä yksilöön liitetään rooli, joka on yleensä jokin yksittäinen osa hänen persoonallisuuttaan. Diskurssi määrää myös, mitä tietyssä positiossa oleva subjekti voi sanoa.

Diskurssia voidaan pitää yhtenäisenä merkityssysteeminä. Diskurssin tuottamat metaforat ja analogiat on mahdollista kartoittaa yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Tällainen kokonaisuus ei ole kuitenkaan mitenkään yksinkertaisesti koottavissa, vaan merkityssysteemit limittyvät kulttuurisesti toisiinsa. Yhtenäisyys ei tarkoita eristäytynyttä merkityssysteemiä. Löytääkseen diskurssin tulkitsijan on etsittävä tekstin antamista johtolangoista piirteitä, jotka rakentavat yhdessä yhtenäisen todellisuuden kuvauksen. Diskurssit voivat kommentoida toisiaan ja jakaa samoja metaforia ja analogioita. Käytännössä analysoija tulkitsee uusia diskursseja aina jonkin olemassa olevan diskurssin sisältä. Diskurssianalyysin tarkoitus onkin tehdä käsitteellisiä rajalinjoja valituista näkökulmista käsin. Diskurssien voidaan tulkita olevan reflektiivisiä myös itseään kohtaan. Diskursseille hyväksytään sisäiset ristiriidat. On tulkitsijan päätettävissä, milloin ristiriita on niin suuri, ettei voida puhua enää yhdestä yhtenäisestä diskurssista. Viimeiseksi on syytä ottaa huomioon diskurssien historiallisuus. Diskursseja ei ole mahdollista erottaa ajasta ja paikasta erillisiksi kokonaisuuksiksi. Tämän vuoksi diskurssianalyysissä on otettava huomioon diskurssien menneisyys ja tulevaisuus eli diskurssien dynaamisuus. Analyysi on pelkästään ajallinen ja paikallinen otos laajemmasta diskurssijatkumosta. (Suoninen 1993, 61–63; Parker 1992, 9–17.)

3.3.2. Retoriset keinot

Vakuuttavaa retoriikkaa voidaan usein pitää faktan konstruointina. Esitetystä argumentista pyritään tekemään kielellisin keinoin objektiivisen totuuden kaltainen tosiasia. (Jokinen 1999b, 127–129.) Arja Jokinen (1999b, 132–157) jakaa retoriset vaikutuskeinot kahteen ulottuvuuteen. Ne voivat liittyä joko väitteen esittäjään tai esitettävään argumenttiin. Seuraavaksi esiteltävät retoriset keinot eivät ole kielellisen todellisuuden ulkopuolella oleva ”retoristen keinojen luokka”, vaan kielellisen ja siten muuttuvan retorisen kulttuurin todellisuuden eräitä hahmottamistapoja.

Väitteen esittäjän retorisia keinoja voidaan nähdä:

Etäännyttäminen omista intresseistä

Puheen vakuuttavuus lisääntyy, kun puhuja toteaa argumenttinsa olevan joko omien intressiensä ulkopuolella tai jopa niiden vastainen. Vakuuttavuus lisääntyy myös, mikäli puhuja antaa ymmärtää olleensa aluksi toista mieltä mutta vakuuttuneensa faktoista niin paljon, että on muuttanut mieltään.¹³ Mitä vahvempana yleisö näkee puhujan alustavan liittoutumisen tietyn kannan taakse, sitä vahvempi on puhujan vastakkaisen argumentoinnin faktuaalisoiva voima. Toisaalta omien intressien tunnustaminen lisää vakuuttavuutta silloin, kun sen voidaan nähdä tuottavan jotakin korvaamatonta omakohtaista asiantuntemusta argumentoituun asiaan. (Jokinen 1999b, 133–135; Potter 1996, 125–129.)

Puhujakategorioilla oikeuttaminen

Argumenttien vakuuttavuus lisääntyy, kun puhujalla arvioidaan olevan perusteltua tietämystä asiasta asemansa tai muiden olosuhteiden kautta. Puhujakategorioiden vakuuttavuus määrittyy siten vahvasti siitä, miten eri kategorioiden tuottamaa asiantuntemusta arvostetaan kulttuurikontekstin sisällä. Puhujan kategorisointi ei kuitenkaan välttämättä itsessään riitä vakuuttavuuteen, vaan se pitää tuoda jollakin tavalla erityisesti puheessa esiin, joko korostamalla tai vähättelemällä siihen liittyviä ominaisuuksia. (Jokinen 1999b, 135–136; Potter 1996, 133–134.)

Liittoutumisasteen säätely

Liittoutumisasteen säätelyllä tarkoitetaan sitä, miten argumentin esittäjä suhtautuu esittämäänsä argumenttiin. Esittäjä voidaan esittää pelkkänä tiedonvälittäjänä. Neutraali tiedonvälittäjän asema on vakuuttavuuden kannalta käytännöllinen varsinkin silloin, kun argumentti sisältää poleemisia väitteitä. Toisaalta esittäjä voidaan myös liittää kannattamaan tai vastustamaan esitettyä argumenttia. (Jokinen 1999b, 136–138; Potter 1996, 144.)

Konsensuksella tai asiantuntijan lausunnolla vahvistaminen

Se että suuri joukko tai alan asiantuntija on argumentin esittäjän kanssa asiasta samaa mieltä, ei vielä tee argumentin väitteestä tosiasiaa. Sen sijaan konsensuksen retorinen vaikuttavuus on huomattava. Näin vältetään argumentin näkeminen pelkästään sen esittäjän omana mielipiteenä. Puhujan on tärkeä tiedostaa ja ymmärtää kohdeyleisönsä kulttuurilliset käsitysjärjestelmät, sillä viittauksen kohteena olevan konsensuksen tai asiantuntijan on oltava luottamusta herättävä juuri yleisön omaku-

13 Tosin mielipiteen muuttaminen voidaan politiikassa leimata myös ”takinkäänöksi”.

massa kulttuurisessa kontekstissa. (Jokinen 1999b, 138–139; Edwards & Potter 1992, 111–112.)

Esitettävään argumenttiin perustuvat retoriset keinot voidaan jakaa seuraavasti:

Tosiasia- ja vaihtoehdottomuuspuheet

Passiivimuotoisella puheella kadotetaan argumentoinnista toimijuus ja asioiden annetaan ymmärtää olevan väistämättömästi tosia. Väistämättömyys aiheuttaa sen, että vaihtoehdotiset näkemykset annettuun argumenttiin saadaan vaikuttamaan mahdottomilta ja turhilta. (Jokinen 1999b, 140–141.) Norman Fairclough (2001, 76) argumentoi vaihtoehdottomuuspuheen luonnollistavasta vaikutuksesta. Asioiden luonnollistuessa ne menettävät ideologisuutensa, jolloin käsiteltävä aihe muuttuu neutraaliksi tosiasiaksi.

Kategorioiden käyttö vakuuttamisen keinona

Puhuminen tuottaa aina kategorioita. Asioita voidaan kuvailla eri tavalla, jolloin niitä liitetään eri kategorioihin. Retorisessa mielessä kategorisointi on kiinnostavaa, koska se tuottaa erilaisia näkökulmia asioihin. Kategorisoinnilla voidaan oikeuttaa ja kieltää asioita. Äänestäminen voidaan kategorisoida hyväksi poliittiseksi teoksi ja äänestämättömyys demokratian perustaa tuhoavaksi teoksi. Kategorisoinnin vakuuttavuus piilee sen tavassa tehdä tietojen käsittäminen ihmisille selkeämmäksi ja yhtenäisemmäksi. Ihmiset vakuuttuvat helpommin sellaisista asioista, joita he kykenevät hahmotamaan selkeästi. (Jokinen 1999b, 141–144; Billig 1996, 151–152.)

Yksityiskohdilla ja narratiiveilla vakuuttaminen

Yksityiskohdilla ja narratiiveille vakuuttaminen on jonkin tapahtumakulun yksityiskohtaista kuvailua väittämättä kuitenkaan suoraan mitään. Kuvailulla pyritään siihen, että kuulijayleisö täydentää itse varsinaisen väitteen, jolloin puhuja itse välttää suoran vastuun väitteen esittämisestä. Yksityiskohdilla ja narratiiveilla vakuuttaminen voidaan myös nähdä erityisenä silminnäkijäkategoriana, jolloin puheenvuoron vakuuttavuutta lisää se, että puhuja on ollut itse osallisena kuvailemassaan tapahtumassa. (Jokinen 1999b, 144–145; Potter 1996, 175.)

Numeerinen ja ei-numeerinen määrällistäminen

Määrällistäminen eli kvantifointi on numeerista tai sanallista. Numeerinen muoto antaa asialle varman ja selkeän kuvan. Sanallinen määrällistäminen on tehokas erityisesti ääri-ilmaisuuksissa, kuten ”ei yhtään” tai ”kaikki”. (Jokinen 1999b, 146–148; Juhila 1993, 168.)

Metaforien käyttäminen

Metaforilla tarkoitetaan asioiden ilmaisua siten, että ilmaisut eivät vastaa asian määrittelyä kirjaimellisesti. Erilaisia merkityspotentiaaleja mobilisoidaan uudenlaisiin käyttötarkoituksiin. Parhaimmillaan metaforat kykenevät kuvaamaan tiettyä asiaa niin hyvin, että kielenkäyttäjät unohtaa niiden vertauskuvallisen alkuperän. Metaforat ovat tehokas keino yksinkertaa jokin muuten monimutkaisesti selitettävissä oleva argumentaatiokuvio. (Jokinen 1999b, 148–150.)

Ääri-ilmaisujen käyttäminen

Ääri-ilmaisuja sivuttiin jo ei-numeerisen määrällistämisen kohdalla. Ääri-ilmaisut ovat keino korostaa tiettyä näkökulmaa. Ääri-ilmaisuja toteutetaan sekä maksimoimalla että minimoimalla, esimerkiksi sanoilla ”aina” ja ”ei koskaan”. Ääri-ilmaisuilla voidaan myös yleistää jokin teko muotoon ”jokainen tekisi siinä tilanteessa...”. Toisaalta ääri-ilmaisut eivät toimi automaattisesti. Niiden käyttöä rajoittaa ensinnäkin niiden muuttuminen latteuksiksi, jolloin ne menettävät äärivoimansa. Toisen uhka on ääri-ilmaisujen liiallinen epärealistisuus, jolloin ne menettävät uskottavuutensa yleisön keskuudessa. (Mt., 150–151.)

Kolmen lista

Kolmen lista on retorinen tapa vakuuttaa yleisö ”jostakin yleisemmästä piirteestä”. Yleensä siihen sisältyy vaikutelma, että kolme listattua asiaa ovat vain esimerkkejä muista helposti esiin nostettavista säännönmukaisista ominaisuuksista. (Jokinen 1999b, 152–153; Potter 1996, 195–197.)

Kontrastiparin käyttäminen

Kontrastiparilla esitetään kaksi asiantilaa, joista toista kuvataan myönteisessä ja toista kielteisessä sävyssä. Kieli itsessään rakentuu kontrastiparien varaan. Kielellinen ilmaisu sisältää aina potentiaalisen vastavoiman, jota vastaan tietty kielenkäytön muoto argumentoi. Kontrastiparien eksplisiittinen käyttö on siten tämän potentiaalisessa muodossa esiintyvän ristiriidan kielellistä esiintuomista. (Jokinen 1999b, 153; Billig 1996, 237–238.)

Esimerkkien ja rinnastusten käyttäminen

Esimerkeillä ja rinnastuksilla edistetään esitetyn argumentin ymmärrettävyyttä ja vakuuttavuutta. Niiden kautta esitetään yleensä jokin loogisesti pätevä malli, jota myös esitetyn argumentin annetaan ymmärtää noudattavan. (Jokinen 1999b, 153–154.)

Toiston ja tautologian käyttäminen

Toistoa voidaan tarkastella sekä toistamisen määränä että uudelleenkontekstualisoinnin näkökulmasta, jossa jonkin toisen asian argumentteja toistetaan uudessa ympäristössä (Jokinen 1999b, 154).

Oletettuun vasta-argumenttiin varautuminen

Omaa argumenttia on mahdollista suojata tulevilta vasta-argumenteilta sisällyttämällä siihen valmiiksi vastauksia mahdolliseen kritiikkiin. Oleellista on tuntee hyvin vakuutettavana oleva yleisö, jolloin puhuja osaa etukäteen arvioida, millaisia potentiaalisia vastustuksia on odotettavissa. (Mt., 154–155.)

3.3.3. Tutkimuskysymykset

Tässä luvussa rakensin tutkimuksen toteuttamista varten parlamentaarisen puheen analyysia ohjaavan teoreettisen viitekehyksen. Se perustuu politiikan tutkimuksen retorisen käänteen ja parlamentaarisen puheen retorisen argumentoinnin erityispiirteiden huomioimiseen ottamiseen. Tutkimuksen aineistoksi esittelin pääministerin ilmoituksen vaikutusmahdollisuuksien kehittämisestä parlamenttien ja kansalaisten välillä sekä sen johdosta käydyn eduskuntakeskustelun. Aineiston valintaa perustelin ennen kaikkea sen liittymisellä demokratian toimivuutta laaja-alaisesti tarkastelemaan demokration poliittiseen ohjelmaan. Tutkimusmenetelmäksi valitsin retorisen diskurssianalyysin. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma mahdollistaa diskurssianalyttisten tulkintamallien käytön eduskuntakeskustelun sisältämän argumentoinnin retorisia ulottuvuuksia avaavana metodina.

Teoreettismetodologisen kehyksen kautta tarkennetut tutkimuskysymykset aineistolle muotoutuvat seuraaviksi:

1. Millaisia suomalaisen demokratian toimivuuteen liittyviä käsityksiä eduskuntakeskustelussa nousee esiin? Millaisiin keskustelun sisäisiin positioihin nämä käsitykset jakaantuvat?
2. Millaisiin kulttuurisesti jaettuihin merkityksiin suomalaisen demokratian toimivuuteen liittyvien käsitysten vakuuttavuus tukeutuu? Millaisia merkitysten muodostamia yhtenäisiä järjestelmiä eli diskursseja keskustelu sisältää?

3. Millaisia hallituksen ja opposition väliseen poliittiseen kamppailuun liittyviä kielellisiä pyrkimyksiä eduskuntakeskustelun argumentointi suomalaisen demokratian toimivuuskäsityksistä sisältää?

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1. Analyysin esittely

Olen irrotanut aineiston eduskuntakeskustelun 36 puheenvuorosta 27 selontekoa, joiden sisältämään argumentointiin analyysini perustuu. Kutsun selonteiksi otteita keskustelupuheenvuorojen demokratian toimivuutta koskevista viittauksista. Ensisijaisesti käytän selonteon käsitettä jatkaakseeni Kari Palosen (2005b, 356) parlamentaarisen puheen tutkimuksen termistöä, mutta selonteko sopii myös Eero Suonisen (1999, 20) diskurssianalyysiä koskevaan käsitteistöön, jossa selonteon käsitteellä tehdään ero näkökulmaan, jossa aineistoa käytetään kuvauksena todellisuudesta. Samalla kun otteet puheenvuoroista muuttuvat selonteiksi, tulkiten niiden siirtyvän elämään analyysikontekstin sisäistä todellisuutta. Tällä tahdon korostaa sitä, että selontekoja ei tule tulkita niiden esittäjien poliittisina mielipiteinä. Jo se että selonteot ovat otteita puheenvuorosta rajoittaa mahdollisuutta tehdä kokonaisvaltaisia tulkintoja puhujan puheenvuorollaan tarkoittamista poliittisista pyrkimyksistä. Lisäksi diskurssianalyttiseen metodiin kuuluu tarkastella tekstejä itsessään (Suoninen 1993, 60).

Puhujan motiivien sivuuttaminen ei tarkoita kuitenkaan sitä, että olettaisin selontekojen ilmestyneen tyhjästä. Puhe on aina ihmisten tiettyyn tilanteeseen tuottamaa sisältöä. Kyse on tutkimusnäkökulmasta, jossa puhujat muuttuvat kielellisiksi ”selonteon esittäjiksi” (Jokinen 1999b, 132). Selonteon esittäjällä on merkitystä puhetilanteen viitekehyksen luojana. Eduskuntapuheiden analyysissa on tärkeää, että puhuja todellakin on kansanedustaja tai ministeri ja puhe on tuotettu eduskunnan täysistunnoissa. On huomioitava ero aineiston rajauksen kriteerien ja aineiston analyysin kriteerien välillä. (Palonen 2005a, 143–145; Soininen & Turkka 2008, 10–11; Turja 2007, 168–170.)

Asetettujen tutkimuskysymysten perusteella jaottelen analyysini kolmeen parlamentaarisen argumentaation osaan eli asemoinnin, perusteltavuuden ja poliittisen intention tutkimiseen. *Asemointi* perustuu näkemykseen retorisesta argumentaatiosta, joka sisältää puolesta ja vastaan jäsentynyttä argumentointia demokratian toimivuuteen liittyvistä käsityksistä. Asemoinnin tarkastelu vastaa ensimmäisen tutkimuskysymyksen asettamaan tehtävään tutkia demokratian toimivuuteen liittyviä käsityksiä. (Palonen 2005b, 356; Jokinen 1999b, 127–128.) Kutsun *perusteltavuudeksi* selonteon sisäl-

tämän käsityksen eli asemoinnin kulttuuriseen vakuuttavuuteen liittyviä merkityksiä. Samalla kun selonteon argumentaatio asemoi tietyn käsityksen keskusteluun suomalaisen demokratian toimivuudesta, se sisältää kielellisiin merkitystulkintoihin liittyviä perusteluja tämän asemoinnin vakuuttamiseksi puheen yleisölle. (Palonen 2005b, 357; Alapuro 1999, 60–61; Jokinen ym. 1993b, 19–21.)

Poliittisella intentiolla tarkoitan tulkintani tuloksena syntynyttä käsitystä siitä, millaista retorisen tason hallituksen ja opposition välistä poliittista kamppailua sisältyy suomalaisen demokratian toimivuudesta argumentoiviin selontekoihin. Tämän vuoksi tuon analyysiraportissani esiin selonteon esittäjän eduskuntaryhmän parlamentaarisen aseman hallituksessa tai oppositiossa. Poliittinen intentio on liitettävissä Palosen (2005b, 358) parlamentaarisen puheen argumentoinnin asemointia selventävään ulottuvuuteen. Selontekojen sisältämän poliittisen intention tulkinta ei ole kannanotto siihen, millaista poliittista kamppailua keskustelu ”todellisuudessa” sisältää. Tutkin hallituksen ja opposition välistä poliittista kamppailua pelkästään tutkimuskontekstini sisällä, selontekojen sisältämän argumentoinnin kautta (Jokinen 1999b, 127). Sen sijaan keskustelun konteksti eduskunnassa käytynä parlamentaarisen puheena on tärkeä kehys poliittisten intentioiden tulkitsemisen kannalta (Palonen 2005a, 145; Palonen 2005b, 359–362).

Tutkimusaineiston eduskuntakeskustelu on poimittu täysistunnon pöytäkirjasta, jossa puhe on muunnettu tekstimuotoon ilman erityistä litterointia esimerkiksi äänenpainojen tai taukojen suhteen. Tämä tarkoittaa analyysini retorisen näkökulman rajoittumista tekstin sisältöihin. Kaikki syksystä 2008 alkaen pidetyt eduskunnan täysistunnot ovat saatavilla jälkikäteen myös audiovisuaalisessa muodossa, mikä mahdollistaa eduskuntapuheiden retoriikan tutkimisen myös kuvan ja äänen perusteella. Nämä tavat eivät ole toisiaan parempia, pikemminkin täydentäviä. Pöytäkirjateksteihin perustuva analyysi on tarkoituksenmukainen tapa lähestyä tutkimuksen tavoitetta kielelliseen argumentointiin perustuvien eduskuntapuheiden siirtämisessä osaksi demokratian toimivuutta tarkastelevaa politiikan tutkimusta. Eduskuntapuheiden kielellisyys nähdään tässä tutkimuksessa ilmenevän erityisesti argumentaatiota tehostavien retoristen keinojen kautta (Jokinen 1999b, 132–157). Tulkinat eduskuntakeskustelun argumentointia tehostavista retorisista keinoista on *kursivoitu* analyysiprosessin selostuksessa luettavuuden parantamiseksi. Eduskuntakeskustelun selonteot rakentavat suomalaisen demokratian toimivuudesta käytävään keskusteluun tulkintani mukaan kolme eri argumentaatiopositiota: luottamuspuhe, vaalipassiivisuuspuhe ja aktiivisuuspuhe. Nämä argumentaatiopositiot jäsentävät samalla seuraavaksi tapahtuvaa analyysiprosessin esitysrakennetta.

4.2. Havaitut argumentaatiopositiot

4.2.1. Luottamuspuhe

Luottamuspuhe sisältää käsityksiä suomalaisen demokratian toimivuudesta luottamukseen viittamisen kautta. Se on mahdollista jakaa kahteen osaan. Ensimmäiseksi luottamus ilmentyy puheella siitä, että poliitikkojen on teoillaan vahvistettava kansalaisten luottamusta sekä poliitikkoihin itseensä että demokratian yleensä (selonteot 1–4). Toisena luottamuspuheen ulottuvuutena ovat puheet kansalaisten poliittisen luottamuksen heikentymisestä sisältäen viittauksia vuonna 2008 syntyneeseen laajaan epäselvyyteen vaalirahoituksesta (selonteot 5–9).

Selonteko (1) argumentoi politiikan tapojen uudistamisesta:

Suomalainen demokratia ei edelleenkään ole valmis. Parhaillaan puhutaan demokratian kriisistä. Äänestysaktiivisuus laskee ja kansalaisten luottamus poliitikkoihin horjuu. Demokratia ja politiikan tavat kaipaavat päivittämistä. (Outi Alanko-Kahiluoto /vihr, hallitus)

Asemointi: Selonteko asemoituu puoltamaan kansalaisten keskeistä roolia demokratiassa *kategorisoimalla* äänestysaktiivisuuden laskemisen ja luottamuspuolan poliitikkoja kohtaan demokratian kriisiksi. Päivittämisen tarpeella vastustetaan nykyisiä demokratian ja politiikan toimintatapoja *tosiasiallistamalla* ne vanhentuneiksi, väistyvän aikakauden tuotteiksi.

Perusteltavuus: Demokratian toteutumisen *rinnastaminen* äänestämiseen vahvistaa kulttuurista käsitystä siitä, että demokratia on ennen kaikkea äänestämistä, ja äänien puute on automaattisesti ongelma demokratialle. *Metafora* päivittämisestä voidaan nähdä kaksisuuntaisena merkityksenantamisena muutokselle. Muutos sekä lisää että poistaa ongelmia. Demokraattiselle hallinnalla asetettujen vaatimusten muuttuminen aiheuttaa ongelmia, joita hallittu muutos eli toimintatapojen päivittäminen ratkaisee.

Intentio: Hallituspuolueen edustajan selonteko ilmaisee opposition *oletettuun vasta-argumenttiin varautuen* selvennyksen siitä, että myös hallitusryhmittymän edustaja tiedostaa demokratian ja politiikan tapojen edistämässä olevan vielä paljon tehtävää.

Selonteko (2) argumentoi kansanedustajan vastuusta olla luottamuksenarvoinen politiikkaan innostaja:

Kansanedustajan asemassa meidän on ansaittava kansalaisten luottamus ja herätettävä laajalti kiinnostusta yhteisiin asioihin. Sitä kautta me saamme myöskin kasvatettua äänestysintoa ja nuorten kiinnostusta politiikkaan. Vippaskonstit ikärajakikkailulla eivät auta. (Mauri Salo /kesk, hallitus)

Asemointi: Selonteko argumentoi kansanedustajien vastuun puolesta *kategorisoimalla* kansanedustajuuden poliittiseksi innostajaksi. *Rinnastamalla* lainsäädäntöehdotuksen äänestysikärajan laskemisesta vippaskonsteihin ja kikkailuun selonteko asettuu vastustamaan lainsäädännöllisiä pyrkimyksiä poliittisen innostamisen tavoittelussa.

Perusteltavuus: Selonteon asemoinnin perusteltavuus tukeutuu kulttuuriseen demokratiaihanteeseen, jossa poliitikot nähdään kansalaisten poliittisina palvelijoina. Perustelun vakuuttavuutta lisää asian *etäännyttäminen selonteon esittäjän omista intresseistä* argumenteilla poliitikkojen vastuusta.

Intentio: Hallituspuolueen edustajan selonteko mitätöi lainsäädännöllisen muutoksen mielekkyyden ja keskittyy kannustamaan *konsensushenkisesti* kaikkia kansanedustajia tarkastelemaan käytöstään kansalaisia kohtaan keventäen näin hallituksen päätöksentekopaineita.

Selonteko (3) argumentoi kansalaisten luottamuksen tärkeydestä:

Meidän on vakavasti mietittävä, millä toimenpiteillä saavuttaisimme kansalaisten luottamuksen omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ja demokraattiseen päätöksentekoon. (Katri Komi /kesk, hallitus)

Asemointi: Kansalaisten luottamuksen tärkeyttä demokratiassa korostetaan *ääri-ilmaisulla* ”vakavasti” korostaen tosissaan otettavaa suhtautumista kansalaisten luottamukseen arvostamiseen. Selonteko asemoituu myös kannattamaan yhteistä poliittista harkintaa hakemalla *konsensusta* kaikkien kansanedustajien välille luottamusongelman ratkaisemiseksi. Poliitikot *kategorisoidaan* lähtökohteisesti vastuullisiksi toimijoiksi, joiden on pystyttävä vakuuttamaan kansalaiset politiikkaan osallistumisen hyödyllisyydestä.

Perusteltavuus: Selonteon asemoinnin perusteltavuus tukeutuu *kategorisoituun* demokratiaihanteeseen.

seen, jossa poliitikot palvelevat kansalaisia. Poliitikon vastuuta korostavan *tosiasiallistamispuheen* voidaan nähdä viittaavan myös vastuunottoa kunnioittavaan kulttuurikäsitteeseen.

Intentio: Konsensushakuisella ”me-retoriikalla” hallituspuolueen edustajan selonteko vetoaa koko eduskunnan vastuuseen keksiä keinoja luottamuksen saavuttamiseksi välttämättä tekemästä asiasta hallituksen ja opposition välistä vastakkainasettelua.

Selonteko (4) argumentoi avoimesta hallintakulttuurista:

Politiikka ei saa olla pelkkää virkamiesmäistä hallinnointia. Valmistelu toimii hallinnon lähtökohdista. Meillä poliitikoilla taas on asioista päättäminen ihmisten lähtökohdista. Poliittisen päätöksenteon on nautittava kansalaisten luottamusta. Jotta kansalaisten mielipiteillä on väliä, meidän pitää olla valmistelun jälkeinen suodatin. Minimivaatimus on, että päätöksen perustelut ja arvopohja ovat selkeästi kaikkien arvioitavana. (Ilkka Viljanen /kok, hallitus)

Asemointi: Selonteko asettuu avoimuuden puolelle *kategorisoimalla* demokratian kansalaisten mielipiteiden kunnioittamiseksi. Kansalaisten antaman luottamuksen tärkeyttä korostetaan myös *narratiivilla* luottamuksen arvoisen poliitikon toimintatavoista ja -tyyleistä. Selonteko asemoituu poliitikkojen hallinnollista päätöksentekotyylä vastaan *rinnastamalla* sen kielteisessä mielessä virkamiesmäisyyteen.

Perusteltavuus: Selonteko *kategorisoi* virkamiehet, kansanedustajat ja kansalaiset erillisiksi toimijoiksi käyttämällä hyödyksi niihin yleisesti liitettyjä stereotyyppioita, kuten virkamiesten tunteettomasta tyylistä tehdä päätöksiä. Poliitikkojen *rinnastamisella* virkamiehiin ja kansalaisten *kategorisoinnilla* avuttomiksi hallinnan uhreiksi vedotaan käsitykseen byrokraattisen koneiston ja kansalaisten välisestä kielteisen sävyisestä, jopa epäinhimillisestä alistussuhteesta. Poliitikon ihanteellista roolia rakennetaan *kontrastina* virkamiesmäisyydelle vahvistaen kuitenkin käsitystä siitä, että reaalielämässä poliitikot ovat virkamiesmäisiä vallanpitäjiä. Tällaisella *rinnastuksella* poliitikon ja kansalaisen suhde on vääjäämättä etäinen. Selonteko kulkee ihanteiden ja reaalityöelämän välillä *liittäen* selonteon esittäjän ihannemaailman kannattajaksi. On kuitenkin huomattava, että virkamiesmäisyys voi olla tietyissä tilanteissa myös myönteistä merkitystä tuottava ilmaus, sillä ilman eri poliittisten vaihtoehtojen objektiivisen analyttistä tarkastelua moni vaihtoehto jäisi huomaamatta.

Intentio: Hallituspuolueen edustajan selonteko ottaa oppositiopoliitikon näkökulmaksi sopivan lä-

hestymistavan poliittiseen päätöksentekoon *varautuen* näin opposition *oletettuun vasta-argumenttiin* päätöksenteon avoimuuden puuttumisesta.

Selonteko (5) argumentoi luottamuksen demokratiaa ylläpitäväksi voimaksi:

Luottamus on monissa tutkimuksissa havaittu yhdeksi suomalaisen demokratian tunnuspiirteeksi. Toisin kuin monissa muissa Euroopan maissa, tämä luottamus on Suomessa pysynyt vahvana. Vaalirahoituskeskustelu on valitettavasti rapauttanut ainakin väliaikaisesti kansalaisten luottamusta. (Pääministeri Mari Kiviniemi /kesk, hallitus)

Asemointi: Selonteossa asemoidutaan *tutkimusauktoriteettiin* vedoten luottamuksen saamisen tärkeyden puolelle. Toiveikkaalla *ei-numeerisella ajan määrällistämällä* ”ainakin väliaikaisesti” tuodaan esiin mahdollisuus, että yleisödemokratian aikakaudella luottamuspuntariin joutuvat teemat vaihtuvat nopeasti. Vaalirahoituskohun aiheuttama luottamusmenetys voidaan saada takaisin reagoimalla paremmin seuraavaan ”luottamuskykyyn”, jonka ansiosta edellinen epäluottamusta aiheuttanut syy on kollektiivisesti unohdettu. *Esimerkki* vaalirahoituskeskustelusta asettaa selonteon vastustamaan kansalaisten epäluuloja herättäviä poliittisia skandaaleja.

Perusteltavuus: Selonteon asemoinnin perusteltavuus syntyy luottamuksen, demokratian ja suomalaisuuden *rinnastamisella*. *Esimerkki* vaalirahoituskeskustelusta symboloi politiikan ja liike-elämän toimijoiden rehellisyyden puutetta, mikä loukkaa rehellisen suomalaisuuden ihannetta. *Vertauksella* moniin muihin Euroopan maihin vahvistetaan luottamuksen keskeistä asemaa nimenomaan suomalaisessa demokratiakontekstissa.

Intentio: Hallituspuolueen edustajan selonteko välttää esittäjänsä puolueellisen *liittoutumisen* asian esittämisessä. Vastuu asetetaan yleisesti poliittisille ja muille asianosaisille toimijoille välttäen tekemästä asiasta hallituksen ja opposition välistä kiistaa. Tätä vahvistetaan passiivimuotoisella *tosiasiallistamispuheella* vaalirahakeskustelun syyllisyydestä kansalaisten luottamuspulaan poliitikkoja kohtaan.

Selonteko (6) argumentoi kansalaisten ja poliitikkojen etäännyttämisestä toisistaan:

Minä puhuin tästä kansan ja eliitin vastakkaisuudesta juuri tässä maailman ja Suomen tilanteessa. Ihmiset kokevat, että poliitikot on se rälssi, joka pelaa omaa peliään, juuri sen takia, että täällä sakissa on ollut näitä väärinkäytöksen tekijöitä vaalirahoituksen ympärillä jnp. Tällaisissa tilanteissa tarvitaan juuri sitä luottamuksen rakentamista. (Johannes Koskinen /sd, oppositio)

Asemointi: Selonteko asemoituu puhumaan kansalaisten poliittisen aseman puolesta *kategorisoimalla* kansalaisen roolin edustuksellisessa demokratiassa poliittisen luottamuksen antajaksi. Selonteko asettuu vastustamaan vaalirahoitusta koskevista epäselvyyksistä syytettyinä olleita kansanedustajia *kategorisoimalla* heidät ”väärinkäytöksen tekijöiksi”.

Perusteltavuus: Selonteon perusteltavuus tukeutuu poliitikkoihin liittyvien kulttuuristen epäluulojen vahvistamiseen *metaforalla* poliitikoista omaa peliään pelaavana rälssinä eli *rinnastuksella* Ruotsin vallan aikaiseen erivapauksia nauttivaan joukkoon. *Esimerkillä* vaalirahoituskandaalista viitataan käsitykseen kansalaisten ja poliitikkojen todellisuuksien erilaisuudesta suhteessa käsitykseen oikeasta ja väärästä tavasta toimia politiikassa. Selonteko tuottaa myös retorisen *kontrastiparin*, jossa kansalaiset joutuvat epärehellisten poliitikkojen poliittisiksi uhreiksi. Selonteossa kuitenkin vaietaan kansalaisen mahdollisuuksista vaihtaa poliittisia toimijoita toisiin, mahdollisesti rehellisempiin edustajiin. Tällä *vaihtoehdottomuusretoriikalla* luodaan poliittisen kentän vaihtoehdottomuuden kulttuuria. Ikään kuin tietyt kansanedustajat olisivat sementoineet paikkansa eduskunnassa ja ainoa muutoksen mahdollisuus on se, että heidän poliittiset käytöstapansa muuttuvat yleisen painostuksen alaisina paremmiksi. Toinen mahdollinen tulkinta on, että kansanedustajuus itsessään tekee ihmisen epäluotettavaksi henkilöksi kansalaisten silmissä.

Intentio: Opposition edustajan tuottama selonteko argumentoi *vaihtoehdottomassa* passiivimuodossa luottamuksen rakentamisesta ottamatta suoraan kantaa hallituksen ja opposition rooleihin. Tässä on nähtävissä se, että vaalirahoitusepäselvyydet koskevat osaa sekä hallituksessa että oppositiossa olevista kansanedustajista.

Selonteko (7) argumentoi avoimuuden tuottavan luottamusta:

Eli edustuksellisen demokratian ja kansanvallan kannalta meillä on todella tärkeä aika putsata avoimesti pöytä myös tältä osin ja lähteä todella myöskin politiikan teossa sillä tavalla liikkeelle, että kansalaiset tietävät, miten päätökset syntyvät, keitä istuu pöydissä, joissa päätökset tehdään, millä valtakirjalla Merisalo ensimmäisessä hallituksessa esimerkiksi. (Kari Rajamäki /sd, oppositio)

Asemointi: Selonteko asemoituu puoltamaan poliittista avoimuutta *esimerkeillä* sitä lisäävistä toimenpiteistä. Kansalaisten oikeuksia puolustetaan kansalaisten *kategorisoimisella* tiedonsaajan rooliin. *Metaforalla* pöydän putsamisesta argumentoidaan toimintatapojen muutoksen puolesta. Vaali-

rahoituskandaalissa kielteiseen julkisuuteen joutuneen nimen mainitseminen *esimerkkinä* eliitin vallasta asemoi selonteon eliittivaltaa vastaan.

Perusteltavuus: Luomalla *konsensusta* poliitikkojen yhteisistä pyrkimyksistä demokratian toimivuuden puolesta vedotaan talkoohenkeä korostavaan myyttiseen Suomi-kuvaan. *Toistamalla* ”todella”-sanaa painotetaan asian tärkeyttä, mutta samalla tällainen puhetyyli rakentaa käsitystä siitä, että tavallinen poliitikon puhe ei ole kovin luotettavaa. Selonteko rakentaa myös *kontrastiparin* salailevien poliitikkojen ja avoimuutta kaipaavien kansalaisten välille vahvistaen tämän asetelman kulttuurista itsestänselvyyttä.

Intentio: Opposition edustajan selonteko tarjoaa yleisluontoisilla *esimerkeillä* moralisoivia ohjeita koko eduskunnalle, mutta vastuu avoimuudesta siirtyy kuitenkin väistämättä päätöksiä tekeville taholle eli hallitukselle. Nimetyllä *esimerkillä* ”Merisalosta” on vahvasti kielteinen kaiku. Sillä vahvistetaan avoimuuden puutteen haitallisuutta, mutta toisaalta myös vähennetään poliitikkojen vastuuta demokratian ongelmista. Merisalo symboloi kansalaisilta salattua liike-elämän toimijoiden osuutta poliittisessa päätöksenteossa. Tämä korostaa selonteon kontekstia vaalirahoituskohun jälkeisessä politiikan uskottavuuskriisin ajassa.

Selonteko (8) argumentoi kansalaisten uskon palautumisesta:

Uskon, että se, että me saamme demokratiaan uskon palautettua, on huomattavasti tärkeämpää. Ja näinhän se on, että demokratiaa ei voi antaa ”Merisalojen” käsiin. (Maria Guzenina-Richardson /sd, oppositio)

Asemointi: Selonteko asemoituu puhumaan kansalaisten mielipiteiden merkittävyyden puolesta *kategorisoimalla* kansalaisten uskon demokratiaan tärkeäksi asiaksi. Lisäksi selonteko argumentoi poliitikkojen vallankäytön puolesta *vetoamalla* kansanedustajien väliseen *konsensukseen* luottamuspuolan ratkaisemiseksi. Selonteko argumentoi suomalaisessa demokratiassa toimivia edustuksellisen järjestelmän ulkopuolisia toimijoita vastaan. Ilmaisun ”Merisaloja” toimii *esimerkkinä* vaalirahoitusta koskevassa keskustelussa esiin nousseesta ilmiöstä, jossa liike-elämän edustajat rahoittavat järjestelmällisesti tiettyjen kansanedustajaehdokkaiden vaalikampanjoita.

Perusteltavuus: Demokratian *kategorisointi* kansalaisten uskoa tarvitseväksi asiaksi inhimillistää demokratian toimivuuden tunnetasolla arvioitavaksi asiaksi, jolloin edustuksellisen demokratian ul-

kopuolisten toimijoiden poliittinen valta nousee kansalaisten tunteita loukkaavaksi ilmiöksi. *Esi-merkkiin* vetoava puhe ”Merisaloista” vahvistaa tunnetta rahan vallan suuresta merkityksestä demokratiassa rakentaen näin käsitystä poliittisen todellisuuden epätasa-arvoisuudesta.

Intentio: Selonteko liittää opposition edustajan osaksi parlamentaaristen edustajien ryhmittymää vastustaessaan ulkoparlamentaarisia voimia. Tämä on tulkittavissa kritiikkinä hallitukselle, jonka vastuulla vallankäyttö parlamentaarisen järjestelmän puitteissa on ja täten myös vastuu vallankäytön säilyttämisestä demokraattisena. *Narratiivi* vallan antamisesta ”Merisalojen” käsiin sisältää viittauksen siihen, että hallitus on antanut demokraattisesti oikeutetun valtansa pois.

Selonteko (9) argumentoi luottamusvajetta paikkaavista poliittisista teoista:

Kansalaisten kokema luottamusvaje on paikattava rehellisellä työllä, paremmilla säännöksillä ja avoimella vuorovaikutuksella. Parhaimmillaan esimerkiksi tämä vaalirahoitusjupakka johtaa rahan vallan vähenemiseen vaaleissa, kunhan vielä SDP:n ajamat kampanjakatot saadaan mukaan. Kansanvalta ei ole eliitin vaan koko kansan asia. (Johannes Koskinen /sd, oppositio)

Asemointi: Selonteko asemoituu puolustamaan kansan poliittista valtaa *tautologisella* kuvailulla kansanvallasta kansan poliittisena valtana. Selonteko argumentoi poliitikkojen vaikutusmahdollisuuksien puolesta *kolmen listalla* tarvittavista toimenpiteistä.

Perusteltavuus: Selonteko *rinnastaa* poliittisen päätöksenteon rehelliseen työhön vedoten näin protestanttiseen työetiikkakäsitykseen. Poliitikkojen työ ei vastaa perinteisen suomalaisen kulttuurin käsitystä ”oikeasta työstä”, jonka täytyy olla vilpittöntä ja mielellään fyysisesti raskasta. Puhe rehellisestä työstä implikoi myös poliitikkojen ja tavallisen kansan välisen todellisuuskuilun olemassa olosta, jota selonteko pyrkii korjaamaan vaatimuksella poliittisen toiminnan avoimuudesta.

Intentio: Opposition edustajan selonteko rakentaa kuvaa vastuullisesta oppositiosta tuomalla esiin selonteon esittäjän puolueen tarjoaman konkreettisen esityksen, joka hallituksen toteuttamana parantaisi kansalaisten luottamusta politiikkaan ja demokratian toimivuuteen. Selonteon rakentaman poliittisen intension uskottavuus perustuu *puhujakategoriaan*, sillä lähtökohtaisesti puolueen edustaja tuntee esittelemänsä lakimuutoksen ja sen odotusarvoiset vaikutukset ulkopuolisia paremmin.

4.2.2. Vaalipassiivisuuspuhe

Vaalipassiivisuuspuheen sisältö on jaettavissa kolmeen ulottuvuuteen. Ensimmäinen ulottuvuus esittää selityksiä vaalipassiivisuudelle (selonteot 10–13). Toisessa ulottuvuudessa argumentoidaan vaalipassiivisuuden haitallisuudesta suomalaisen demokratian toimivuudella (selonteot 14, 15). Kolmas ulottuvuus ei näe vaalipassiivisuuden vaikuttavan huomionarvoisen haitallisesti suomalaisen demokratian toimivuuteen (selonteot 16, 17).

Selonteko (10) argumentoi yksipuolisen tiedonvälityksen haitallisuudesta:

Median toiminta ja politiikan välittyminen äänestäjille henkilökeskeisen, Idols-tyyppisen julkisuuden kautta sivuutetaan periaatepäätöksessä lähes täysin. Lisäksi valtalehdistön omistuksen keskittyminen, poliittisten puolueiden lehtien kuolemat ja sittemmin muidenkin lehtien tilaajakannan hupeneminen johtavat siihen, että sähköisen ja verkkotiedonvälityksen mediat muodostavat suurelle osalle kansalaisista ainoan kuvan politiikasta ja päätöksenteosta yhteiskunnassa. Monipuolinen tiedonvälitys onkin demokratian toiminnalle välttämätön ehto. (Veijo Puhjo /vas, oppositio)

Asemointi: Selonteko asemoituu monipuolisen tiedonvälityksen puolelle *rinnastamalla* sen suoraan verrannolliseksi demokratian toimintakyvyn kanssa. Selonteko asettuu vastustamaan poliitikkojen pinnallista julkisuuskuvaa *metaforalla* ”Idols-julkisuudesta”, mikä symboloi henkilökeskeisen julkisuuden pinnallisuutta. Tähän liittyen selonteko asettuu vastustamaan mediakentän murrosta, jota kuvataan *esimerkeillä* tapahtuneista muutoksista sekä perinteisen ja uuden median välisellä *kontrastiparilla*.

Perusteltavuus: Selonteko vetoaa muutosvastarintaiseen ajatteluun siitä, että ennen oli kaikki paremmin *kategorisoimalla* monipuolisuuden nimenomaan perinteisen tiedonvälityksen ominaisuudeksi. Perinteisen mediakäsityksen paremmuutta nostetaan esiin myös digitaalisen median *rinnastamisella* mediakriittisessä mielessä perinteiseen lehdistöön verrattavissa oleviksi homogeenisiksi kokonaisuuksiksi, jolloin sivuutetaan esimerkiksi internetin mahdollistama monilähteisen tiedonvälityksen seuraaminen. Tämä näkökulma voidaan nähdä kuvaavan sitä, miten uudenlainen heterogeeninen tiedonvälityskulttuuri ei mahdu perinteisen tiedonvälityksen paradigmaan. *Metafora* Idols-julkisuudesta symboloi tilannetta, jossa menestys saavutetaan ilman kovaa ja pitkäjänteistä työtä. Varsinainen työnteko alkaa vasta julkisuuteen tulon jälkeen, jolloin julkisuus ja huomion herättäminen nousevat keskeiseksi funktioksi. Tällainen tapa toimia aiheuttaa kielteisen konnotaation perinteisen suomalaiseen kulttuurin käsitykseen raskaan työn välttämättömyydestä. Selonteon perusteltavuus

tukeutuu siis ennen kaikkea konservatiiviseen suhtautumiseen uusia ilmiöitä ja toimintatapoja kohtaan.

Intentio: Opposition edustajan selonteko kritisoi hallituksen demokratiapoliittisen ohjelman puutteellisuutta *yksityiskohdalla* politiikan henkilöitymiskehityksen vaikutuksesta demokratian toteutumiseen ja tämän näkökulman huomioon ottamisen puutteesta hallituksen periaatepäätöksessä. *Esimerkit* median murroksen aiheuttamista muutoksista mediakentässä voidaan tulkita kriittisiksi huomioiksi siitä epäsuhdasta, miten hallitus ja oppositio saavat äänensä mediassa kuuluviin. Monipuolinen tiedonvälitys olisi eduksi niin demokratian toteutumiselle kuin myös opposition äänen kuulumiselle.

Selonteko (11) argumentoi äänestettyjen edustajien todellisen poliittisen vallan puutteesta:

On itsestään selvää, että demokratiassa päätösvallan pitäisi olla kansan valitsemilla edustajilla. Monesti tilanne on kuitenkin se, että vaaleilla valittujen kunnanvaltuutettujen ja kansanedustajien todellista päätösvaltaa käyttää heidän sijastaan pieni eliitti. Tämän pienen eliitin jäsenet ovat usein hyviä tuttuja keskenään. Olivatpa he sitten puoluetovereita tai eivät, he sopivat keskenään siitä, miten asiat päätetään, jo ennen kuin esimerkiksi valtuuston esityslista on edes kirjoitettu. Näin uusille näkemyksille ja vastakkaisille mielipiteille ei käytännössä anneta jalansijaa. Kysynkin, ovatko arvoisat ministerit ja pääministeri tietoisia tästä suomalaisesta eliittivallasta ja siihen liittyvistä ongelmista. (Pirkko Ruohonen-Lerner /ps, oppositio)

Asemointi: Selonteko argumentoi yksittäisten kansanedustajien päätösvallan puolesta *vaihtoehdottomuuspuheella* tämän itsestäänselvydestä edustuksellisessa demokratiassa sekä *kategorisoimalla* ihanteellisen parlamentaarisen demokratian ominaisuuksiksi uusien näkemysten ja vastakkaisten mielipiteiden arvostamisen. Selonteko asemoituu vastustamaan epädemokraattista eliittiä *kansanedustajakategorian* oikeuttaman politiikan todellisuutta tuntevan asiantuntijuuden kautta esittämällä kokempohjaisen *narratiivin* eliitin vallankäytön olemassa olosta.

Perusteltavuus: *Narratiivi* edustuksellista demokratiaa mitätöivästä eliitistä vahvistaa kulttuurista käsitystä eliittien epäsopivuudesta demokraattiseen hallintaan.

Intentio: Opposition edustajan selonteko siirtää vastuun eliittien vallankäytön ehkäisemisestä hallitukselle tiedustelulla ministerien ja pääministerin tietoisuudesta esiin tuodusta ilmiöstä kategorisoiden näin sekä tarkkaavaisen, mutta ilman poliittista valtaa olevan oppositioedustajan että valtaa pi-

tävän, mutta ongelmille lähtökohtaisesti sokean hallituksen.

Selonteko (12) argumentoi eriarvoisuutta tuottavasta vaalipiirijaosta:

Äänestäjien vieraantuminen eduskuntavaaleissa johtuu toki monista syistä, mutta se, että maassa on pieniä vaalipiirejä, joissa pienillä ja keskisuurilla puolueilla ei tosiasiallisesti ole mahdollisuutta oman kansanedustajan läpimenoon, kohtelee kansalaisia todella eriarvoistavasti. (Veijo Puhjo /vas, oppositio)

Asemointi: Selonteko argumentoi puolueiden tasa-arvoisen kohtelun puolesta *vaihtoehdottomuuspuheella* läpimenomahdollisuuksien puuttumisesta. *Ei-numeerisella määrällistämällä* ”ei tosiasiallisesti ole” korostetaan havaitsijan käytännön tulkintaa tilanteesta. Vaihtoehtoisesti asian olisi voinut ilmaista esimerkiksi numeerisesti todellisen äänikynnysprosentin ilmoittamisella. Epämääräisempi ilmoitustapa on kuitenkin vakuuttavampi tapa saada asian tila esitettyksi. Äänestäjien tasa-arvon puolesta selonteko argumentoi yhdellä *esimerkillä* monia syitä sisältäväksi *määrällistettyyn* ongelmaan. Selonteko asettuu vastustamaan nykyisiä pieniä vaalipiirejä *kategorisoimalla* ne poliittisesti epäoikeudenmukaisiksi.

Perusteltavuus: Selonteon perusteltavuus pohjautuu käsitykseen tasa-arvon merkityksestä inhimillisessä kanssakäymisessä, myös politiikassa ja demokratiassa. Pienten ja keskisuurien puolueiden oikeutta tasa-arvoiseen kohteluun perustellaan *rinnastamalla* niiden oikeus saada ehdokkaitaan läpi vaaleissa kansalaisten oikeuteen saada äänestämänsä ehdokas läpi. Näin vedotaan myös inhimilliseen tunteeseen pienuuden sympaattisuudesta suurin toimijoihin verrattuna.

Intentio: Opposition edustajan selonteko esittelee lainsäädännöllisen puutteen hallituksen korjattavaksi. Argumentoinnin vakuuttavuutta tehostetaan *varautumalla oletettuun vasta-argumenttiin* äänestämättömyyden syiden yksinkertaistamisesta tunnustuksella syiden moninaisuudesta. Pienet vaalipiirit *kategorisoidaan* suuriksi valtapuolueiksi suosiviksi, mikä antaa ymmärtää hallitsevien valtapuolueiden hyötyvän nykyisestä epätasa-arvoisuudesta lisäten näin hallituksen paineita tehdä epäitsekkäitä muutoksia vaalilakiin.

Selonteko (13) argumentoi poliittisesta vaihtoehdottomuudesta:

Alhainen äänestysaktiivisuus kertoo selvästi siitä, että puolueet eivät tarjoa vaihtoehtoja. Arvot ja

ideologiat ovat saaneet väistyä ja tavoitteena on valta. Kuljetaan sammutetuin lyhdyin, himmeästi tuikutellen siellä, mistä ääniä tuntuu olevan saatavissa. Enää ei voi puhua edes sateenkaaresta. On vain yhtä samaa värien kakofoniaa, ruskeaa, joka ei houkuta äänestäjiä. Jopa kolme miljoonaa suomalaista ei tiedä, ketä äänestäisi. Tämä on mielestäni kansanvallan kannalta katastrofaalista. Linjattomuus johtaa poliittisen keskustelun kuolemaan. Ruotsissa nähtiin, että selvät äänestäjille esitetyt vaihtoehdot nostivat äänestysprosenttia. (Leena Rauhala /kd, oppositio)

Asemointi: Selonteko asemoituu puolustamaan selkeiden poliittisten vaihtoehtojen esiin tuomista positiivisella *esimerkillä* Ruotsista. Se asettuu vastustamaan poliittisen vallan tavoittelua arvojen ja ideologioiden kustannuksella *kategorisoimalla* poliitikot anonyymeiksi puolue toimijoiksi, jotka keskittyvät valtastrategisiin toimenpiteisiin välttämättä avointa keskustelua poliittisista teemoista, jota korostetaan *metaforalla* ”sammutetuista lyhdyistä”. ”Värien kakofonian” *metaforalla* ilmaistaan poliittinen tilanne, jossa yksittäisiä poliittisia intressejä on liian paljon. Ne ”huutavat” yhteen ääneen hukuttaen toinen toisensa kuulumattomiin. Selkeät aatteelliset sateenkaaren värit katoavat ja tilalle tulee kaikille osapuolille vastenmielinen ruskea. Värimetaphora antaa ymmärtää fragmentoituneiden intressipyrkimysten seurauksena tulevan lopulta päätöksiä, joihin kukaan ei ole tyytyväinen. Liian monet poliittiset vaihtoehdot tuottavat käytännössä paradoksaalisesti poliittista vaihtoehtottomuutta.

Perusteltavuus: Asemoinnin perusteltavuus liittyy inhimillisesti jaettuun ihanteeseen arvojen ensisijaisuudesta instrumentaaliseen vallantavoitteluun nähden, jota tuodaan esiin tuomitsevan viestin sisältävän *narratiivin* avulla. Viittaaminen modernin aikakauden selkeyden murtumiseen postmodernin aikakauden sirpaleisuuden kautta tuodaan esiin *numeerisella määrällistämällä* kolmesta miljoonasta tietämättömästä äänestäjästä. Puolueisiin on perinteisesti yhdistetty poliittis-kulttuurisen aatevärikartan perusteella eri värejä, joten yhdistelmää kutsutaan *metaforisesti* sateenkaareksi. Selkeiden väri vaihtoehtojen haikailun voidaan nähdä symbolisoivan ikävöintinä perinteisiä, selkeitä ja turvallisilta tuntuja vaihtoehtoja sisältävää edustuksellista demokratiaa kohtaan. Vaaleja korostamaan poliittiseen kulttuuriin kuuluvaa käsitystä demokratiasta äänestämisestä vahvistetaan *rinnastamalla* äänestysaktiivisuuden hiipuminen kansanvallan rappeutumiseen.

Intentio: Opposition edustajan selonteko ei ainakaan suoraan hae hallituksen ja opposition välistä eroa vaan syyllistää koko poliittista kenttää vaihtoehtottomuudesta *etäännyttäen* näin *kritiikin selonteon esittäjän omista oppositiopolitiikkaintresseistä*. Toisaalta poliittiseksi intentioksi on mahdollista tulkita myös se, että opposition edustajan selonteko saadaan vaikuttamaan ei-intentionaaliselta ja asiakeskeiseltä.

Selonteko (14) argumentoi äänestämisen tärkeydestä:

Demokratiassa vain annetut äänet vaikuttavat. Jotta kansan ääni kuuluisi paremmin parlamentin palkeille, on äänestysaktiivisuuden vuosikymmeniä kestänyt hiipuva kehityssuunta saatava kääntymään. (Pirkko Ruohonen-Lerner /ps, opp.)

Asemointi: Selonteko asemoituu puoltamaan äänestämisen tärkeyttä *ääri-ilmaisulla* ”vain annetut äänet vaikuttavat” ja *kategorisoimalla* äänestystuloksen parlamentin kuulemaksi yhdeksi ”kansan ääneksi”. Vaaleilla annettua ääntä *rinnastetaan* puheääneen korostaen äänestämisen roolia ”kansan äänen” kantavuuden ja kuuluvuuden muodostumisessa.

Perusteltavuus: *Narratiivilla* äänestämisen oleellisuudesta demokratialle vedotaan ajatusmalliin, jossa demokratia mielletään ennen kaikkea äänestämiseksi. Äänestämisen yksinkertaistava *kategorisointi* mielipidevaikuttamiseksi sivuuttaa sen moniulotteisuuden poliittisen luottamuksen antajana. Demokratian osallistumismuotojen välillä voidaankin katsoa olevan käynnissä retorinen kilpailu, jossa osallistumismuotojen hegemonia-aseman määrittää niiden suhde hallitseviin demokraattisiin diskursseihin. *Metaforalla* palkeista rakennetaan käsitystä poliitikkojen ja kansalaisten erilaisista todellisuuksista. Poliitikot kuuntelevat kansaa kaukaa ja korkealta, jonne ei kuulu yksittäisen kansalaisen ääni. Äänestämisen kautta tuotetun äänen yhteissoinnin avulla myös poliitikot kuulevat paremmin kansalaisten toiveita ja saavat mahdollisuuden toteuttaa niitä.

Intentio: Opposition edustajan selonteon voidaan tulkita myös kyseenalaistavan nykyisen parlamentin voimasuhteiden legitimeettiä korostamalla äänen antamista tilanteessa, jossa äänestysaktiivisuus on laskenut vuosikymmeniä. *Narratiivilla* ja *ääri-ilmaisulla* äänestämisen tärkeydestä annetaan ymmärtää kansalaisilla olevan mielipiteitä, joita se ei kuitenkaan tällä hetkellä ilmaise tarpeeksi tehokkaasti vaalipassiivisuuden vuoksi. *Konsensusta* hakeva äänestysaktiivisuuden lisäämisretoriikka asettaa vastuun koko eduskunnalle.

Selonteko (15) argumentoi vaalipassiivisuuden vaikutuksesta demokratian legitimeettiin:

Aivan liian moni kansalainen jättää vaikuttamatta häntä itseään koskeviin asioihin, ei koske pelkästään äänestämistä vaan myös muita suoran vaikuttamisen keinoja. Valtuutetut, europarlamentaarikot ja kansanedustajat saadaan aina valituiksi, vaikka äänestysaktiivisuus jäisi kuinka alhaiseksi. Järjestelmän oikeutuksen, legitimeetin, kannalta äänestysaktiivisuus on kuitenkin elintärkeä. Jos puolitoista miljoonaa äänestäjää - europarlamenttivaaleissa vielä kaksin verroin

enemmän, kaksi kolmesta äänestäjästä - jättää äänestämättä ja kääntää selkensä poliittiselle järjestelmälle, hälytyskellojen on syytä soida kuuluvasti. Kansalaisten passivoituminen vähentää poliittisen päätöksenteon uskottavuutta sekä lisää poliittisen ilmaston ennustamattomuutta ja epävakautta. (Johannes Koskinen /sd, opp.)

Asemointi: Selonteko asemoituu puolustamaan huolta poliittisen järjestelmän oikeutuksesta luomalla *kontrastiparin* äänestämisen vaali- ja legitimizeettivaikutusten välille. Demokraattisen legitimitetin muodostuminen on hyvin abstrakti ja vaikeasti hahmoteltava prosessi, joten on rationaalisempaa tukea vaaliaktiivisuutta kuin ottaa riski edustuksellisen demokratian legitimitetin menetyksestä äänestysaktiivisuuden merkityksen vähättelyn kautta. Selonteko asettuu vastustamaan poliittista passiivisuutta *numeerisella määrällistämislä* äänestämättömien suuresta lukumäärästä.

Perusteltavuus: Selonteon asemoitumisen perusteltavuus liittyy ajatukseen ihmisten ensisijaisesta kiinnostuksesta omien asioiden hoitamiseen, jolloin politiikka *kategorisoidaan* omiin asioihin vaikuttamiseksi. *Ääri-ilmaisulla* siitä, että kansanedustajat valitaan ilman äänestäjiäkin tuotetaan käsitystä, että äänestäminen on myös kansalaisten omien intressien kannalta tärkeää. Poliitiikan rajaaminen omien asioiden hoitamiseksi on vahvasti yksinkertaistavaa retoriikkaa, jolla voidaan korostaa kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia eli saada heidän osallistumisensa politiikkaan näyttämään mahdollisimman houkuttelevalta ja välttämättömältä.

Intentio: Opposition edustajan selonteko ei tee demokratian toimivuuden kohtaamista haasteista hallituksen ja opposition välistä vastakkainasettelua, vaan on enemmänkin huolissaan koko vallitsevan edustuksellisen poliittisen järjestelmän murroksesta *metaforalla* poliittisen ilmaston muutoksen ennustamattomuudesta ja epävakaudesta.

Selonteko (16) argumentoi äänestysaktiivisuuden merkityksestä:

Minulle kalskahtivat korvaan ed. Johannes Koskisen sanat, että demokratia, kansanvalta, ei ole eliitin vaan koko kansan asia. Minä en myöskään ymmärrä sitä, että meillä perustellaan presidentin valtaoikeuksia presidentinvaalien suurella äänestysprosentilla, eli että kun kansa äänestää niin aktiivisesti presidentinvaaleissa, niin totta kai presidentillä täytyy olla valtaa. Ja kun kansa äänestää eduskuntavaaleissa niin huonosti, niin mitäs valtaa eduskunnalla sitten pitää olla, ei mitään valtaa. (Tuulikki Ukkola /kok, hallitus)

Asemointi: Selonteko asettuu vastustamaan huolestumista vaalipassiivisuudesta *narratiivilla* eri vaalien äänestysprosenttien ja siitä saadun vallan määrän käänteisestä riippuvuussuhteesta.

Perusteltavuus: Selonteon perusteltavuus tukeutuu poliitikon *puhujakategorian* ylittämisestä suora-
puheisella *narratiivilla* niistä paradoksaalisista seurauksista, joita valtaoikeuksien suhteuttaminen
äänestysaktiivisuuteen tuottaisi edustuksellisen demokratian kannalta.

Intentio: Hallituspuolueen edustajan selonteko nostaa *esimerkkinä* esiin opposition edustajan nimen,
jonka selitystä selonteossa ihmetellään tulkitsijalle hieman epäselväksi jäävällä tavalla.

Selonteko (17) argumentoi huolen äänestysaktiivisuudesta olevan turhaa:

On kuultu hienoja puheenvuoroja ja hyvää analyysiä demokratian perusteista, mutta jos kansa olisi
kuunnellut tätä, niin olisiko se ymmärtänyt yhtään mitään. Minä epäilen vähän, että me emme osaa
ottaa kansalaisia huomioon siinä mielessä, että ei kansa nyt niin onnetonta ole, kuten me
kuvittelemme. Ei se sure sitä, jos he eivät käy äänestämässä, eikä se sure sitä, jos mahdollisesti joku
vero nousee. Kansa suree sitä, jos sen omat asiat eivät ole kunnossa. Sitä se suree ja siihen se
antaa palautetta, hyvinkin voimakasta palautetta, ja niin pitääkin antaa tälle porukalle. Elikkä minä
toivon, että tämä eduskunta ja kansanedustajat eivät ihan omaehtoisesti halvenna itseään elikkä ota
surua asioista, joita ei kannata surra. Kansa ei varmasti murehdi sitä, jos joku ei käy äänestämässä.
Jos joku käy äänestämässä, niin käy äänestämässä, ei siitä pitäisi niin hirviää meteliä pitää, mitä me
täällä pidämme. (Tuulikki Ukkola /kok, hallitus)

Asemointi: Selonteko asettuu puolustamaan demokratiaa ammattipoliitikkojen areenana *narratiivil-*
la kansanedustajien velvollisuudesta tehdä poliittista työtänsä myös silloin, kun kansalaiset eivät
vaikuta olevan siitä kiinnostuneita. Kansanedustajat *kategorisoidaan* itsenäisiksi vastuunkantajiksi,
jotka toimivat enemmän järjestelmän lopputulosten kuin kansan miellyttämisen puolesta. Selonteko
asettuu vastustamaan äänestysaktiivisuuden laskusuhdanteesta huolestumista *liittämällä* esittäjänsä
kansalaisen näkökulman puolelle argumentoimalla kansalaisilla olevan muitakin huolia kuin äänes-
täminen tai äänestämättä jättämisestä syntyvän syyllisyyden kantaminen.

Perusteltavuus: Selonteon asemoinnin perusteltavuus liittyy vaalidemokratia-ajattelun kyseenalais-
tamiseen äänestämisen *kategorisoimisella* vapaaehtoiseksi valinnaksi, jota täytyy kunnioittaa ilman
huolestumista ja syytelyä. Selonteon asemointi tukeutuu myös käsitykseen kansan ja poliitikkojen
erilaisesta sosiaalisesta todellisuudesta, jota tuodaan esiin *narratiivilla* kansalaisten ajatuksista ja
kokemuksista. Argumentointi poliitikolle epätyypillisesti kansan vaikutusvaltaa minimoiden ja po-
liittisen eliitin valtaa puoltaen murtaa poliitikon *puhekategorielle* tyypillistä tapaa argumentoida
kansalaisia loukkaamatta ja kansalaisten poliittista roolia korostaen.

Intentio: Hallituspuolueen edustajan selonteko asettuu opponoimaan koko muuta eduskuntaa *narratiivilla* demokraattisen passiivisuuden murehtimisen turhuudesta. Yksittäisen hallituspuolueen kansanedustajan irtiotto koko eduskunnan linjasta edustaa usein kriittisen epäilyksen kohteeksi joutunutta kansanedustajien periaatteellista oikeutta tuoda julkisessa eduskuntakeskustelussa esiin yksilöllisiä mielipiteitään.

4.2.3. Aktiivisuuspuhe

Aktiivisuuspuheen sisältö on jaettavissa kahteen osaan. Ensimmäinen käsittelee kansalaisten poliittisen aktiivisuutta koskevia tiedollisista haasteita (selonteot 18–22) ja toinen poliittisen kansalaisvaikuttamisen institutionaalista mahdollistamista (selonteot 23–27).

Selonteko (18) argumentoi politiikan päätöksentekotapojen avoimuudesta:

Kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksissa on hyvin olennaista se, että on myös edellytykset. Se tarkoittaa koulutus- ja opetuspuolella myöskin Suomen poliittisen lähihistorian parempaa läpikäyntiä ja sitten myöskin eduskunnankin toiminnasta, kansanvallasta, enemmän tietoa siitä, mitä valintoja ja arvoja tehdään. Tältä osin me emme kyllä parlamentarismissa, hallituksen ja eduskunnan toiminnassa, ole kyllä tätä tehtävää hyvin täyttäneet. Ei tarvitse ajatella kuin sitä, miten juhannuksen alla salaa runtattiin läpi 8 miljardin euron takaussitoumuksia Suomen hallituksen taholta iltahämyssä täällä, ettei lehdistö eikä julkisuus juuri huomaa. (Kari Rajamäki /sd, oppositio)

Asemointi: Selonteko asemoituu argumentoimaan kansan sivistämisen puolesta *rinnastamalla* koulutuksen poliittisiin vaikutusmahdollisuuksiin. Selonteko vastustaa salailevaa päätöksentekokulttuuria tuoreella *esimerkillä* takauspäätöksestä. Avoimuus ei näyttäyty selonteossa pelkästään hyvänä hallintotapana, vaan sillä nähdään olevan myös koulutuksellinen rooli.

Perusteltavuus: Selonteon asemoitumisen perusteltavuus pohjautuu ensinnäkin inhimilliseen ja yhteiskunnalliseen ihanteeseen sivistyksen myönteisestä vaikutuksesta, jota tuodaan esiin *narratiivilla* koulutuksen sisällöstä ja vaikutuksista. Ajatusta sivistymättömästä kansasta ja heidän sivistyneistä poliittisista edustajistaan tuodaan esiin *kategorisoimalla* poliitikot yhteiskunnallisen vaikuttamisen opettajiksi ja kansalaiset heidän oppilailleksi. *Esimerkillä* takaussitoumuksen päätöksentekotyylisiä

vedotaan käsitykseen poliittisten päättäjien salailukulttuurista.

Intentio: Oppositioedustajan selonteko hakee aluksi *konsensusta* vaatien koko eduskuntaa parantamaan toimintaansa mutta nostaa myöhemmin esiin *esimerkin* hallituksen salailevasta päätöksenteokotyylistä etäännyttäen opposition suorasta vastuusta.

Selonteko (19) argumentoi yhteiskunnan monimutkaistumisesta:

Nykyisen yhteiskunnan muutokset politiikassa, tiedonvälityksessä ja kansalaisten elämässä ovat kaikki isoja haasteita kansalaisten todellisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämiselle. Samalla kun koulutus, tieto ja tiedon saamisen nopeus yksittäisistä asioista lisääntyy, yhteiskunta monimutkaistuu ja päätöksenteon jäsentäminen isoihin ja pieniin asioihin, oikeisiin ja väärin tai hyviin ja huonoihin valintoihin on entistä vaikeampaa. (Veijo Puhjo /vas, oppositio)

Asemointi: Selonteko *liittää* esittäjänsä neutraaliksi yhteiskunnallisen muutoksen havainnoijaksi. Samalla puolustettava asia *etäännytetään selonteon esittäjän omista intresseistä* argumentoinnilla poliittisen vaikuttamisen haasteista nimenomaan kansalaisten mahdollisuuksien näkökulmasta.

Perusteltavuus: Passiiviin turvautuva *vaihtoehdottomuusretoriikka* luottaa ”muutoksen” kielteiseen konnotaatioon, johon perustuu myös päätösten tekemisen *kategorisointi* vaikeaksi toiminnaksi. Tällä viitataan käsitykseen inhimillisten voimavarojen rajallisuudesta. Rajallisuus implikoi samalla käsitystä politiikasta ammattimaista asiantuntijuutta vaativana toimintana.

Intentio: *Ääri-ilmaisulla* ”todellinen” ilmaistaan vaara, että kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien parantaminen voi johtaa pelkästään näennäisiin parannuksiin. Oppositioedustajan selontekona tämä on tulkittavissa rakentavaksi, mutta varoittavan kriittiseksi näkökulmaksi hallituksen demokratiapolitiikkaa kohtaan.

Selonteko (20) argumentoi aktiiviseen kansalaisuuteen tähtäävästä kansalaiskasvatuksesta:

Yksi kasvatustajattelijoiden korostamista viisauksista on se, että aktiiviseen kansalaisuuteen ja demokratiaan pitää oppia. Ajatus siitä, että jokainen on tasa-arvoinen tai että jokaisella on oikeus osallistua lakien säätämiseen, ei valitettavasti ole synnynnäinen eikä itsestäänselvä. Tämä korostaa kansalaiskasvatuksen merkitystä etenkin lapsena ja nuorena mutta periaatteessa koko elämän ajan. (Johannes Koskinen /sd, oppositio)

Asemointi: Selonteko argumentoi aktiivisuuteen oppimisen puolesta *vetoamalla* hyvin yleisellä tasolla *asiantuntija-auktoriteetin* mielipiteeseen aktiivisuuteen ja demokratiaan oppimisen tärkeydestä. Kasvatuksen roolia demokratian ominaisuuksien omaksumisessa korostetaan *kontrastiparilla* biologisesta ja yhteiskunnallisesta ihmisestä väittäen vasta yhteiskunnallisen kasvatuksen saavan ihmisen ymmärtämään poliittiset oikeutensa.

Perusteltavuus: Selonteon perusteltavuus tukeutuu inhimillisiin ihanteisiin tasa-arvosta ja sivistyksestä *vaihtoehdottomuuspuheella* kasvatuksen välttämättömyydestä. Kansalaiskasvatus viittaa valtiolähtöiseen järjestelmään, jonka avulla luodaan selkeät kansalaisuuden normit. Suomalainen edustuksellinen demokratia *kategorisoidaan* tietynlaiseksi oppijärjestelmäksi. Ilman koulutuksen kautta omaksuttuja normeja ja arvoja demokratian toimivuus kärsii. Puheella kansalaiskasvatuksesta kansalainen *kategorisoidaan* yhteiskunnallisesti sivistymättömäksi henkilöksi suhteessa poliittisesti sivistyneisiin poliitikkoihin.

Intentio: Oppositio puolueen edustajan selonteon *narratiivinen* kerronta ilman suoria vaatimuksia asettaa hallitukselle epäsuoran kehotuksen kansalaiskasvatuksen tehostamiseen.

Selonteko (21) argumentoi kansalaisidentiteetin rakentumisesta:

On tärkeää, että myös opetussuunnitelmia ensi vaalikaudella uudistettaessa arvioidaan, miten kouluopetus voi nykyistä paremmin tarjota lapsille mahdollisuuden oman kansalaisidentiteettinsä rakentamiseen ja poliittisyhteiskunnallisen ympäristön ymmärtämiseen. On esitetty, että jopa puolelle aikuistuvista nuorista ei rakennu osallistuvan kansalaisuuden identiteettiä. Kansainvälisissä vertailuissa korostuvat toisaalta suomalaisnuorten hyvät tiedolliset valmiudet mutta toisaalta vähäinen poliittis-yhteiskunnallinen kiinnostus. Hyvä tietotaito ei kanavoitu aktiiviseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen. (Pääministeri Mari Kiviniemi /kesk., hallitus)

Asemointi: Selonteko asemoituu yhteiskunnallisen ajattelemisen opettamisen puolelle *kategorisoidalla* kansalaisidentiteetin käsitteen väyläksi poliittiseen aktiivisuuteen sekä *vetoamalla* kansalaisidentiteetistä tietoa antavien *tutkimusauktoriteettien* tuloksiin. Tiederaportoinnilla saadaan vakuuttavasti luotua käsitys nuorten poliittisista tiedoista ja kiinnostuksista. *Vertailulla* muihin maihin vahvistetaan käsitystä suomalaisen koulutuksen laadukkuudesta. Se että tämä laadukkuus ei näy poliittisena aktiivisuutena todetaan passiivimuodossa. Tällä häivytetään ikävältä ilmiöltä tekijä ja *tosiasiallisesta* sen väistämättömyys. Koulutuksen epäonnistuneet puolet eli heikko yhteiskunnallinen osallistuminen argumentoidaan opetusjärjestelmän puutteilla, kun taas onnistuminen tiedollises-

sa opetuksessa ilmaistaan kansalaisten hyvien oppitulosten kautta. Tällä *kontrastiparilla* selonteon argumentointi välttelee kansalaisten suoraa syyttelyä heidän poliittisesta passiivisuudestaan.

Perusteltavuus: Puhe koulutuksesta pyrkii *kategorisoimaan* tietynlaista, politiikan kannalta ideaalia kansalaistyyppiä, joka on sekä tiedollisesti sivistynyt että toiminnallisesti aktiivinen. Tällä vahvistetaan käsitystä koulutusorientoituneen yhteiskunnan tärkeydestä. Poliittisen osallistumisaktiivisuuden rakentuminen yhteiskunnan tarjoaman koulutuksen luoman kansalaisuuden identiteetin varaan vahvistaa käsitystä poliittisen kulttuurin yhtenäisyydestä. Yhtenäisen koulutuksen jälkeen tietyt normit ja institutionaaliset rajat muotoutuvat kulttuurisiksi itseäänselvyyksiksi.

Intentio: Hallituspuolueen edustajan selonteko *varautuu* opposition *vasta-argumenttiin* eli vaatimukseen toteuttaa esitetyt epäkohdat päätöksenteossa siirtämällä päätöksentekovastuun seuraavalle hallitukselle. Näin myös hallituspuolueen edustaja on oikeutettu ilmaisemaan uudistuksia ehdottavan kantansa ilman syytöksiä kyvyttömyydestä käyttää hallitusvastuuta.

Selonteko (22) argumentoi heikkojen ihmisten poliittisesta asemasta:

Demokratian toteutuminen edellyttää, että myös heikkojen ääni pääsee kuuluviin. Ei ole helppoasaa da suunvuoroa julkisessa tilassa, jos on todella osaton, köyhä, syrjäytynyt, asunnoton tai osaton siinä merkityksessä, ettei kykene puhumaan vallanpitäjien kieltä. (Outi Alanko-Kahiluoto /vihr, hallitus)

Asemointi: Selonteko asemoituu puolustamaan kansalaisten yhdenvertaista oikeutta saada äänensä kuuluviin julkisessa keskustelussa *kategorisoimalla* demokratian kansalaisten ja valtaa pitävien keskusteluksi ja kommunikoinniksi. *Metaforalla* ”vallanpitäjien kielestä” selonteko asettuu vastustamaan kansalaisten tietoista syrjäyttämistä poliittisesta keskustelusta ammattijargonin kautta.

Perusteltavuus: Selonteon asemoinnin perusteltavuus perustuu ajatukseen tasa-arvosta inhimillisenä arvona, jota tuodaan esiin *narratiivilla* heikon kansalaisen yhteiskunnallisesta ja poliittisesta asemasta. Äänestystilanteessa sekä rikkaalla että köyhällä on vain yksi ääni, mutta muuhun poliittiseen osallistumiseen syrjäytyneisyys vääjäämättä vaikuttaa. Eriarvoisuuteen viitataan myös *kontrastiparilla* vallanpitäjien ja syrjäytyneen kansanosan erilaisesta sosiaalisesta todellisuudesta.

Intentio: Hallituspuolueen edustajan selonteko ilmaisee tietoisuuden heikossa asemassa olevan kansanosan ongelmista *narratiivilla* yhteiskunnallisesti osattomien ihmisten poliittisen vaikuttamisen todellisuudesta.

Selonteko (23) argumentoi kansalaisten konkreettisesta vaikuttamisesta:

Mielestäni on oireellista, että esimerkiksi perustuslakiuudistuskeskustelun keskiössä on edustuksellisen vallan käyttäjien ja edustuksellisen demokratian osallistujien rajariidoista enemmän keskustelua kuin siitä, miten kansalaiset pääsevät vaikuttamaan omiin asioihinsa. Miten perustuslakiuudistuksessa kirjattaisiin vaikkapa tämä kansalaisaloite niin, että se aidosti aiheuttaa toimenpiteitä myös meissä edustuksellisen demokratian kohteissa? (Minna Sirnö /vas, oppositio)

Asemointi: Kansalaisten poliittista vaikuttamista puolletaan *esimerkillä* kansalaisotteesta. Perinteisen edustuksellisen demokratian toimintatapojen riittämättömyyttä asetutaan vastustamaan *narratiivilla* edustuksellisen demokratian toimijoiden kyvyttömyydestä säätää kansalaisten suoraa poliittista osallistumista tukevaa lainsäädäntöä.

Perusteltavuus: Kansanedustajat *kategorisoidaan* edustuksellisen demokratian kohteiksi tukien näin kansalaislähtöisen demokratiakäsityksen kansanedustajuudelle tuottamaa ihanteellista roolia kansalaisten palvelijoina. Toisaalta kansanedustajat saadaan näyttämään kansalaisten poliittisen vaikuttamisen rajoittajilta *narratiivilla* perustuslakiuudistuskeskustelusta, mikä tukee käsitystä poliitikkojen etäännyttämisestä kansalaisten todellisuudesta.

Intentio: Oppositioapuolueen edustajan selonteko tarjoaa hallitukselle *yksityiskohtaisen* esityksen konkreettisesta lainsäädäntöuudistuksesta tehostaen tätä *narratiivilla* kansalaisten ja heidän edustajiensa suhteesta saaden hallituksen näyttämään kansalaisten demokraattisten oikeuksien vastustajalta.

Selonteko (24) argumentoi kansalaisten aktiivisuuden huomioimisesta:

Osallistuvan ja osallistavan päätöksenteon kompastuskivi on useimmiten se, että kansa nähdään vaalikarjana ja kansa kokee itse olevansa vaalikarjaa. Niinpä esimerkiksi periaatepäätöksen 32 kohdasta vain muutama tulkitsee kansalaisuutta aktiivisena toimijana, enemmän ne ovat ehkä toimenpiteitä, joilla pyritään aktivoimaan, mutta ei niin, että se lähtökohta olisi kansalaisten aktiivisuus. (Minna Sirnö /vas, oppositio)

Asemointi: Aktiivisuuden puolesta asemoituminen toteutetaan *kategorisoimalla* aktiivinen kansalai-

nen demokratian kannalta ihanteelliseksi toimijaksi. Selonteko asemoituu vastustamaan yhteiskunnan massaholhousta kansalaisia kohtaan *metaforalla* vaalikarjasta. Lisäksi osallistavan päätöksenteon holhoavaa otetta kuvataan *esimerkillä* periaatepäätöksestä, jonka puutteellisuutta tehostetaan ei-numeerisella määrällistämällä ”vain muutama”.

Perusteltavuus: Vaalikarjametafora yhdistettynä aktiivisuuden kansalaislähtöiseen *kategorisointiin* murtaa yhteiskunnallista käsitysmallia, jossa demokratia mielletään kansalaisen osalta pelkäksi äänestämiseksi. Samalla se tukeutuu kielteiseen miellelyhtymään yhteiskunnan holhoamisesta korostaen yksilön päätösvaltaa.

Intentio: Metaforalla kompastuskivestä opposition edustajan selonteko ilmaisee hallituksen päätöksenteon ongelmakohdat. *Narratiivilla* aktiivisuuden eri ulottuvuuksista esitetyt korjausehdotukset pysyvät kuitenkin abstraktilla yleistasolla.

Selonteko (25) argumentoi kansalaisten muuttuneesta suhtautumisesta politiikkaan:

Kansalaisten osallistumisessa ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä tapahtuvista muutoksista tulee keskustella, ja muutoksiin pitää pystyä myös reagoimaan. Ei kuitenkaan niin, että ohjataan ja rakennetaan ylhäältäpäin. (Pääministeri Mari Kiviniemi /kesk, hallitus)

Asemointi: Selonteko asemoituu ilmiön tiedostamisen tärkeyden puolelle *vaihtoehdottomuuspuheella* poliitikkojen reagoimisen välttämättömyydestä. Selonteko asettuu kuitenkin vastustamaan vallanpitäjien holhoavaa otetta demokratian ongelmien ratkaisemiseen *varautuen* näin *oletettuihin vasta-argumentteihin* sanelupolitiikasta.

Perusteltavuus: Selonteon asemoinnin perusteltavuus liittyy ajatukseen muutoksen kielteisestä vaikutuksesta. Muutos *kategorisoidaan* selonteossa työlääksi, reagointia vaativaksi asiaksi. Toiseksi selonteon perusteltavuus syntyy kielteisen sävyisellä viittauksella poliitikkojen ja yhteiskunnan holhoamasta kansasta *liittäen* näin selonteon esittäjän kansalaisten aseman puolustajaksi.

Intentio: Hallituspuolueen edustajan selonteko pyrkii välttämään vallankäytöllisiä metodeja ja korostaa keskustelemisen merkitystä *varautuen* näin opposition esittämiin *vasta-argumentteihin* hol-

hoavasta vallankäytöstä.

Selonteko (26) argumentoi kansalaisten poliittisten toimintapreferenssien muutoksesta:

Kansalaiset osallistuvat politiikan sisältöön vaikuttamiseen etenkin puolueiden kautta. Välillinen vaikuttaminen politiikan sisältöön ja ehdokkaiden nimeäminen puolueiden kautta sekä äänioikeuden käyttäminen vaaleissa eivät kuitenkaan enää yksin vastaa kansalaisten tarpeeseen vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Poliittinen järjestötoiminta kiinnostaa selvästi vähemmän, samalla kun äänestysaktiivisuus Suomessa on laskenut. (Ilkka Viljanen /kok, hallitus)

Asemointi: Selonteko asemoituu puolustamaan laajakatseisempaa ymmärrystä poliittisesta vaikuttamisesta *narratiivilla* kansalaisten preferenssien muutoksen sisällöstä. Samalla luodaan *kontrastipari* vanhan ja uuden demokratiamallin konfliktista, jolla voidaan selittää esimerkiksi äänestämisen suosion hiipuminen.

Perusteltavuus: Selonteon asemoinnin perusteltavuus pohjautuu käsitykseen meneillään olevasta haastavasta muutoksesta massakulttuurista yksilöidympiin mieltymyksiin, jota tuetaan *esimerkeillä* muutoksen seurauksista. Kuvaus vanhasta ja uudesta edustuksellisen demokratian tavasta voidaan ajatella poliitikon näkökulmasta rinnastuvan ihanteelliseen ja realistisen politiikan väliseksi kuvaukseksi. Puoluetoimintaan ja vaaleihin tukeutuva kansanedustajuuksinstituutio näkee perinteisen edustuksellisen demokratian osallistumisen ihannelähtöiseksi, jonka kansalaisten muuttuneet preferenssit kuitenkin kyseenalaistavat.

Intentio: Hallituspuolueen edustajan selonteko *varautuu* opposition *vasta-argumentteihin narratiivilla* poliittisen osallistumisen muutoksesta mitätöimättä kuitenkaan perinteisen, puolueisiin perustuvan demokratian merkitystä.

Selonteko (27) argumentoi kansalaisyhteiskunnan monipuolistumisesta:

Aktiivinen kansalaisyhteiskunta on demokratian perusta. Kansalaisvaikuttamisen tavat ovat viime aikoina monipuolistuneet. Enää ei toimita vain muodollisissa yhdistyksissä ja järjestöissä. Vaikuttaa voi esimerkiksi kuluttajaverkostoissa ja sosiaalisessa mediassa. Äänestäminen ei ole läheskään ainut merkittävä poliittinen teko. (Outi Alanko-Kahiluoto /vihr, hallitus)

Asemointi: Selonteko asemoituu puolustamaan poliittisen toiminnan moninaisuutta *esimerkeillä* toimintatapojen runsaudesta. Suppeaa ajattelua demokratiasta pelkkänä äänestämisenä asetetaan vas-

tustamaan *ääri-ilmaisulla* siitä, ettei äänestäminen ole ”läheskään ainut merkittävä poliittinen teko”.

Perusteltavuus: Selonteon asemoitumisen perusteltavuus liittyy ajatukseen aktiivisuuden ihanteellisuudessa nykyaikaisen ihmisen käytösmallina. Tätä korostetaan ”toimintaan” liittyvillä *tautologioilla*. Aktiivisen osallistumisen tärkeyttä vakuutetaan *rinnastamalla* se dynaamisuutta ja aktiivisuutta symboloiviin trendeihin, kuten sosiaaliseen mediaan. Argumentilla tapojen monipuolistumisesta luodaan *kontrastipari* väistyvän modernin yhtenäiskulttuuriajattelun ja postmodernin heterogeenisen, yksilöllisyyttä korostavan kulttuurin välille. Äänestäminen symboloi modernin ajan vanhentunutta, passiivisuuden hyväksyvää tapaa ajatella poliittista osallistumista.

Intentio: Hallituspuolueen edustajan selonteko osoittaa ymmärrystä poliittisen vaikuttamisen muutoksista *narratiivisella* kuvauksella nykyisestä tilanteesta *varautuen* näin opposition kriittisiin *vas-ta-argumentteihin*.

4.3. Havaitut diskurssit ja poliittiset intentiot

Seuraavaksi käyn läpi eduskuntakeskustelun puheenvuoroista irrotettujen selontekojen perusteltavuustulkintoista havaitsemiani yhtenäisiä merkityssysteemejä eli diskursseja. Ensimmäistä kutsun *inhimillisyydiskurssiksi*. Se tarkoittaa argumentointia demokratian inhimillisiä merkitysrakenteita hyödyntäen. Tulkintani mukaan inhimillisyyteen vedotaan selonteissa neljällä eri tavalla. Ensimmäisenä viitataan tunteisiin, kuten empatia, itsekkyyden, loukkaus, ylpeys ja luottamus. Selonteissa (3, 4, 12, 17, 19, 22) tukeudutaan empatian myönteiseen merkitykseen puhumalla huolestuneisuutta osoittavalla tavalla ”tavallisten” ihmisten lähtökohdista käsin. Tämä tapahtuu joko korostamalla ymmärrystä tavallisen ihmisen arjesta tai sympaattisella puheella vähäosaisten puolesta. Selonteissa (6, 23) käytetään hyväksi itsekkyyden kielteistä merkitysvoimaa viittauksilla omaa etua tavoittelevan valtapolitiikan haitallisuudesta. Selonteko (15) käyttää hyväksi itsekkyyden myönteisempää merkitysresurssia kategorisoimalla politiikan omien asioiden hoitamiseksi. Selonteossa (8) viitataan politiikan ulkopuolisen tahon loukkaavan kansalaisten uskontunnetta demokratiaa kohtaan. Ylpeyden tunteeseen viitataan selonteon (5) myönteisellä vertailutuloksella. Luottamuksen inhimillisyyden

rakentuu siihen, että luottamuksen perusyksikkö politiikassa on aina ihminen. Puhe luottamuksesta inhimillistää politiikkaa ja demokratiaa. Selonteossa (5) luottamus esitetään konkreettisesti mitattavana asiana, jonka taso vaihtelee inhimillisten tuntemusten mukaan. Selonteoissa (6, 7, 8, 11) viitataan siihen, että on olemassa sekä luotettavia että epäluotettavia poliittisia toimijoita. Selonteko (8) viittaa demokratian liittyvään uskoon, mikä on luottamuksen peruspilareita. Selonteko (11) tukeutuu käsitykseen, että tuttuus tuottaa luottamusta, vieraus epäluottamusta. Luottamukseen kuuluu myös rehellisyys, johon viitataan suomalaisen rehellisyyden kautta selonteoissa (5, 7). Toisaalta selonteossa (4) viitataan virkamiesmäisyyteen liittyviä kulttuurisia merkityksiä hyödyntäen myös tunteiden puuttumiseen.

Toiseksi inhimillisyyteen vedotaan rajallisuuden kautta. Selonteko (19) viittaa siihen, että tavallisella kansalaisella ei ole resursseja tietää ja taitaa kaikkia politiikkaan liittyviä elementtejä. Selonteot (10, 13) viittaavat ihmisen informatiivisen vastaanottokyvyn rajallisuuteen vaatimuksilla tiedonvälityksen selkeydestä ja monipuolisuudesta. Inhimilliseen rajallisuuteen viitataan myös täydellisyyden puuttumisella. Selonteoissa (1, 18) tuodaan esiin se, miten asioita on aina mahdollista tehdä asioita paremmin. Demokratia ei ole koskaan valmis, sillä se on inhimillisen toiminnan tuotos. Toisaalta rajallisuudella inhimillistetään myös epäinhimillisiä asioita, kuten lehtien lakkauttamisen ilmaiseminen kuoleman kautta (selonteko 10). ”Kuolema” vetoaa enemmän inhimillisiin tunteisiin kuin esimerkiksi ”lakkauttaminen”. Selonteot (19, 25, 26) vetoavat muutoksen käsittelemisen inhimilliseen vaikeuteen. Selonteko (15) viittaa inhimilliseen rajallisuuteen argumentoimalla ihmisen poliittisen kiinnostukseen keskittyvän erityisesti omiin asioihin vaikuttamiseen.

Viimeinen inhimillisyydiskurssin ulottuvuus on viittaukset arvoihin. Selonteko (20) viittaa käsitykseen, jossa arvot eivät ole synnynnäisesti inhimillisiä piirteitä, vaan ihmiset oppivat tiedostamaan arvoja ja niihin perustuvia oikeuksiaan vasta muiden ihmisten ja instituutioiden kautta. Selonteko (13) nostaa arvot tärkeämmäksi kuin vallantavoittelun. Selonteossa (11) arvojen inhimillisuus ilmenee yleisenä tarpeena jakaa asiat ja ihmiset hyviin ja pahoihin. Selonteoissa (4, 6, 8, 11, 12, 14, 20, 22, 25) viitataan tasa-arvoisuuteen demokratian kannalta kannatettavana arvona. Selonteot (4, 7) korostavat avoimuuden arvokkuutta, ja selonteot (18, 20) viittaavat sivistysarvojen tärkeyteen.

Toista havaitsemaani diskurssia kutsun *sosiaalisuusdiskurssiksi*. Sen tunnusmerkkinä on yhteys sosiaalisesti järjestyneeseen todellisuuteen. Sosiaalisuusdiskurssiin kuuluvat ensinnäkin viittaukset

yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen. Lukuisissa selonteoissa luodaan kuva kahteen eri todellisuuteen jakautuneesta yhteiskunnasta, jossa kansalaisten ja poliittista valtaa käyttävien toimijoiden kokemusmaailmat eivät kohtaa toisiaan. Poliittista valtaa pitävien toimijoiden joukko merkityksellistään joko kielteiseen sävyyn kansanvallan ulkopuolisena joukkona (selonteot 6, 7, 8, 11, 14) tai maailmankuvallisella erolla edustavien poliitikkojen ja edustettavien kansalaisten välillä (selonteot 2, 7, 16, 20, 22, 23, 24). Yhteistä näillä viittauksilla on kansalaisten huonon aseman korostaminen ja valtaa pitävien paremman yhteiskunnallisen aseman tuomitseminen.

Toisena sosiaalisena merkityselementtinä esiintyy kommunikaatio, jota tuotetaan viittauksilla erilaisiin myönteisesti ja kielteisesti latautuneisiin vuorovaikutustilanteisiin. Selonteoissa ihmisten välinen kommunikaatio jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäisen osan muodostaa yksisuuntainen tiedonvälitys, johon viitataan median (selonteko 10), kasvatuksen (selonteot 18, 20, 21, 25) ja holhouksen (selonteko 24) kautta. Myönteisessä mielessä yksisuuntainen tiedonvälitys nähdään sellaisena, jossa viisaampi ja kokeneempi taho auttaa tiedollisesti ja taidollisesti kokemattomampia. Kielteisessä mielessä yksisuuntainen kommunikaatio nähdään vallankäyttäjien suorittamana holhouksena. Toiseksi ihmisten välinen kommunikaatio tuodaan esiin vastavuoroisessa muodossa sopimisen (selonteko 11), vaikuttamisen (selonteot 2, 3), osallistumisen (selonteko 24), keskustelun (selonteot 5, 9, 23), puhumisen (selonteko 1), pohtimisen (selonteko 3) ja jupakan (selonteko 9) kautta. Vastavuoroisemmassa interaktiossa ihmisiä pidetään enemmän tasavertaisimpina tiedollisesti ja taidollisesti, joten informaatio liikkuu molempiin suuntiin. Kyse voi olla myös tietojen epäsuhtaisesta jakautumisesta, jolloin tasavertaisen kommunikaation avulla kaikki osapuolet oppivat uutta. Toisaalta vastavuoroinen kommunikaatio voidaan nähdä myös kielteisessä mielessä jupakkana.

Kolmantena sosiaalisuusdiskurssin muotona toimivat viittaukset yhteiseen sosiaalisen todellisuuden. Siihen sisältyvät viittaukset sosiaalisen todellisuuden muutoksiin. Muutokset ilmenevät tiedonvälityksen muutoksina (selonteko 10) ja ihmisten toimintapreferenssien muutoksina (selonteot 16, 26, 27). Yhteistä sosiaalista todellisuutta käytetään hyväksi myös havaintokuvauksilla ongelmallisista yhteiskunnan ilmiöistä, kuten vaalijärjestelmän ongelmista (selonteko 12) tai vallan katoamisesta edustuksellisen järjestelmän ulkopuolelle (selonteot 8, 11). Yhteiseen sosiaaliseen todellisuuden viittaavat myös puheet demokratiasta yhteisten asioiden hoitamisena (selonteot 1, 15). Näin viitataan käsitykseen tietystä kulttuurisesti jaetusta ihanneyhteiskunnasta. Jaetun sosiaalisen todellisuuden kielellisessä hyödyntämisessä on havaittavissa retorisesti rakennettu mielikuva objektiivisestä yhteiskuntaympäristöstä, josta puhuja tekee sellaisia havaintoja ja päätelmiä, joihin jokainen

yhteiskunnan jäsen asiaa tutkiessaan päätyisi.

Kolmannen eduskuntakeskustelun selontekojen rakentaman merkityssysteemin olen nimennyt *institutionaalisuusdiskurssiksi*. Sen tunnuspiirteinä on demokratian toimivuuteen liittyvien argumenttien merkityksellistäminen kulttuurillisesti demokratiaan kuuluviksi ymmärrettyjen periaatteiden, lakien ja proseduurien kautta. Periaatteiden tasolla instituutioihin viitataan yleisesti edustuksellisuudella (selonteko 11), kansalaisten poliittisen osallistumisen tärkeydellä (selonteko 15) sekä puolueiden kautta vaikuttamisella (selonteko 26). Lainsäädännön kautta institutionaalisuusdiskurssiin tukeudutaan viittauksilla konkreettisiin lakeihin (selonteot 9, 23) ja yleisemmin lainsäätämiseen (selonteot 2, 20, 21). Demokraattisiin prosedureihin viitataan ennen kaikkea vaalien ja äänestämisen (selonteot 1, 2, 12, 13, 15, 16, 17, 26, 27) kautta. Selonteot (16, 17) murtavat politiikan kulttuurin kirjoittamatonta sääntöä, jonka mukaan poliitikot eivät saa kyseenalaistaa kansalaisten äänestysaktiivisuuden merkittävyyttä edustuksellisessa demokratiassa. Selonteoista löytyy viittauksia myös muunlaisiin poliittisiin menettelytapoihin, kuten suoraan vaikuttamiseen (selonteko 15) ja muihin vaikutuskeinoihin (selonteko 27). Edustuksellinen demokratia rakentuu institutionaalisesti tarkasteltuna lukuisista piirteistä, joiden kattava luetteleminen poliittisessa argumentaatiossa on käytännössä mahdotonta. Tämä ei kuitenkaan estä tarpeen mukaista demokratian käsitteen retorista luomista viittauksilla tiettyihin tarkoituksenmukaisuuden perusteella valittuihin demokratian institutionaaliin tunnuspiirteisiin.

Selontekojen argumentoinnin analyysissa haettiin vastausta myös siihen, millaisia hallituksen ja opposition väliseen jaotteluun perustuvia poliittisia pyrkimyksiä eli intentioita demokratian toimivuuteen liittyvästä argumentoinnista. Opposition edustajien puheenvuoroista irrotetut selonteot suomalaisen demokratian toimivuutta koskevista käsityksistä sisältävät kaksi päälinjaa, joita ovat kriittiset huomiot hallitusvastuusta sekä konkreettiset toimenpide-esitykset. Hallitusvastuuseen liittyvät poliittiset intentiot ovat konkreettista kritiikkiä hallitusta kohtaan (selonteot 10, 18, 24) ja suoraa (selonteko 11) sekä epäsuoraa (selonteot 7, 19, 20) ongelmien ratkaisemisvastuun siirtämistä hallitukselle. Toimenpide-esityksiä ilmentävät koko eduskuntaa vastuuseen demokratian toimivuuden ongelmien korjaamiseksi asettavat puheet (selonteot 6, 8, 13, 14, 15) sekä hallitukselle tarjotut konkreettiset toimenpide-esitykset (selonteot 9, 12, 23).

Hallituspuolueiden edustajien tuottamat poliittiset intentiot on jaettavissa neljään ryhmään. Ensimmäiseksi vältetään luomasta vastakkainasettelua hallituksen ja opposition välille konsensusta herättävillä puheilla (selonteot 3, 4, 5). Toiseksi sivuutetaan päätöksenteon tarpeellisuus lainsäädännöllisten tarpeiden mitätöinnillä (selonteko 2), keskustelemisen korostamisella (selonteko 25) ja päätöksentekovastuun siirtämisellä seuraavalle hallitukselle (selonteko 21). Kolmanneksi selonteoissa (1, 22, 26, 27) ilmaistaan, että myös hallituspuolueen edustaja tiedostaa demokratian toimivuuden ongelmakohtia. Neljänneksi selonteoissa (16, 17) asetutaan oponoimaan eduskuntakeskustelussa itsestään selvään asemaan noussutta huolta vaalipassiivisuuden kielteisestä vaikutuksesta suomalaisen demokratian toimivuuteen.

5. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli ymmärtää demokratian toimivuutta koskevien käsitysten retorista rakentumista eduskuntakeskustelussa. Tarkasteltuani aikaisempien demokratian toimivuutta käsittelevien tutkimusten tuloksia ja johtopäätöksiä havaitsin niiden sisältävän retorisia tulkintamahdollisuuksia. Poliitiikan tutkimuksen retorisen käänteen perustelema poliitikkojen puheiden näkeminen politiikan teoretisointina yhdistettynä parlamentaarisen puheen tutkimisen teoreettisiin lähtökohtiin loivat tutkimukselleni teoreettisen viitekehyksen. Tutkielman aineistoksi valitsin pääministerin ilmoituksen vaikutusmahdollisuuksien kehittämistä parlamenttien ja kansalaisten välillä sekä siitä seuranneen eduskuntakeskustelun. Tutkimusmetodiksi muotoutui retorisen diskurssianalyysin tunnuspiirteet omaava sovellus argumentaation tutkimisesta.

Asetin aineistolle kolme tarkentavaa tutkimuskysymystä. Ensimmäiseksi kysyin, millaisia suomalaisen demokratian toimivuuteen liittyviä käsityksiä eduskuntakeskustelun puheenvuorot tuottavat ja millaisiin keskustelun sisäisiin positiioihin nämä käsitykset jakaantuvat. Toiseksi kysyin, millaisiin kulttuurisesti jaettuihin merkityksiin suomalaisen demokratian toimivuuteen liittyvien käsitysten retorinen vakuuttavuus tukeutuu ja millaisia diskursseja nämä merkitykset rakentavat keskusteluun. Kolmanneksi kysyin, millaisia poliittisia pyrkimyksiä eli intentioita eduskuntakeskustelun puheenvuorojen argumentit suomalaisen demokratian toimivuuskäsityksistä sisältävät hallitus-oppositiojaottelun kontekstissa.

Vastauksena ensimmäiseen tutkimuskysymykseen hahmotin kolme demokratian toimivuuteen liittyvää argumentaatiopositiota: luottamuspuhe, vaalipassiivisuuspuhe ja aktiivisuuspuhe. *Luottamuspuheen* sisältö jakautuu kahteen osaan. Ensimmäiseksi luottamusta tuodaan esiin puheella siitä, että poliitikkojen on teoillaan ansaittava kansalaisten luottamus. Tämä voidaan nähdä viittauksena sellaiseen näkemykseen poliittisen hallinnan oikeutuksesta, jossa kansalaiset asettavat itse itsensä luottamiensa henkilöiden vallankäytön alaiseksi (Manin 1997, 83; Coicaud 2002, 10–14). Puheiden poliittisen luottamuksen antamisesta voidaan nähdä liittyvän myös Bernard Maninin (1997, 202–203) poliittisen luottamuksen aikakausiajattelun argumenttiin siitä, että erilaiset edustuksellisen demokratian aikakaudet synnyttävät omanlaisiansa luottamuksen muodostamisen tapoja. Eduskuntakeskustelussa tunnistetaan sekä luottamuksen tärkeys edustuksellisen demokratian toimivuuden kannal-

ta että sen ansaitsemiseksi vaadittavien kriteerien muuttumisen asettama haaste. Toinen luottamuspuheen osa koostuu puheesta kansalaisten luottamusta suomalaisen demokratian toimivuuteen murtavista ilmiöistä, etenkin vaalirahoitusepäselvyyksien kehystämästä epäluottamuksesta poliittisen päätöksenteon demokraattisuuteen. Huoli politiikan ulkopuolisen ”eliitin” sekaantumisesta päätöksentekoon saa lisävoimaa Nadia Urbinatin & Mark Warrenin (2008, 396) argumentoimasta demokratian edustuksellisuuden genealogista perustasta olla vaihtoehto eliittien poliittiselle vallalle.

Vaalipassiivisuuspuheen sisältö on jaettavissa kolmeen ulottuvuuteen. Ensimmäinen on puhe äänestysaktiivisuutta vähentävistä ilmiöistä. Poliitiikan ja poliitikkojen maineen pinnallistuminen median yksipuolistumisen vuoksi Maninin (1997, 218–219) poliittisen luottamuksen aikakausijaottelun yleisödemokratian aikakautta kuvaavaksi ilmiöksi. Vaalipassiivisuuden selittäminen päätöksentekovallan menettäneiden edustajien, vaalitekniikan syyn tai vaihtoehdottomuutta tarjoavan ehdokasasettelun vuoksi tukevat Pertti Suhosen (2005, 678) esittämiä syitä vaalipassiivisuuteen. Toisessa ulottuvuudessa vaalipassiivisuus argumentoidaan haitalliseksi suomalaisen demokratian toimivuuden kannalta. Äänestämisen nähdään edistävän kansalaisten mielipiteiden kuuluvuutta, kun taas äänestämättömyys heikentää kansalaisten mielipiteiden välittymistä päätöksentekoon vaikuttaen päätöksenteon uskottavuuteen ja lopulta poliittisen ilmaston vakauteen. Näkemys on suhteutettavissa Suhosen (2005, 678) huoleen vaalipassiivisuudesta, jossa yksilön vaalipassiivisuuden nähdään ilmentävän yleensä myös yksilön yleistä poliittista passiivisuutta, kun taas äänestämisen on usein merkki myös muun kaltaisesta poliittisesta aktiivisuudesta ja vaikutusvallasta. Kolmannessa ulottuvuudessa vaalipassiivisuudella ei nähdä olevan automaattisesti kielteisiä vaikutuksia demokratian toimivuuteen. Tämä näkemys on yhteydessä Pierre Rosanvallonin (2008, 34–35) argumenttiin passiivisen kansalaisen myytistä. Paradoksaalisesti turha huolestuminen vaalipassiivisuudesta aiheuttaa itsessään haittaa edustuksellisen demokratian toimivuudelle.

Aktiivisuuspuheen sisältö on jaettavissa kahteen osaan. Ensimmäinen käsittelee kansalaisten poliittisen aktiivisuuden ja tiedon suhdetta. Siihen liittyy yhteiskunnallisen informaation ylikuormittavuus ja poliittiseen aktiivisuuteen opettamisen tarve. Liiallisen informaation aiheuttama asioiden jäsentämisen vaikeus voidaan nähdä perusteena vastuullisuuteen perustuvan edustamisen mallin suosimiseen edustuksellisessa demokratiassa. Toisaalta kansalaisten kyvyttömyys hallita yhteiskunnallista informaatiotulvaa tuottaa joka tapauksessa ongelmia sekä suoralle että edustukselliselle demokratialle joko rajoittuneina päätöksinä tai edustajien tekojen arvioina. (Manin ym. 1999b, 10–11.) Poliittiseen aktiivisuuteen oppiminen on keskustelussa tema, jota Kari Palosen (2008, 103) esiin

nostama holhoavan demokratiahallinnan kritiikki näyttää ohjaavan sellaiseksi, että opettamisen tarve pyritään esittämään tavalla, joka ei anna vaikutelmaa holhouksesta. Toiseksi aktiivisuuspuhe sisältää puhetta poliittisen aktiivisuuden mahdollistavista institutionaalisista keinoista. Yleisen tason puhe vapaan tilan luomisesta kansalaisten poliittiselle aktiivisuudelle suhteutuu Rosanvallonin (2008, 34–35) poliittisen osallistumisen teemoihin, jotka mahdollistavat poliittisen osallistumisen näkemisen monipuolisena toimintana. Puheet kansalaisten omaehtoisen poliittisen aktiivisuuden mahdollistamisesta voidaan nähdä vastauksena edellä mainittuun Palosen (2008, 103) kritiikkiin holhoavasta demokratiapolitiikasta. Toisaalta poliittisen osallistumisen korostaminen altistuu Palosen (2009, 147–148) kritiikille suoran demokratian retorisen ylivallan edistämisestä, minkä seurauksena edustuksellinen demokratia näyttäytyy epätäydellisenä tapana toteuttaa demokratiaa. Konkreettisesti aktiivisuuspuheessa nousee esiin kansalaisaloite, joka vastaa osallistavan demokratian perusideaa kansalaisista asettamassa intressejään poliittiseen päätöksentekoon (Mattern 2006, 299–302).

Vastauksena toiseen tutkimuskysymykseen tulkituin eduskuntakeskustelusta esiin nousseiden käsitysten suomalaisen demokratian toimivuudesta saavan perusteltavuutensa kolmesta kulttuurisesti jaetusta merkitysjärjestelmästä eli inhimillisyyteen, sosiaalisuuteen ja institutionaalisuuteen liittyvistä diskursseista. *Inhimillisyydiskurssi* liittyy käsitykset suomalaisen demokratian toimivuudesta inhimilliseen kontekstiin viittauksilla tunteisiin, rajallisuuteen ja arvoihin. Tunteisiin vetoaminen keskustelussa demokratiasta esiintyy myös Palosen (2009, 147–148) ajatuksessa suoran demokratian retorisesta ylivallasta. Suoran demokratian käsitykseen on retorisesti liitetty elämänhallinnan tunteeseen liittyvä mielikuva siitä, että kansalainen hallitsee omia asioitaan parhaiten suoran demokratian kautta. Luottamuksen tunne on keskeinen inhimillisyydiskurssin tunneulottuvuuden teema, joka liittyy Maninin (1997, 202–203) poliittisen luottamuksen muodostusta valaisevaan aikakausi-jaotteluun. Inhimillinen rajallisuus suomalaisen demokratian toimivuuden merkityksellistäjänä vertautuu erityisesti Maninin ja kumppaneiden (1999b, 10–11) kuvaukseen kansalaisten tiedollisen vajaavaisuuden haitallisista vaikutuksista edustuksellisen demokratian toimivuuteen. Suomalaisen demokratian toimivuuden liittäminen arvoihin tukee Maija Setälän (2003, 9) ja Eerik Lagerspetzin (1999, 33) huomioita demokratian käytettävyydestä hyvyyden, tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden ideaalia korostavana symbolina. Inhimillisiin arvoihin liittyy myös Urbinatin ja Warrenin (2008, 396) näkemys demokratian edustuksellisesta ulottuvuudesta nimenomaan poliittisen tasa-arvoisuuden turvaajana.

Sosiaalisuusdiskurssi limittyy osittain inhimillisyydiskurssin kanssa, sillä sosiaalisuus on inhimillistä toimintaa. Omaksi merkityssystemiksi sen erottaa sen keskittyminen selkeämmin ihmisten välisen kanssakäymisen merkityksellistämiseen. Tämä ilmentyy eri yhteiskunnallisessa asemassa olevien ihmisten kohtaamisina, yksisuuntaisena ja vastavuoroisena kommunikaationa sekä yhteisesti jaettuna sosiaalisena todellisuutena. Yhteiskunnallisen eriarvoisuuden haitallisuuden perusteltavuus edustajien vallan katoamisella näyttää pohjautuvan ennen edustuksellisen demokratian käyttöönottoa vallinneeseen harvainvallan tilaan, jonka uhka ilmentyy yhä kulttuuristen merkityssisältöjen muodossa (Urbinati & Warren 2008, 396; Manin 1997, 8). Toista yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ulottuvuutta ilmentävä eroavaisuus kansalaisten kiinnittymisessä yhteiskuntaan on suhteutettavissa Suhosen (2005, 678) viittaamaan yhteiskunnan jakautumiseen poliittisesti aktiivisiin ja passiivisiin ihmisiin. Sosiaalisuusdiskurssiin kuuluvan yksisuuntaisen kommunikaation tunnusmerkkejä ovat median ja valtion harjoittama yksisuuntainen viestintä. Median yksipuolistumisen merkityksellistäminen demokratian toimivuutta haittaavaksi ongelmaksi vertautuu Maninin (1997, 218–219) yleisödemokratian ajalle ominaiseksi argumentoimaan henkilökeskeiseen mediajulkisuuteen, jossa poliitikon kommunikointi kansalaisille on tulkittavissa yksisuuntaiseksi. Yksisuuntaista viestintää edustaa myös valtiovallan demokratiaan kasvattaminen, jota Palonen (2008, 103) kritisoi valtiovallan suorittamaksi demokratiahoiluksi. Suomalaisen demokratian toimivuuden merkityksellistyminen vastavuoroisena kommunikaationa on liitettävissä ennen kaikkea julkista harkintaa ja keskustelua korostavan deliberatiiviseen demokratiamallin asettamaan ideaaliseen käsitykseen demokratian toimivuudesta (Karvonen 2011, 6).

Jaettuun sosiaaliseen todellisuuteen liittyvät merkitykset tuotetaan eduskuntakeskustelussa puheella sosiaalisen todellisuuden muutoksista, havainnoilla yhteiskunnallisista ongelmista ja yhteisten asioiden hoitamisen korostamisella. Puheet sosiaalisen todellisuuden muutoksista voidaan suhteuttaa Maninin (1997, 218–219) esiin tuomaan yleisödemokratian ja mediajulkisuuden aikakauteen sekä Rosanvallonin (2008, 34–35) hahmottamaan tapaan avartaa käsityksiä poliittisesta osallistumisesta ja aktiivisuudesta. Havainnot yhteiskunnallisista ongelmista koskevat ennen kaikkea vaalijärjestelmää ja vallan katoamista edustuksellisten toimijoiden ulkopuolelle. Vaalijärjestelmään liittyvää epä-tietoisuutta tehostaa äänestämisen moniulotteisuus. Yhteen ääneen on sisällytettävä useita poliittisia funktiota. (Manin ym. 1999b, 14; Urbinati & Warren 2008, 398–399.) Pelko vallan katoamisesta edustuksellisten toimijoiden ulkopuolelle on kulttuurisesti ymmärrettävää suhteutettuna Urbinin ja Warrenin (2008, 396) ajatukseen siitä, että edustuksellisuus on syntynyt vastustamaan vallalla olutta epätasa-arvoista harvainvaltaa. Demokratian merkityksellistäminen yhteisten asioiden hoitami-

seksi perustelelee etenkin vapaalla mandaatilla edustamisen tärkeyttä edustuksellisessa demokratiassa (Manin 1997, 2–5). Toisaalta väitetty yhteiskunnan individualisoituminen on uhka yhteisten asioiden hoitamisen arvostukselle (Suhonen 2005, 678).

Institutionaalisuusdiskurssi jakaa samoja merkityksiä erityisesti sosiaalisen diskurssin kanssa, sillä molemmissa on kyse ihmisten kanssakäymisestä. Institutionaalisuuden omaksi diskurssikseen erotettavia tekijöitä ovat viittaukset sosiaalisten käytäntöjen ja sääntöjen kautta tapahtuvaan järjestäytymiseen demokratian yleisten periaatteiden, lainsäädännön ja proseduurien kautta. Demokratian yleisten periaatteiden merkityksellistäminen edustuksellisuuden, poliittisen osallistumisen ja puoluevaikuttamisen kautta joutuu kohtaamaan Maninin (1997, 202–203) aikakausijaottelun, Rosanvaltion (2008, 34–35) poliittisen osallistumisen teemojen ja demokratian kulttuurisen kyseenalaistamattomuuden (Karvonen 2011, 3–4; Lagerspetz 1999, 33) rakentaman monitulkintaisen ja osin ristiriitaisen kulttuurisen käsityskentän demokratiaan kuuluvista periaatteista. Lainsäädännöllisiin merkityksiin viittaaminen liittyy Suhosen (2005, 678) argumentoimaan vähentyneeseen uskoon kansallisen lainsäädännön merkittävyydestä ja toisaalta siihen, tuleeko lakien säätämisoikeuden olla suoraan kansalaisilla vai heitä edustavilla poliitikoilla (Manin 1997, 2–5). Demokratian toimivuuden merkityksellistäminen demokraattisten proseduurien kautta tukeutuu yksinkertaistavan vaalidemokratiaretoriikan (Rosanvaltion 2008, 34–35) ja suoran demokratian retorisen erityisaseman (Palonen 2009, 147–148) kaltaisiin käsityksiin.

Kolmanteen tutkimuskysymykseen liittyvät opposition edustajien tuottamista argumenteista tulkitut poliittiset intentiot voidaan jakaa hallitusvastuun korostamiseen ja toimenpide-ehdotuksiin. Hallituksen vastuuaseman kriittinen korostaminen toteuttaa Palosen (2005b, 359–362) määrittelemää poliitikolle hyödyllistä tilanteellista kompetenssista. Konkreettisten toimenpide-ehdotusten esittämisessä joko hallitukselle tai koko eduskunnalle voi nähdä elementtejä rationaalis-legaalisen puhetyylin hyödyntämisestä, jolla luodaan vaikutelma asiantuntevista ja objektiivisista puheenvuoroista (Turja 2007, 176–179). Hallituspuolueiden edustajien argumentointi on jaettavissa neljään poliittiseen intentioon: vastakkainasettelun välttämiseen, päätöksenteon sivuuttamiseen, ongelmien tiedostamispuheeseen ja vaalipassiivisuuden merkittävyyden vähättelyyn. Vastakkainasettelua välttävä argumentointi ilmentää yksimielisyyttä korostavaa, eduskuntaretoriikan puhetraditioihin kuuluvaa kanonista puhetapaa (mt., 176–179). Puheet konkreettisen päätöksenteon sivuuttamisesta käyttävät hyväksi hallituspuolueen edustajalle usein suotuisaa käsitystä ajan rajallisuudesta, johon vedoten voi perustella päätöksenteon epäajankohtaisuutta. Ilmaisut suomalaisen demokratian toimivuuteen liit-

tyvien haasteiden tiedostamisesta voidaan tulkita kilpailevan mielikuvituksen kompetenssin hyödyntämiseksi, sillä siihen liittyy olennaisena osana poliittisten vastustajien potentiaalisten argumenttien ennakoiminen. (Palonen 2005b, 359–362.) Hallituspuolueen edustajan asemasta tuotetut argumentit kansalaisten poliittisen passiivisuuden merkityksettömyydestä suomalaisen demokratian toimivuuden kannalta vahvistavat eduskuntakeskustelun puheenvuorojen olevan ainakin jossain määrin yksilöllisiä eli nominalistisia puheenvuoroja (Soininen & Turkka 2008, 10–11). Eduskuntaryhmän hallitusaseman asettama puheiden normatiivinen kehys on ainakin periaatteessa ylitettävissä. Ryhmäpuheenvuoroissa toteutettavaan eduskuntaryhmän yhteisestä kannasta poikkeavaan yksilölliseen puheeseen tutkimukseni ei kuitenkaan anna viitteitä.

Yleisenä johtopäätöksenä voidaan todeta, että tutkimukseni perusteella ei ole yhdentekevää, millaisia käsityksiä, merkityksiä ja poliittisia akteja eduskuntapuheet suomalaisen demokratian toimivuudesta tuottavat. Tutkimukseni mukaan niillä on vähintäänkin retorisen tason tieteellisiä ja poliittisia seurauksia. Lisäksi tutkimukseni vahvistaa käsitystä suomalaisen demokratian toimivuudesta esitettyjen käsitysten kulttuurisuudesta. Retoriset käsitykset suomalaisen demokratian toimivuudesta muovautuvat suomalaisesta kulttuurista mutta samalla myös potentiaalisesti muotoilevat suomalaista kulttuuria uudennlaiseksi.

Tutkimukseni tuloksena syntyneet kolme näkökulmaa suomalaisen demokratian toimivuuteen tarjoavat pohjan jatkaa teoreettista tutkimusta demokratian toimivuuteen liittyvistä käsityksistä. Luottamuspuhe luo jatkotutkimustarpeita siitä, mitä seurauksia poliitikkojen yksin kantamasta vastuusta kansalaisten poliittisen luottamuksen rakentamisesta aiheutuu edustuksellisen demokratian toimivuudelle. Tutkimisen arvoista on myös pohtia, missä vaiheessa poliitikkojen harjoittama luottamuksen hankinta muuttuu luottamukseen pakottamiseksi. Vaalipassiivisuuspuhe tarkentaa tätä pohdintaa kysymykseksi siitä, voidaanko vaalipassiivisuutta pitää olosuhteiden seurauksena syntyneenä vai ihmisten omana vapaaehtoisena valintana. Sekä aikaisempi tutkimus että tämän tutkimuksen argumentit vaalipassiivisuudesta puoltavat kumpaakin vaihtoehtoa. Lisätutkimuksia tarvitaan ennen kaikkea siitä, miten tämä kaksiulotteisuus vaikuttaa demokratian toimivuuteen. Aktiivisuuspuhe herättää lisätutkimustarpeita erityisesti siitä, johtuuko kansalaisten poliittisen aktiivisuuden hiipuminen tiedollisista ja institutionaalisista rajoitteista, vai onko vaihtoehdoksi hyväksyttävissä myös se, että ihmiset eivät halua vaikuttaa politiikkaan. Vaalipassiivisuuspuheen ja aktiivisuuspuheen yhteinen esiin nostama teema on, miten suhtautua poliittisen aktiivisuuden ja passiivisuuden polarisoitumiseen. Tämä edellyttää lisää tutkimuksia edustuksellisen demokratian legitimitetin rajoista.

Tutkimusanalyysissa havaitut diskurssit tarjoavat huomionarvoisia kulttuurisia ulottuvuuksia jatkotutkimuksille suomalaisen demokratian toimivuudesta. Diskurssit inhimillisyydestä, sosiaalisuudesta ja instituutioista tarjoavat kehyksiä tarkennetuille tutkimusnäkökulmille. Diskursseja voidaan käyttää hyväksi esimerkiksi erilaisten haastattelu- ja kyselytutkimusten kysymyksenasettelun jäsentäjinä. Poliittiset intentiot kertovat, että retoriset muotoilut käsityksistä demokratian toimivuudesta voivat olla osaltaan rakentamassa poliittisia valtasuhteita. Jatkossa on tarpeellista tutkia poliittisten toimijoiden demokratiaretoriikkaa laajemman aineiston avulla.

Johdantoluvussa esitin tutkielmälleni kaksi demokratiatutkimuksen edistämiseen liittyvää yleistä tavoitetta. Ensimmäinen oli retorisen näkökulman tuominen edustuksellisen demokratian toimivuutta tarkastelemaan politologiseen tutkimukseen. En väitä tutkimukseni retorisen näkökulman tuottaneen mullistavia käsityksiä demokratian toimivuudesta, mutta silti tutkimukseni perusteella retorinen näkökulma tuottaa lisäarvoa käsityksiin demokratian toimivuudesta. Tutkimukseni raportoi kokonaisuuden hahmotelman siitä, miten eduskuntakeskustelua ympäröivän kulttuurin eri tasoissa leijailevat kielelliset käsitykset, merkitykset ja poliittiset intentiot tuottavat juuri tietynlaisia parlamentaarisia argumentteja. Tutkimukseni retorinen näkökulma tarjoaa demokratian toimivuuden tutkijoille mahdollisuuden tulkita tutkimukseni tuloksia kunkin tutkijan omista lähtökohdista käsin. Kuten Palonen (2005b, 354–360) toteaa, retoriikan suhde teoriaan ja tietoon on ennen kaikkea mahdollisuuksien maailmojen esiin tuomista.

Toinen johdantoluvussa esitetty tavoite oli esittää tapa liittää poliitikkojen mielipiteiden ilmaisu osaksi demokratiapoliittisen ohjelman korostamaa suomalaista demokratiatutkimusta. Poliitiikan tutkimuksen retorinen käänne mahdollisti tavan tutkia poliittisia puheita suomalaisen demokratian toimivuudesta retorisina akteina. Retorisesta näkökulmasta nämä aktit olivat poliittisia mutta samalla myös politologisia (Palonen 1996, 137). Tutkimukseni tuotti ja testasi mallin, jossa argumentoituja käsityksiä suomalaisen demokratian toimivuudesta analysoidaan erityisestä eduskuntapuhekontekstista käsin, jonka rakennusaineiksina toimivat parlamentaarisen puheen argumentaatioteoria ja retoriiseen argumentointiin analyysimenetelmiä tarjoava diskurssianalyysi. Eduskuntakeskustelun luoma ideaali retorinen tutkimusympäristö mahdollistaa suomalaisen demokratian toimivuuden tutkimuksen näkökulman laajentamisen sisältäen potentiaalinen liittyä pysyväksi osaksi suomalaista demokratiatutkimusta.

Lähtökohtana tutkielman tekemiselle oli kiinnostukseni ymmärtää lisää edustuksellisen demokratian yhteiskunnallisesta asemasta ja käsitteellisestä monitulkintaisuudesta. Kansanedustajien tuottamat käsitykset suomalaisen demokratian toimivuudesta näyttivät relevanteilta tutkimuskohteilta kansanedustajien keskeisen aseman ja eduskuntakeskustelujen merkityksestä käydyn kriittisen keskustelun vuoksi. Aikaisemman tutkimuskirjallisuuden osalta haasteena oli demokratian toimivuutta käsittelevien tutkimusten teemojen moninaisuus. Lopullinen rajaus aikaisemman tutkimuksen mielekkäälle käsittelylle tutkimukseni kontekstissa hahmottui ja muotoutui läpi tutkimusprosessin. Aikaisemmat tutkimukset vahvistivat käsitystä demokratian toimivuuden retorisesta tulkintaulottuvuudesta tukien näin valittua tutkimusnäkökulmaa.

Tarkoituksenmukainen teoreettinen näkökulma eduskuntakeskustelun tutkimiseen löytyi parlamentaarisen puheen retorisesta tarkastelu- ulottuvuudesta. Retoriikka ei jäänyt pelkästään parlamentaarisen puheen tutkimusta kehystäväksi ominaisuudeksi, vaan politiikan tutkimuksen retorisen käänteen avulla eduskuntapuheet liitettiin osaksi demokratian toimivuutta tutkivaa teoreettista tutkimusta. Diskurssianalyysi nousi varhaisessa vaiheessa selkeäksi metodologiseksi vaihtoehdoksi, sillä olinhan kiinnostunut ennen kaikkea demokratian toimivuudelle tuotetuista merkityksistä. Sosiaalisen konstruktionismin perusteleva näkökulma mahdollisti kielenkäytön tutkimisen kulttuurisia merkityksiä rakentavassa muodossa. Retoristen keinojen valikoima tarjosi jälkikäteen arvioituna kattavan menetelmän tuoda esiin argumentaation retorisia tulkintaulottuvuuksia.

Tutkimuksessa käytetyn demokriatoliittisen ohjelman kehystämän eduskuntakeskusteluaineiston löytyminen oli keskeistä työn toteutumiselle tässä muodossa. Alkuperäinen idea tutkimusaiheesta ei pohjautunut demokriatoliittikan olemassa ololle, mutta aineistoa kartoittaessa kävi selväksi demokriatoliittikan kehystämän eduskuntakeskustelun olevan ainoa aidosti ja kattavasti suomalaisesta demokriatiasta itsestään viime vuosina käyty eduskuntakeskustelu. Varasuunnitelmana tällaisen keskustelun puuttuessa olisi ollut koota käsityksiä suomalaisen demokratian toimivuudesta eri eduskuntakeskusteluista. Varasuunnitelman onnistumismahdollisuus jää ainakin toistaiseksi arvoitukseksi, mutta ainakin sen toteuttaminen olisi ollut aineiston kontekstuaalisen yhtenäisyyden kannalta haasteellisempaa.

Tutkimusaineiston analysoiminen retorisen diskurssianalyysin avulla paljastui hyvin subjektiiviseksi prosessiksi, jonka oli kuitenkin tuotettava objektiivisen tarkastelun kestäviä tuloksia. Tämä havainto antoi luottamusta analyysiprosessin vaikeissa tulkintatilanteissa mutta loi samalla epävarmuutta analyysin yleisestä kelpoisuudesta. Suoritin aineiston analyysin useampaan kertaan hieman eri näkökulmasta, jolloin minulle hahmottui näkemys siitä, mikä on tutkimukseni kannalta tarkoituksenmukaisin tulkintanäkökulma eduskuntapuheiden argumentoimiin käsityksiin suomalaisen demokratian toimivuudesta. Analyysiprosessi opetti huomaamaan sekä teoreettisen pohjan sisäistämisen tärkeyden että analyysin tulkintanäkökulman merkityksen analyysissa. Lisäksi opin ymmärtämään entistä paremmin sen, että tutkijan on jossakin vaiheessa tehtävä päätös analyysin lopullisesta muodosta, vaikka se ei tuntuisi valmiilta, sillä analyysin hiomista uusien näkemysten toivossa on mahdollista jatkaa loputtomiin. Analyysistä tulkitsemieni tulosten perusteella koen kuitenkin onnistuneeni tavoitteessani osoittaa eduskunnassa käytävän ajankohtaiskeskustelun arvokkuus politiikan tutkimuksen kannalta. Retoriikkaan suuntautuneen politologian näkökulmasta voidaan todeta, että keskustelu eduskunnassa jatkukoon monipuolisena ja runsaana.

LÄHTEET

Primääriaineisto

Pääministerin ilmoitus vaikutusmahdollisuuksien kehittämisestä parlamenttien ja kansalaisten välillä. ptk 87/2010 vp. 22.9.2010.

Kirjallisuus

Aalto-Matturi, Sari & Niklas Wilhelmsson (2010), *Demokratiapolitiikan suuntaviivat*. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisuja 14/2010.

Aalto-Matturi, Sari (2010), *Periaatepäätös demokratian edistämisestä Suomessa*. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisuja 17/2010.

Alapuro, Pertti (1999), *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.

Bengtsson, Åsa & Mikko Mattila (2009), ”Suoran demokratian ja häivedemokratian kannatus Suomessa”. Teoksessa Borg, Sami & Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit yleisdemokratiassa*. Tampere: Tampere University Press, 303–324.

Bengtsson, Åsa & Hanna Wass (2009), ”Kansalaisten edustusodotukset”. Teoksessa Borg, Sami & Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit yleisdemokratiassa*. Tampere: Tampere University Press, 279–302.

Berger, Peter L. & Thomas Luckmann (2002), *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Gaudeamus. 3.p.

Billig, Michael (1996), *Arguing and thinking*. Cambridge: Cambridge University Press.

Borg, Sami (toim.) (2006a), *Suomen demokratiaindikaattorit*. Helsinki: Oikeusministeriö.

Borg, Sami (2006b), ”Suomen demokratiaindikaattorit: loppupäätelmiä ja käytännön näkökohtia”. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Suomen demokratiaindikaattorit*. Helsinki: Oikeusministeriö, 324–334.

Borg, Sami & Paloheimo Heikki (toim.) (2009), *Vaalit yleisdemokratiassa*. Tampere: Tampere University Press.

Coicaud, Jean-Marc (2002), *Legitimacy and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Conge, Patric J. (1988), ”Review: The concept of political participation: Toward a definition”, *Comparative Politics* 20(2): 241–249.
- Dahl, Robert (2006), *On Political Equality*. New Haven: Yale University Press.
- della Porta, Donatella (2000), ”Edustuksellisten demokratioiden uudet haasteet”, *Politiikka* 42 (4): 234–248.
- Edwards, Derek & Jonathan Potter (1992), *Discursive Psychology*. Lontoo: Sage.
- Elspaß, Stephan (2002), ”Phraseological units in parliamentary discourse”. Teoksessa Chilton Paul & Christina Schäffner (toim.), *Politics as text and talk: analytic approaches to political discourse*. Amsterdam: John Benjamins, 81–110.
- Eskola, Jari (2001), ”Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta”. Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.
- Fairclough, Norman (2001), *Language and power*. Harlow: Longman.
- Habermas, Jürgen (2004), *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, Matti (2003), ”'The People's Power' (Democracy) as an Argument in Finnish Party Manifestos”. Teoksessa *Redescriptions: yearbook of political thought and conceptual history. Vol 7*. Jyväskylä: Minerva, 36–70.
- Ihalainen, Pasi (2008), ”'The People' as a Political Agent in 18th -Century British Parliamentary Debates: The Cases of 1734 and 1794”. Teoksessa Soininen, Suvi & Tapani Turkka (toim.), *The parliamentary style of politics*. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys, 17–41.
- Jokinen, Arja (1993), ”Politiikkojen puheet puntarissa: kaupunginvaltuutettujen asunnottomuuspuheiden retoriikka”. Teoksessa Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 189–226.
- Jokinen, Arja (1999a), ”Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin”. Teoksessa Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 37–53.
- Jokinen, Arja (1999b), ”Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen”. Teoksessa Jokinen, Arja–Kirsi Juhila–Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino. 126–159.
- Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen (1993a), Johdanto. Teoksessa Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen (1993b), Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17–47.

Juhila, Kirsi (1993), ”Miten tarinasta tulee tosi?”. Teoksessa Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 151–186.

Juhila, Kirsi (1999), ”Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteisesta kulttuuriseen kontekstiin”. Teoksessa Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 160–198.

Kankainen, Tomi – Heli Pessala – Martti Siisiäinen – Leo Stranius – Hanna Wass – Niklas Wilhelmsson (2009), *Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tulevaisuuteen*. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisuja 5/2009.

Karvonen, Lauri (2011), *Demokratian kehitys ja demokratiakäsitykset kulkevat käsi kädessä*. Turku: Turun Kaupunki.

Lagerspetz, Eerik (1999), ”Demokratian hautajaiset?”. *Tiedepolitiikka* 24 (1): 33–44.

Lindroos, Kia & Kari Palonen (toim.) (2000), *Politiikan aikakirja: ajan politiikan ja politiikan ajan teorisointia*. Tampere: Vastapaino.

Manin, Bernard (1997), *The principles of representative government*. Cambridge: Cambridge University Press.

Manin, Bernard – Adam Przeworski – Susan C. Stokes (1999a), *Democracy, Accountability and Representation*. Cambridge : Cambridge University Press.

Manin, Bernard – Adam Przeworski – Susan C. Stokes (1999b), ”Introduction”. Teoksessa Manin, Bernard – Adam Przeworski – Susan C. Stokes (toim.), *Democracy, Accountability and Representation*. Cambridge : Cambridge University Press, 1–26.

Manner, Henrik – Lasse Winter – Matti Wiberg (2012), ”Välihuudot eduskunnan täysistuntopöytäkirjoissa vaalikaudella 2007–2011: Määrällinen tarkastelu”. *Politiikka* 54 (2): 131–147.

Martikainen, Tuomo & Sami Fredriksson (2006), *Vaalit ja politiikka. Pääkaupunkiseudun nuorten aikuisten poliittiset valinnat 1988–2004*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Mattern, Mark (2006), *Putting ideas to work: A practical introduction to political thought*. Oxford: Rowman & Littlefield.

Paloheimo, Heikki & Sami Borg (2009), ”Eduskuntavaalit yleisödemokratian aikakaudella”. Teoksessa Borg, Sami & Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit yleisödemokratiassa*. Tampere: Tampere University Press, 357–374.

Palonen, Kari (1996), ”Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa. Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria”. Teoksessa Palonen, Kari & Hilikka Summa (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 137–159.

- Palonen, Kari (2005a), ”Eduskunnasta puhekunnaksi? Parlamentarismi retorisena politiikkana”. *Politiikka* 47 (2): 142–148.
- Palonen, Kari (2005b), ”Political Theorizing as a Dimension of Political Life”, *European Journal of Political Theory* 4 (4): 351–367.
- Palonen, Kari (2008), ”Speaking Pro et Contra. The Rhetorical Intelligibility of Parliamentary Politics and the Political Intelligibility of Parliamentary Rhetoric”. Teoksessa Soininen, Suvi & Tapani Turkka (toim.), *The parliamentary style of politics*. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys, 82–105.
- Palonen, Kari (2009), ”Demokratiapolitiikka - demokratian epäpolitisointia”, *Politiikka* 51 (2): 146–150.
- Parker, Ian (1992), *Discourse dynamics: critical analysis for social and individual psychology*. Lontoo: Routledge.
- Post, Robert (2005), ”Democracy and Equality”. *Law, Culture and the Humanities* 1: 142–153.
- Potter, Jonathan (1996), *Representing reality: discourse, rhetoric and social construction*. Lontoo: Sage.
- Remes, Liisa (2003), *Yrittäjäkasvatuksen kolme diskurssia*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rosanvallon, Pierre (2008), *Vastademokratia. Poliittika epähuulon aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.
- Rothstein, Bo (2009), ”Creating Political Legitimacy. Electoral Democracy Versus Quality of Government”. *American Behavioral Scientists* 53: 311–330.
- Setälä, Maija (1999), *Referendums and Democratic Government. Normative Theory and the Analysis of Institutions*. Basingstoke: Macmillan.
- Setälä, Maija (2003), *Demokratian arvo*. Helsinki: Gaudeamus.
- Skinner, Quentin (2002), *Visions of politics. Vol. 1, Regarding method*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Soininen, Suvi & Tapani Turkka (2008) ”Introduction”. Teoksessa Soininen, Suvi & Tapani Turkka (toim.), *The parliamentary style of politics*. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys.
- Suhonen, Pertti (2005), ”Kun politiikan kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa”, *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (6): 678–683.
- Summa, Hilikka (1989), *Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: Tapaus asuntopolitiikka*.

Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Suoninen, Eero (1993), Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 48–74.

Suoninen, Eero (1999), ”Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen”. Teoksessa Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17–36.

Turja, Timo (2007), ”Parlamentaariset puhetyylit eduskunnan täysistunnoissa”, *Politiikka* 49 (3): 168–181.

Urbinati, Nadia & Mark Warren (2008), ”The Concept of Representation in Contemporary Democratic Theory”, *Annual Review of Political Science* 11: 387–412.

Wiberg, Matti & Antti Koura (1996), ”Kansanedustajat ovat kyselevinään ja ministerit ovat vastaavinaan”. Parlamenttikysymysten logiikka. Teoksessa Palonen, Kari & Hilikka Summa (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 197–219.